

Pikkuilvekset matkalla maailmaan

Kasvun kikatusta leikin lumoissa

Janakkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

1.8.2022

“Sen, minkä tuntee, jää mieleen. Se, mikä vain suoritetaan, unohtuu. Vaikka jokin asia on aikuisen mielestä miten onnistunut tahansa, mutta lapsi ei pääse fiilikseen, ei hän siitä mitään muista tai opi. Mieti ja katso, miltä se lapsi näyttää. Mitä hän tuntee? Onko hän mukana? Mikä sen lapsen saa innostumaan ja sitoutumaan? Miten mä pystyn aikuisena tukemaan lapsen elämässä kokemuksia ja merkityksellisiä hetkiä, joista jää tunnejälkiä – ja joista syntyy sen myötä oppimiskokemuksia?”

Kasvattajan kommentti

Sisällys

1. Vasusta vauhtia varhaiskasvatukseen	5
Lapset arvostavat varhaiskasvatuksessa.....	7
Huoltajat arvostavat lapsensa varhaiskasvatuksessa... ..	8
Varhaiskasvatuksessa haluamme vaalia.....	9
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman prosessi	10
Siipien suojassa saatellen	12
Varhaiskasvatuslaki	13
Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	14
2. Lapsi on oman elämänsä tähti.....	15
Varhaiskasvatuksen arvoperusta.....	15
Kiva kun oot täällä	16
Yhdessäoloa kasvun maisemissa	17
Oikeus vaikuttaa elämäänsä.....	18
"Ollaan kuin suuri perhe, johon on kiva kuulua"	20
Me ollaan perheitä kaikki	21
Turvallista huolenpitoa ja iloista oppimista.....	22
Tavoitteen saavuttamiseen on monta karttaa	25
Janakkalan varhaiskasvatuksen pedagogiset kärjet	28
Lapsen leikki lähtökohtana.....	28
Lapsen osallisuus arjen rakentumisessa.....	28
Oppimista tapahtuu joka hetki.....	28
Lapsen vahvuudet voimavarana.....	28
Kuuntelua, kohtaamista ja kunnioitusta.....	28
Yhteinen suunnittelu, yhdessä tekeminen, yhdessä eläminen	28
3. "Hei aikuinen, sähän oot kuin aarrearkku"	29
Onnistunut työpäivä on yhteinen seikkailu.....	31
Lapsi keskipisteessä, suu hymyssä.....	35
Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen.....	37
4. Yhteiseltä polulta eväitä elämään	41
"Kato mua, eikun kato mua pitkään"	41
Hellässä huomassa luonnon keskellä	44
Pienten polkujen monet muodot	47

Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	49
Toisiamme täydentäen, lasta kannatellen	49
Samassa joukkueessa lapsen parhaaksi	51
5. Kasvun kikatusta leikin lumoissa	52
Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	52
Avoimin aistein, maailmaa maistellen.....	53
Saako muovailuvahaa viedä kotileikkiin?	54
Oppimisen alueet	58
Kielellä kieputellen	58
Luovuuden lumous	60
Ilmiöitä ihmetellen	63
Kasvan kokeillen	67
Liikkuen ja loikkien.....	72
6. Estradilla arvokas arki.....	76
Näe lapsi, näe oppiminen	76
"Minä osaan"	79
"Sydän tykyttää kovaa, kun on kaverin kanssa kivaa"	83
Sukat on sillä makkaralla	86
Faktaa vai fiktiota - tiedon valtateillä	90
Menolippu moneen- maailma auki yhdellä klikkauksella	90
"Mullois yks juttu..."	92
7. Lentoon hentoon, siivin uljain	97
Siipien suojassa tukea antaen	97
Osaavana ohjaamassa	99
8. Vaikuttavaa varhaiskasvatusta	102
Tiimityö ja pedagoginen vastuu.....	102
Pedagoginen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen tiimissä.....	103
Varhaiskasvatuksen opettajan S-A-K-aika	104
Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.....	105
Aurinko ohjaa tassujen pohjaa... ..	109

1. Vasusta vauhtia varhaiskasvatukseen

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun¹.

Janakkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) pohjautuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2022. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma kuvaa kuntamme tapaa toteuttaa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatussuunnitelmamme on kuva- ja tarinapainotteinen, aidosti käytännönläheinen, visuaalisesti houkutteleva ja helppolukuinen teos, joka avaa pedagogiikan ytimet sekä työntekijälle että huoltajalle. Varhaiskasvatussuunnitelmassa painottuu yhteinen tekeminen ja osallisuus, ja sen ydin rakentuu varhaiskasvatuksen arjen tarinoiden, kuvien, lasten, huoltajien ja henkilöstön kommenttien perustalle. Tavoitteenamme on elävä varhaiskasvatussuunnitelma, joka näyttää Janakkalan kunnan varhaiskasvatukselta ja toteutuu arjessamme hyvinvoivan lapsen, perheen ja työyhteisön hyväksi.

ME teimme tämän yhdessä. MINUN ääneni kuuluu tässä. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otimme painopisteeksi sen, kuinka toteutamme Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määrittämät asiat Janakkalassa. Työssään varhaiskasvattaja käyttää sekä valtakunnallista että paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa, jotka linkittyvät toisiinsa, mutta eivät kopioi toisiaan.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa ovat olleet yhdessä rakentamassa lapset, huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö. Yhdessä tekeminen on lisännyt varhaiskasvatuksen yhteishenkeä. Huoltajien mielipiteitä ja ajatuksia varhaiskasvatuksesta on selvitetty sekä asiakaskyselyllä, että yksiköissä järjestetyillä vasutapaamisilla (2018), joiden kautta olemme saaneet paljon ajatuksia ja tarinoita varhaiskasvatussuunnitelman rakentamiseen. Lasten mielipiteitä ja näkemyksiä hyvästä varhaiskasvatuksesta on selvitetty erilaisten kyselyiden ja toiminnallisten tehtävien avulla. Henkilöstön osalta varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin on sisältynyt monipuolisesti koulutuksia, tapaamisia ja erilaisia työryhmiä, joihin on päässyt osallistumaan kattavasti koko henkilökunta. Lisäksi henkilöstöllä on ollut mahdollisuus tuottaa varhaiskasvatussuunnitelmaan omia tarinoita ja ajatuksia varhaiskasvatuksen laadukkaasta ja värikkästä arjesta. Kehittäminen, työtapojen tarkastelu ja lapsen mahdollisimman hyvän arjen tavoittelu jatkuvat aktiivisena koko ajan.

”Ei kaivata niinkään menetelmiä, vaan enemmänkin innostavia esimerkkejä ja arjen tarinoita siitä, miten asioita on tehty. Niistä ihmiset löytävät sekä uusia työn tekemisen tapoja että myös vinkkejä menetelmien käytöstä.”

Kasvattajan kommentti

Paikallisessa suunnitelmassa on huomioitu Janakkalan kunnan esiopetussuunnitelma, perusopetuksen opetussuunnitelma, esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelma 2021–2022, Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset, Varhaiskasvatuksen ruokailusuositus, Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen

¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 6

turvallisuusopas, Janakkalan kulttuurikasvatussuunnitelma, Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2020–2023 sekä Varhaiskasvatuksen ja opetuksen TVT- strategia 2021–2025. Janakkalan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä, ja se kattaa niin kunnallisen kuin yksityisenkin varhaiskasvatoiminnan kaikkine toimintamuotoineen. Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä ja yhteistyötahojen edustajilta (esiopetuksen henkilöstö, sivistystoimen kehittämispäällikkö, alakoulujen rehtorit ja opettajat, perhekeskuksen toiminnanjohtaja, sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyökumppanit, kulttuurituottaja, liikuntapäällikkö, seurakunnan lapsityönohjaaja) on pyydetty kommentteja varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön ja painopisteisiin.

Janakkalan varhaiskasvatussuunnitelma on varhaiskasvatuksen työtä velvoittava asiakirja ja sitä arvioivat henkilöstö, lapset ja huoltajat. Laadukas varhaiskasvatus rakennetaan yhdessä. Pedagogisella keskustelulla, arvioinnilla ja kehittämisellä varmistamme varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen.

Janakkalan kunnan sivistyslautakunta on hyväksynyt tämän varhaiskasvatussuunnitelman 1.6.2022.

Janakkalan varhaiskasvatussuunnitelmaa ovat olleet laatimassa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstö sekä varhaiskasvatuksen johtotiimi. Tarinoita, kommentteja ja ajatuksia ovat henkilöstön lisäksi tuottaneet lapset ja heidän huoltajansa.

Vasutyöryhmä 2017: Eija Ahlgren, Anneli Tuuliainen, Minna Tuominen, Piia Liuha-Hyvönen, Marika Enckell, Niina Auraste, Terhi Hakala, Outi Mikkola, Jaana Finska, Johanna Jalli-Karimäki, Riitta Ranta, Elina Kataja sekä **varajäsenet:** Anne Anamo, Nanne Kaleva, Riikka Leppäaho, Anu Nieminen, Riikka Sammal-Mäkinen, Tuula Siivo, Anu Pajunen, Minna Koivula, Johanna Kuusi, Johanna Tauru sekä **yksityisen varhaiskasvatuksen edustajat vasutyöryhmässä:** Maria Lehtinen, Mari Pelkonen-Mutanen, Paula Honkasalo, Satu Ericsson, Katja Nieminen, Päivi Suomela, Päivi Kiuru

Osallisuusverkosto 2017: Jaana Finska, Kaisa Kilpinen, Johanna Jalli-Karimäki, Hanna Vähäkangas, Anna Perho, Päivi Lähteenmäki, Arja Seppälä, Riitta Ranta, Elina Kataja

Vasun päivitystyöryhmä 2018–2019: Jaana Finska, Päivi Heinämäki, Mervi Kivinen, Minna Koivula, Anu Nieminen, Anu Pajunen, Kristiina Palomäki (yksityinen varhaiskasvatus), Mari Purhonen, Nina Seppä, Riitta Ranta

Vasun päivitystyöryhmä 2021–2022: Marko Ahlgren, Marja Erkkilä, Jaana Finska, Jenni Laakkonen, Erika Laine, Anu Nieminen, Mari Purhonen, Riitta Ranta, Sini Tolppa, Pinja Tuominen, Annika Vainola, Tuella on väliä –hankkeen koordinaattori Heidi Piilola sekä yksityisestä varhaiskasvatuksesta Tuulia Manderbacka, Miia Roine, Minna Taiponen, Sanna Tuki ja Pia Vilkmán. Lisäksi tekstiä on tuottanut Anna Saarimaa.

Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessista vastasivat vuosina 2016–2017 Janakkalan varhaiskasvatuksen pedagoginen johtaja Riitta Ranta ja vasutyön seudullinen (Hämeenlinna, Hattula, Janakkala) projektikoordinaattori Elina Kataja.

Vasun päivitysprosesseista 2018–2019 ja 2021–2022 vastasi varhaiskasvatuksen pedagoginen johtaja Riitta Ranta.

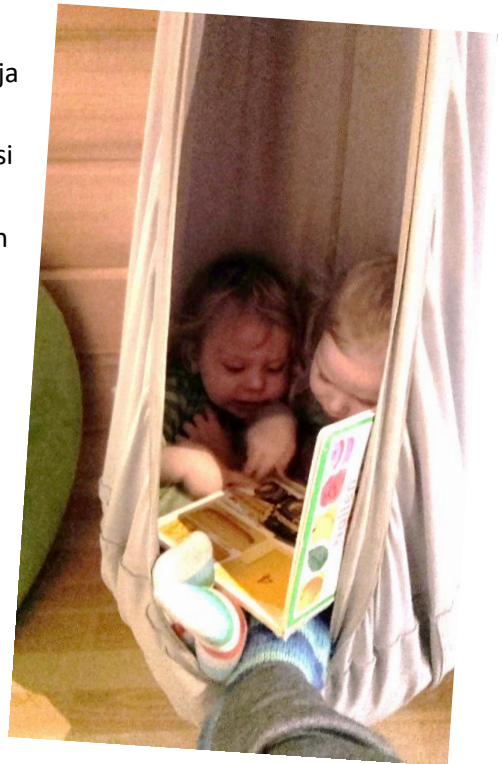
Varhaiskasvatuksessa haluamme vaalia...

Lapsen elämässä haluan vaalia...

- tunneilmaisua, turvallisuutta, lohtua, lämpöä, hellyyttä, kiireettömyyden tunnetta, kaverisuhteita
- lapsen ja aikuisen lämmintä, avointa ja välitöntä suhdetta
- yksilöllisyyttä, aitoa iloa ja innostumista, lapsenmielisyyttä, hauskuutta, ainutkertaisia hetkiä arjessa, mielikuvitusta, tutkimisen ja löytämisen iloa, itseoppimista, omaa ajattelua, iloista mieltä, uteliaisuutta, sosiaalisia taitoja
- oman äänen kuulluksi tulemista, molemminpuolista kunnioitusta, itsemääräämisoikeutta, lapsen oikeuksia, leikkiä, laulua, iloa, oppimisen riemua, tiedon jyvää, luovuutta, spontaanisuutta, omia toiveita
- oikeudenmukaisuutta, rehellisyyttä, avoimuutta, uteliaisuutta, omaa kulttuuritaustaa
- mahdollisuutta kasvaa hyvinvoivaksi aikuiseksi

Lupaani sinulle lapsi, että...

- reflektoin toimintaani sekä tarkastelen uusin silmin vanhoja oppittuja tapoja ja mahdollisesti tarpeettomia sääntöjä
- ohjaan sinua omaan ajatteluun ja nostan sinun ääntäsi kuuluville, annan sinun omille ajatuksillesi tilaa
- huomaan sinun kiinnostuksen kohteesi ja muutan toimintaa sinulle sopivaksi
- olen läsnä ja tartun sinusta kumpuavaan iloon
- huolehdin sinusta – olen luotettava, turvallinen, lämmin, kuunteleva ja läsnäoleva aikuinen, olen kiinnostunut sinulle tärkeistä asioista ja tarjoan sinulle monipuolisen oppimisympäristön
- tarjoan sinulle omalta osaltani positiivisia varhaiskasvatusmuistoja, joita voit muistella hyvillä mielin aikuisena
- teen parhaani, jotta sinä saat turvassa ja rauhassa kasvaa ja kokeilla omia rajojasi ja taitojasi
- heittäydyn mukaan leikkeihin ja sitä kautta uuden oppimiseen
- pysähdyn, kuuntelen ja opettelen huomioimaan sinut aktiivisena toimijana
- huomaan hyvän jokaisessa lapsessa ja tuen sitä
- ajattelen asiat sinun näkökulmastasi ja kohtaan sinut arvostaen
- teen asioita kanssasi pitkin päivää yhdessä ja takaan sinulle paljon keskeytyksetöntä leikkiäikää
- opettelen heittäytymään enemmän juuri tähän hetkeen!

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman prosessi

Perhe saa päätöksen varhaiskasvatuspaikasta

- Perhe ottaa paikan vastaan kirjallisesti
- Huoltajat ja varhaiskasvatusryhmän henkilöstö sopivat yhteisen ajan aloituskeskustelulle

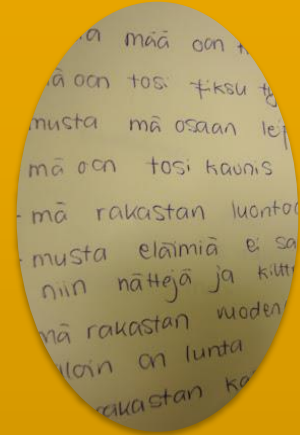
Aloituskeskustelu

- Aloituskeskustelu käydään (pääsääntöisesti) lapsen kotona
- Aloituskeskustelussa huomioidaan lapsen ja perheen odotukset ja ajatukset varhaiskasvatukselle. Huoltajat ja lapsi kertovat kasvattajalle lapselle tärkeistä asioista, henkilöistä ja elämästä kotioloissa. Keskustelussa käydään läpi huoltajien kasvatuseriaatteita ja toiveita yhteistyöstä.
- Perheeltä saatu tieto jaetaan lapsen tulevien kasvattajien kesken ennen varhaiskasvatuksen aloittamista

Tutustuminen varhaiskasvatusryhmään

- Lapsi tutustuu yhdessä huoltajan kanssa lapsiryhmään ja sen toimintaan
  - Tutustumisjakson pituus määritellään huoltajien ja henkilöstön kesken
  - Tutustumisen ajalta ennen varhaiskasvatuksen varsinaista aloitusta perhe ei maksa asiakasmaksua
- **Varhaiskasvatuksen aloitus**

Varhaiskasvatussuunnitelma -keskustelu (lapsen vasu)

- Ensimmäinen lapsen vasukeskustelu käydään 3 kk sisällä hoidon aloituksesta
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on lapsuutta arvostava, lasta kannatteleva ja positiivinen kertomus hänen ainutlaatuisuudestaan. Suunnitelmaan kootaan, mitä tietoja ja taitoja lapsella jo on, mitä lapsi on juuri opettelemassa ja mitkä asiat häntä kiinnostavat.
- Lapsi on mukana suunnitelman tekemisessä. Lapsen osallisuus voidaan toteuttaa kuvien, videoinnin, haastattelujen tai kysymysten muodossa joko jo ennen vasukeskustelua tai sen yhteydessä
- Kasvattajat ja huoltajat sopivat ja kirjaavat, miten lapsen oppimista ja kasvua tuetaan varhaiskasvatuksessa ja kotona. Suunnitelman toteutumista arvioidaan ja päivitetään vähintään kerran vuodessa

”Vasussa paneudutaan aidosti ja ajan kanssa omaan lapseen. Molempien osapuolien on pitänyt ennakolta miettiä eri asioita lapsesta, vahvuuksia yms. On ollut hienoa kuulla omasta lapsesta miten arki hoidossa sujuu. Tähän asti ajatukset lapsesta ja kehityksestä on mennyt täysin yhteen varhaiskasvatuksen arvioinnin kanssa.” Huoltajan kommentti

”Vanhempien toiveet on otettu hyvin huomioon ja toisaalta varhaiskasvatuksen puolelta on nostettu esiin asioita, joita siellä pidetään tärkeinä” Huoltajan kommentti

”Vanhempaa on kuultu mutta ammattilainen on tuonut omaa osaamistaan suunnitelmien laatimiseen. Omat kuvaukset lapsen taidoista ja toiminnasta vastaavat täysin varhaiskasvatushenkilöstön havaintojen kanssa. Mielestäni lomake antaa hyvän pohjan keskustelulle ja sitä kautta saadaan tavoitteita ja ratkaisuja sovittua.” Huoltajan kommentti

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa jo

aloituskeskusteluvaiheessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Perheen ajatuksia ja toiveita kuullaan, heidän kysymyksiin vastataan ja yhteisesti sovitut asiat kirjataan aloituskeskustelulomakkeeseen. Aloituskeskustelussa käydään keskustelua myös lapsen terveydentilasta ja mahdollisesta lääkehoidon tarpeesta. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan suunnitelma lääkehoidon antamisesta, joka liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Sopiminen ja toteuttaminen on ollut vaivatonta. Ilmapiiri on ollut positiivinen ja kaikista asioista voidaan puhua suoraan

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa, voidaan sekä suunnitelmaa lääkehoidolle että kieleen, kulttuuriin sekä katsomuksiin liittyviä asioita päivittää ja tarkentaa tarpeen mukaan niin perheen kuin varhaiskasvatuksen aloitteesta mikäli tulee esiin uusia sovittavia asioita. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat siitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen.

Päiväkodeissa varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien (=vasu) laadinnan, toteutuksen ja seurannan kokonaisuudesta:

- Lasten vasuihin valmistaudutaan tiimissä hyvin varhaiskasvatuksen opettajan johdolla
- Vasukeskustelun ytimet avataan tiimissä keskustelun jälkeen
- Sovitut toimenpiteet muodostavat tiimin konkreettiset toimintatavat.

Perhepäivähoidossa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnasta vastaa perhepäivähoitaja, joka saa työhönsä tukea pedagogiselta johtajalta tai konsultoivalta varhaiskasvatuksen erityisopettajalta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen.^{2 3}

Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.⁴

Lapsi on kohdattu yksilönä ja hänen kaikki tarpeensa on huomioitu.

On yhdessä sovittu asioita ja ollaan saatu hyviä neuvoja myös kotiin. Olen tyytyväinen

² Varhaiskasvatuslaki (540/2018) 40-41 §

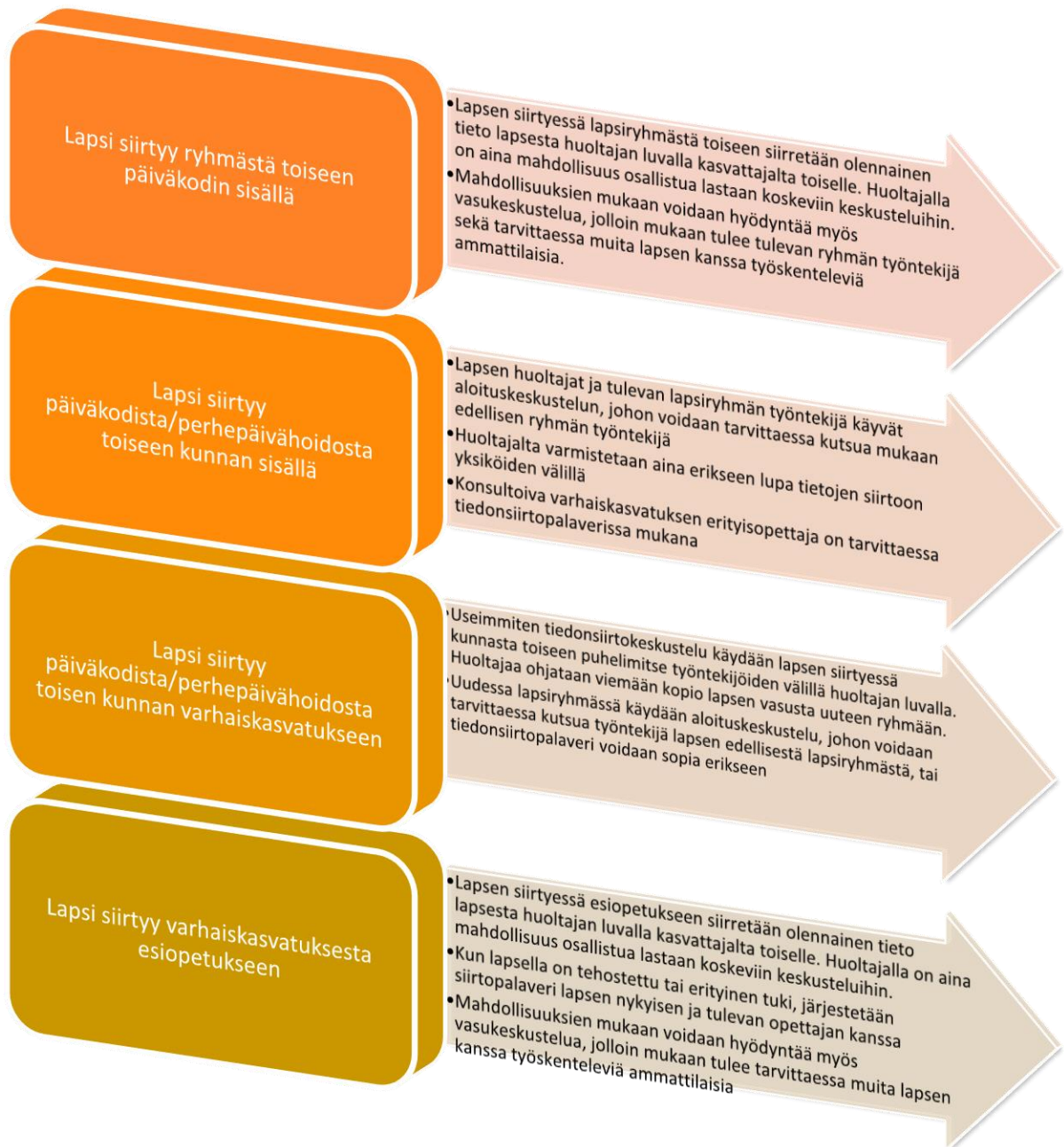
³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 4

⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 4-5

Siipien suojassa saatellen

Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁵ ⁶. Tiedonsiirto uuteen varhaiskasvatus- tai esiopetusyksikköön on sen yksikön vastuulla, josta lapsi lähtee.

⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 10

⁶ Varhaiskasvatuslaki (540/2018) 40–42 §

Varhaiskasvatustalaki

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on...

Edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia

Tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti

Toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset

Varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö

Turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä

Antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa

Tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä

Kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen

Varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin

Toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen kaikkia toimintamuotoja ohjaavat valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä kunnan oma varhaiskasvatussuunnitelma. Henkilöstön osaamiseen ja sen kehittämiseen laaditaan vuosittain koulutussuunnitelma, joka tukee tavoitteellista ja jatkuvaa varhaiskasvatuksen kehittämistä. Janakkalan varhaiskasvatusta peilataan jatkuvasti ohjaavien opetussuunnitelmien tavoitteisiin ja sisältöihin kaikissa toimintamuodoissa.

PÄIVÄKODIT Päiväkodeissa varhaiskasvatusta toteutetaan kasvattajatiimeissä, joihin kuuluvat varhaiskasvatuksen opettajat ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajat sekä lapsiryhmän tarpeiden perusteella ryhmävastajat.

PERHEPÄIVÄHOITO Perhepäivähoito on ohjattua, suunnitelmallista ja tavoitteellista varhaiskasvatusta, joka tapahtuu joko perhepäivähoitajan omassa kodissa tai ryhmäperhepäivähoitokodissa.

VUOROHITO Vuorohoitoa järjestetään tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssä käynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoidolla tarkoitetaan arkisin klo 18.00 – 06.00 välistä aikaa sekä viikonloppua.

AVOIN VARHAISKASVATUS Avoin varhaiskasvatustoiminta on suunnattu alle esiopetusikäisille lapsille ja heidän huoltajilleen. Avoin varhaiskasvatus tarjoaa lapsille ohjattua toimintaa vertaisryhmässä sekä huoltajille mahdollisuuden tavata samassa elämäntilanteessa olevia. Avoin varhaiskasvatus on ennaltaehkäisevää toimintaa, jonka tavoitteena on vahvistaa perheiden osallisuutta sekä edistää heidän hyvinvointiaan vertaistuen ja vanhemmuuden tukemisen avulla.

YKSITYISTEN PALVELUNTUOTTAJIEN JÄRJESTÄMÄ VARHAISKASVATUS

Kunnallisen palvelutuotannon lisäksi Janakkalassa toimii yksityisiä päiväkoteja, ryhmäperhepäivähoitokoteja ja perhepäivähoitajia. Jokaisella yksityisellä toimijalla on, kuten kunnallisillakin toimijoilla, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma. Kunta ohjaa, neuvoo ja valvoo yksityistä varhaiskasvatusta.

KOTIHOIDONTUKI, YKSITYISEN HOIDON TUKI JA PALVELUSETELI Janakkalassa perheillä on mahdollisuuksia järjestää lapsensa varhaiskasvatus eri tavoin. Käytössä on kunnallisen varhaiskasvatuksen lisäksi lakisääteinen kotihoidon tuki ja yksityisen hoidon tuki sekä kunnan palveluseteli. Palveluseteli on käytössä yksityisessä varhaiskasvatuksessa.

2. Lapsi on oman elämänsä tähti

Jokaisella lapsella on oikeus kunnioitukseen, arvostukseen omana itsenään, ainutlaatuisuuteen, erilaisuuteen sekä omaan kasvun rytmiin ja kehitykseen. Lapsi on aktiivinen tiedonrakentaja, osaaja ja toimija. Lapsi on utelias, ja hänen kysymyksensä ovat tärkeitä ja merkityksellisiä. Kasvattajan tehtävä on rohkaista lasta löytämään kaikki mahdollisuutensa. Arvojen perusta, moraalinen kehitys ja omantunnon herääminen kehittyvät vuorovaikutuksessa ja sellaisessa ilmapiirissä, jossa lapsi kokee itsensä rakastetuksi ja arvokkaaksi. Jotta lapsi voisi arvostaa muita, tulee lapselle osoittaa, että hän on arvokas juuri sellaisena kuin on.

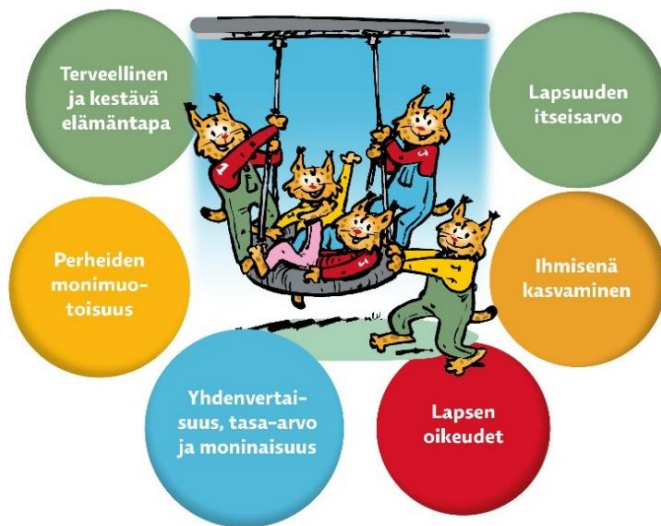
Varhaiskasvatuksen arvoperusta

Kasvatuksen tehtävänä on siirtää hyvää ja arvokasta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina⁷ ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁸, varhaiskasvatuslain⁹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti¹⁰.

Arvopohdinnan tulee olla jatkuvaa, ettei arvoista tule itsestäänselvyyksiä ja arjessa näkymättömiä, vaan niin, että ne vaikuttavat jokapäiväisissä valinnoissa ja ohjaavat käyttäytymistä.

Varhaiskasvatuksen arvot

Huoltajat nostavat tärkeinä arvoina...

"Uskallus esittää omia ajatuksia ryhmässä, rohkeutta kohdata uusia, asioita ja tilanteita."

"Sosiaalisia taitoja, ryhmässä oloa, myös omien mielipiteiden julki tuomista, toisten kunnioittamista, erilaisuus on rikkaus!"

"Leikkimielisyyttä ja positiivista asennetta niin, että se jatkuisi koko elämän."

"Toivon, että lapseni oppisi varhaiskasvatuksessa suhtautumaan maailmaan avoimin mielin ja luottavaisesti."

⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 10

⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018) 20 §

¹⁰ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2006

Kiva kun oot täällä

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdäksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä¹¹.

Varhaiskasvatuksessa lapsuus nähdään itsessään merkityksellisenä osana elämää ja sellaisenaan arvokkaana. Lapsuuden itseisarvon tunnistamiseen sisältyy näkemys lapsesta aktiivisena toimijana ja lapsen osallisuudesta yhteisönsä arkeen. Jotta lapsuuden itseisarvon kunnioittaminen näkyy myös käytännön kasvatustyössä, vaaditaan kasvattajalta tahtoa olla läsnä siinä hetkessä, jota lapsi juuri sillä hetkellä elää. Aikuinen on mukana lapsen maailmassa ja antaa lapselle mahdollisuuksia itsenäiseen ajatteluun ja oivalluksiin. Lapsen tarpeet tulevat huomioituiksi, hänen aloitteisiinsa vastataan ja hänelle viestitään, että hänen ajatuksensa ja toimintansa ovat merkityksellisiä.

“Aito kohtaaminen, syli ja läheisyys, kuinka tärkeää se on.”

“Ryhmä oli energinen ja liikunnallinen. Ajattelin, että toiminta pitää suunnitella ja toteuttaa siten, että siinä huomioidaan

vauhdikkaat lapset ja lähtökohtana oli toiminnallinen oppiminen. Pelasimme sählyä ja jalkapalloa, talvella luistelimme ja hiihdimme -jos intoa löytyi, kaksikin kertaa päivässä. Liikuntahallissa teimme tempuratoja, leikimme liikuntaleikkejä. Teimme retkiä metsiin ja lähiympäristöön. Huomioimalla lasten kiinnostuksen kohteet ja kuuntelemalla heidän toiveitaan sain heidän luottamuksensa. Liikuntaleikkien ja pallopelien avulla lapset oppivat sosiaalisia taitoja, toisten huomioon ottamista, sääntöjä, pettymyksen sietämistä. Sain ujutettua liikuntapainotteisiin, toiminnallisiin hetkiin kirjaimia, numeroita, musiikkia, käden taitoja jne. Lapset nauttivat ja oppivat enemmän kuin kynä-paperi-työskentelyssä pöydän ääressä.”

Henkilöstön ajatuksia...

”Olen pohtinut sitä, osataanko huomioida lapsi tasavertaisesti aikuiseen verrattuna. Aikuinen sanoi lapselle, että ”odota hetki”. Lapsi: ”Miksei nyt heti, kun sun hetki on niin kaukana?”

”Lapsen kokemus, että tulee hyväksytyksi omana itsenään. Hiljaisillekin oikeus olla äänessä, toisaalta mahdollisuus olla myös osallistumatta ja olla hiljaa.

”Pienellä ryhmällä esim. metsäretkellä tosi hiljainenkin lapsi saattaa muuttua ihan täysin ja uskaltaa ilmaista itseään. Pienryhmässä toimimista tulisi vahvistaa, että lapsi tulee paremmin kuulluksi ja nähdäksi. Pienryhmätoimintaan liittyen pieni lapsi totesi: ”Kiva, kun nyt ehtii puhua”.

”Lapsille lauletaan laulua ”kiva kun oot täällä”. Yhdessä iloitaan siitä, että lapsi on tullut päiväkotiin.”

”Lapsuuden itseisarvon kunnioittaminen näkyy esimerkiksi lapsen toiminnan dokumentoinnissa. Kun lapsista otetaan kuvia heidän tehdessään erilaisia asioita ja katsellaan kuvia yhdessä lasten kanssa, laitetaan näkyville myös huoltajille, viestitään samalla, että sinun toimintasi päiväkodissa on merkityksellistä.”

¹¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 10–11

Yhdessäoloa kasvun maisemissa

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään¹².

Lapsilla on sisäistä voimaa ja tahtoa kasvamiseen. Lapsen luontaista innostusta ei tule latistaa. Lapset rakentavat maailmaansa ja samalla omia arvojaan yhdessä aikuisten kanssa. Lapsella on tärkeitä kysymyksiä, joita hän haluaa pohtia yhdessä muiden kanssa. Onnistumisen kokemukset, kokeilu ja erehdysten hyväksyminen ja niiden kautta oppiminen ovat osa ihmisenä kasvamisen prosessia, ja niiden kautta harjaannutaan tekemään itsenäisiä valintoja ja valmiutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lapsen omien kokemusten kautta kehittyy kyky tunkea myötätuntoa ja ymmärtää toisten ihmisten ja eläinten kokemuksia.

Tarvitaan aikuisia, jotka...

...ovat kiinnostuneita lapsista, näkevät heidät ja kuuntelevat heitä. Lapsi, jota kuunnellaan, oppii itsekkin kuuntelemaan toisia ihmisiä

...antavat lapselle sopivasti haasteita ja auttavat häntä ylittämään aikaisempia rajoja.

...osoittavat kiintymystä, välittämistä ja huolenpitoa.

...osoittavat lämpöä, läheisyyttä, turvallisuutta, kuulluksi tulemistä, syyliä, pysyvyyttä, yhdessäoloa, empatiaa ja huolenpitoa.

Aito vuorovaikutuksellinen ihmissuhde luo pohjan sellaiselle luottamukselle, joka sallii lapsen ilmaista koko tunnekirjonsa. Saadessaan ilmaista tunteensa lapsi tulee niistä tietoiseksi ja siten myös oppii hallitsemaan itseään ja tunteitaan. Lapsen omien kokemusten kautta kehittyy kyky tunkea myötätuntoa ja ymmärtää toisen ihmisen kokemuksia. Yksilöllisyyden itseisarvo edellyttää, että yhteisössä on olemassa yleispätevät yksilöstä riippumattomat eettiset arvot ja normit. Säännöt ja normit mahdollistavat, että lapsi voi toimia yksilönä ryhmässä. Vertaispalautteen saaminen on tärkeää. Puhe ohjaa ajattelua. Lapset oppivat ottamaan vastaan hyvää palautetta ja antamaan sitä itse.

Ryhmäytyminen, yhteisökasvatus, ryhmässä oppiminen on varhaiskasvatuksemme erityinen tehtävä.

¹² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 11

Oikeus vaikuttaa elämäänsä

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita¹³.

Joustavan ja hetkessä elävän ryhmittelyn avulla pienemmästä ryhmäkoosta voidaan ammentaa toimiva kokonaisuus, joka juuri siinä hetkessä ja kyseisten läsnä olevien lasten kohdalla vastaa pedagogisiin tavoitteisiin parhaalla mahdollisella tavalla. Joustavan ryhmittelyn tulisi läpäistä koko varhaiskasvatuspäivä. Joustava ryhmittely tukee lasten osallisuutta ja ystävyyssuhteita sekä mahdollistaa lapsen kuulemisen, aloitteisiin vastaamisen ja havainnoinnin.

Lapsella on oikeus...

...oppia leikkien, iloita oppimastaan sekä osallistua oppimisympäristön rakentamiseen ja toiminnan suunnitteluun.

...hyvään huolenpitoon.

...että hänet huomioidaan juuri sellaisena kuin on. Ja, että aikuiset huomaavat nimenomaan kaiken sen hyvän, mitä hänessä on.

...omiin käsityksiinsä, vaikka ne tuntuisivatkin aikuisen näkökulmasta hassuilta tai "virheellisiltä".

...kasvaa ja kehittyä omaan tahtiinsa. Liian aikainen eteneminen vie lapsen mahdollisuuden itse oivaltaa.

...työrauhaan, omaan pohdiskeluun ja tietoon. Jotkut tarvitsevat enemmän saavuttaakseen saman verran.

...omiin tunteisiinsa. Autetaan lasta tunnistamaan ja arvioimaan erilaisia tunteita sekä ilmaisemaan niitä. Välittävässä ilmapiirissä lapsi voi kokea syvimmätkin tunteensa mielekkäiksi ja perustelluiksi.

"Turvallinen ja lämmin ilmapiiri edistää lapsen itseilmaisua ja oikeuksien toteutumista. Ryhmämme on pyritty tietoisesti rakentamaan vahva kehumisen ja kannustamisen iltapiiri. Kun kaksivuotias muutaman minuutin äheltämisen jälkeen saa itse kengän jalasta pois, asiasta iloitaan yhdessä kehuin, ylävitosin ja aplodein. Lapsia kannustetaan kannustamaan myös toisiaan."

¹³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 11

Lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin

"Havainnoimme lasta, mistä pitää ja mistä ei, huomioimme sanattoman viestinnän (ilmeet, eleet). Tarjoamme välineitä leikkeihin ja puuhiin, jotka ovat lapsille mieleisiä juuri nyt. Hyödynnämme tukiviittomia ja pyrimme tarjoamaan kaikille keinoja ilmaista itseään. Jos lapsi vastustaa, laskeudumme lapsen tasolle ja olemme läsnä ja ilmaisemme halua ymmärtää mitä lapsi yrittää sanoa."

"Joskus kyse on hyvin pienistä asioista. Jos lapsi on askarrellut jotakin, saa hän itse päättää, jääkö askartelu päiväkodille vai viekö lapsi sen kotiin.

"Pienen vuorohoitolapsen kanssa valitaan nukkumaanmenoaika yksilöllisesti lapsen sen hetkinen vireystila huomioiden. Jos päiväunet ovat sinä päivänä olleet pitkät ja illasta lapsi on virkeä, hän jaksaa olla valveilla kotiin siirtymiseen asti ja pääsee omaan sänkyynsä unille."

"Olen perhepäivähoitajana kysellyt lapsilta, mitä haluaisivat tehdä ja onko esim. toiveita ruuan suhteen. Tärkeää on tarttua hetkeen eli aikuinen ottaa lasten ideat ja hetkessä tulleet toiveet huomioon."

"Joustaminen, lapsen kuuleminen, lapsen mielenkiinnon kohteisiin ja aloitteisiin tarttuminen ja ennen kaikkea se kunnioitus lasta kohtaan – siitä se lähtee."

Lasten oikeuksien perusta on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, joka sitoo jokaista lasten kanssa toimivaa aikuista.

"Lasten oikeuksissa on kyse pienistä asioista, ennen kaikkea kuuntelusta, kunnioituksesta ja toisen asemaan asettumisesta, usein niin, että aikuinen asettuu lapsen asemaan. Joku on hitaampi ja verkkaisempi, ja hoputtamisen sijaan mun tehtävänä on antaa sen tehdä omassa tahdissaan. Tai turhien sääntöjen kyseenalaistaminen, kuka sen päättää, miksi maito annetaan vasta leivän kanssa, tai voiko leivän syödä ennen

ruokaa – kuka sen määrittää, että se on tärkeää? Miksi lapsi ei voi itse opetella miettimään, missä järjestyksessä on paras ruokansa syödä?"

”Ollaan kuin suuri perhe, johon on kiva kuulua”

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa¹⁴.

Tavoitteena on tarjota yhdenvertaista varhaiskasvatusta, jossa jokainen luo sisällöllisesti rikkaan toteutuksen varhaiskasvatussuunnitelman hengessä. Tämä ei tarkoita, että kaikille lapsille tarjotaan samaa asiaa. Jokainen lapsi on erilainen, hänen rytminsä, tarpeensa, kiinnostuksensa, oppimisen tavat. Ainutlaatuisuus tulee tunnistaa kaikilla tasoilla ja osata hyödyntää sitä päivän eri toiminna. Jokainen päiväkotij- ja perhepäivähoitoryhmä on erilainen omine erityisine piirteineen, mutta toiminnan taustalla arvotietoisuus on sama.

Lapsella on omat mielipiteensä ja ajatuksensa. Jokaiselle on tärkeää saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin tai oman yhteisön sääntöihin, tehdä valintoja, tulla kuulluksi ja siten vaikuttaa toiminnan etenemiseen. On eri asia sitoutua toisten asettamiin ehtoihin kuin olla mukana rakentamassa niitä. Erilaisuuden tunnistaminen ja sen hyväksyminen ovat yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden onnistumisen lähde.

”Olemme tehneet lasten kanssa leikkisäännöt, kuten ”annan kaverin pitää ottamansa lelun”, ”kysyn, voinko tulla leikkiin” tai kerätään lelut yhdessä”.

Kasvattajan kommentti

Kasvattajien ajatuksia...

”Tasa-arvo ei tarkoita tasapäistämistä, vaan yksilöllistämistä. Kaikkien ei tarvitse tehdä samoja asioita, ei samaan aikaan eikä samoja asioita ylipäätään.”

”Tasa-arvoisen tunnesuhteen edellytyksenä on, että kasvattaja ei kuvittele tietävänsä lasta paremmin, mitä hän haluaa, vaikka hän usein tietääkin, mikä on lapsen kehitykselle hyväksi.”

”Erilaisen kulttuuritaustan omaavilla ihmisillä voi olla hyvin erilainen tunneilmasto, joten lapsen mahdollisuudet tiedostaa ja ilmaista tunteitaan ovat osittain kulttuurisidonnaisia.”

”Sukupuolisensitiivisyys: Myös pojilla on oikeus leikkiä Frozen-prinsessaa mekot päällä. Lapselle sallitaan häntä kiinnostava toiminta sukupuolesta riippumatta.”

”Ruokapöydässä pohdimme lasten kanssa yhteisiä pelisääntöjä ja käymme keskustelua siitä, miten toimitaan ja miten ruokapaikat valitaan päivittäin niin, ettei kukaan jää yksin.

”Moninaisuutta arvostavan ilmapiirin luomiseen kuuluu olennaisesti se, että lasten kanssa keskustellaan avoimesti ja ikätasoisesti asioista, joihin he kiinnostavat huomiota ja jotka heitä ihmetyttävät. Ikään liittyvät eroavaisuudet askarruttavat lapsia. Jos nelivuotias ruokapöydässä ihmettelee, miksi yksivuotias saa syödä sormin, mutta hän ei saa, asia selitetään ja jutellaan lapsen kanssa niin, että lapsen on mahdollisuus ymmärtää.”

¹⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 11

Me ollaan perheitä kaikki

Perheiden monimuotoisuus

Lapsi on osa perhettä, jossa on omat tapansa, kulttuurinsa ja arjen perustoiminnot. Keskustelun ja varhaiskasvatuksen toiminnan näkyväksi tekemisen kautta löydämme yhteisen ymmärryksen lapsen kasvun ja kehityksen tueksi. Eritaustaisten perheiden kohtaamisessa kasvattajan oma suhtautuminen ja asenne on keskeisessä roolissa. Perheiden kunnioittamisen tulee ulottua keskinäisestä kohtaamisesta myös sen ulkopuolisiin keskusteluihin, esimerkiksi henkilökunnan keskinäisiin keskusteluihin. Tasavertaisessa kohtaamisessa ei paeta kielimuurin taakse, vaan löydetään keinot ylittää tämä muuri. Tulkin käyttö, kuvakommunikointi, valokuvat ja videointi ovat apuna, jos yhteistä kieltä ei ole vielä muodostunut. Perheiden kohtaamisen käytännöt rakennetaan niin, että perheiden näkemys ja varhaiskasvatus yhdistyvät juuri heidän lapselleen luontuvaksi pedagogiikaksi.

Kasvattajien ajatuksia...

”Huomioidaan perheen uskonnolliset ja katsomukselliset vakaumukset ja niihin liittyvät toiveet. Luotan kasvatusyhteistyöhön, avoimuuteen ja keskusteluun perheen kanssa. Esim. joulu voi olla kriittinen, mutta kun käytännöt on perheen kanssa sovittu, niin homma toimii.”

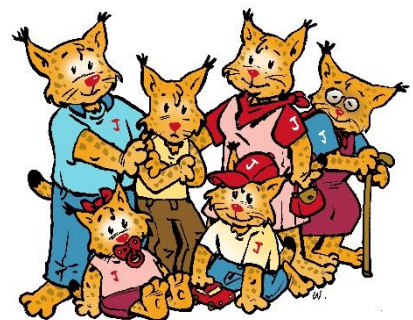
”Ei tehdä erilaisuudesta numeroa, vaan se on arkinen osa elämää. Luotetaan avoimeen keskusteluun perheiden kanssa.”

”Päiväuniasioista ym. kuullaan perheen näkökulma ja pyritään huomioimaan se arjessa. Tärkeää on dialogisuus. Jos päiväunet on lyhennetty tuntiin, kysytään siitä tunnista, että muuttiko se yöunien pituutta, Ollaan aidosti kiinnostuneita, miten arki sujuu.”

”Omassa ryhmässäni on paljon lapsia, joiden äidinkieli on muu kuin suomi. Muutamien perussanojen opettelu perheen omalla kielellä helpottaa luottamuksen rakentamisessa ja kontaktin luomisessa. Muutamankin perussanan osaaminen on tapa osoittaa kiinnostusta ja kunnioitusta perheen omaa kieltä ja kulttuuria kohtaan.”

Yhteisönä tutustumme toisiimme yhteisissä perheilloissa, erilaisissa tapahtumissa ja tempauksissa. Ei ole olemassa tyypillisiä perheitä tai tyypillisiä kulttuurinsa edustajia, **vaan on olemassa yksilöllisiä perheitä ja jokaisella omat tapansa ja oma kulttuurinsa.** Tiedostaminen alkaa omasta elinpiiristä ja avartuu vähitellen siten, että ihminen ymmärtää oman merkityksensä kulttuurin ja historian muodostumisessa.

Turvallista huolenpitoa ja iloista oppimista

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle¹⁵.

Kestävä kehityksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua ympäristötietoiseksi, kestävä elämäntapaan sitoutuneeksi kansalaiseksi, joka tekee ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäviä ratkaisuja. Ekologista kestävyttä on esimerkiksi lajittelu ja kierrätys, sähkön ja veden käytön sekä muovin määrän tarkkailu. Sosiaalista kestävyttä ilmentää ystävällinen vuorovaikutus, lasten vahvuksien ja tunteiden huomioiminen sekä lasten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien turvaaminen. Taloudellista kestävyttä edustavat viisaat valinnat ja hankinnat esimerkiksi kirpputoreilta ja kierrätyskeskuksista. Kulttuuriseen kestävyteen kuuluu niin perinneleikit kuin kulttuurinen moninaisuus, erilaisten arvojen ja näkemysten hyväksyminen sekä pohjoismaisena erikoisuutena jokamiehenoikeudet.

Lisäksi kestävä kehityksen tavoitteena on vahvistaa ja lisätä lapsen valmiuksia sekä halua toimia ympäristön ja ihmisten hyvinvoinnin puolesta. Tämä näyttäytyy arjessa esimerkiksi kavereista huolehtimisena, lähiympäristön tutkimisena ja kestävämpien arkikäytäntöjen oppimisena. Tarjotaan lapsille kokemuksia erilaisista ympäristöistä ja vahvistetaan positiivista ja kunnioittavaa suhdetta rakennettuun ympäristöön sekä luontoon. Olennainen osa kestävä kehitystä on lasten osallisuuden vahvistaminen siten, että lapset pääsevät osallistumaan päätöksentekoon ja kestävä kehityksen työn toteuttamiseen. Kestävä kehityksen periaatteisiin sisältyvät myös yhteisöllisyyden vaaliminen sekä lapsen oikeus mahdollisimman pysyviin ihmisiin ja olosuhteisiin varhaiskasvatuksessa. Kestävä kehitys vaatii kasvattajalta arvojen ja toimintatapojen muutosta kohti kestävämpää elämäntapaa. **Kasvattajan herkkyydet, asenteet ja oma esimerkki kestävä kehityksen edistämiseksi ovat**

”Ulkoilu ja luonnossa liikkuminen on merkittävä lapsen hyvinvoinnin edistäjä. Ulkoilemme paljon ja aikuiset osoittavat omalla esimerkillään, että ulkoilusta voi nauttia säällä kuin säällä, kun vain on sopivalla tavalla pukeutunut. Lähiympäristöön sijoittuvat puisto- ja metsäretket kuuluvat tiiviisti arkeemme. Metsää toimintaympäristönä arvosti myös kaksivuotias poika, joka kesken kävelymatkan metsän laitaa kulkiessamme hyppäsi pois pulkasta ja totesi: Minä menen mettään.”

merkityksellisiä asioita. Varhaiskasvatuksen kestävä kehitys vaatii koko kasvattajayhteisön yhteistä sitoutumista ja tavoitteellista toimintaa kestävä elämäntapaan kasvattamisessa.

*Neljävuotias lapsi tuli innoissaan vessasta:
”Nyt mä näin kun ne käsipöpöt meni
lavuaariin.” Olimme maallaneet sormiväreillä.*

¹⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 11

”Arjessa terveellisen ja kestäväen elämäntavan perusasioita harjoitellaan lukuisia kertoja päivässä: käsien pesu, hygienia, ruoantähteiden lajittelu, mieti, paljonko jaksat syödä, roskien kerääminen pihalta ja luonnosta, jne. Lasten kanssa viedään kierrätysmateriaalit keräyspisteisiin ja käytetään askarteluissa myös kierrätys- ja luonnonmateriaaleja.”

Olemme tehneet lasten kanssa turvallisuuskävelyitä, joissa kierrämme yhdessä tutun reitin liikenteessä. Lapset huomioivat reitiltä vaaranpaikkoja, kuten syvät ojat tai tien ylitys, joista pysähdymme pohtimaan, miksi se on vaaran paikka. Lapset ovat myös kuvanneet näitä paikkoja, joissa täytyy olla tarkkana. Kertaamme samalla liikennesääntöjä ja liikennemerkkejä.

Turvallinen varhaiskasvatusympäristö tukee kasvua ja oppimista sekä lisää lasten ja henkilöstön hyvinvointia. Fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja pedagoginen turvallisuus muodostavat kokonaisvaltaisen turvallisuuden.¹⁶

Fyysisen oppimisympäristön turvallisuuteen kuuluvat rakennukset ja lähiympäristö, missä on huolehdittu turvallisista ja ikätasoon sopivista tiloista ja välineistä. Psyykkistä turvallisuutta edistetään vahvistamalla muun muassa lasten tunne- ja kaveritaitoja. Lasten kanssa yhdessä opetellaan tunnistamaan ja säätämään tunteita. Kasvattajien lämmin ja sensitiivinen vuorovaikutus, toiminnan johdonmukaisuus sekä ennustettavuus luovat omalta osaltaan turvallisuutta. Sosiaaliseen turvallisuuteen kuuluu osallisuus ja vuorovaikutus. Kasvattaja tukee lasten välistä vuorovaikutusta sekä kannattelee lapsen tunnetta vertaisryhmään kuulumisesta. Lapsilla on myös mahdollisuus vaikuttaa varhaiskasvatusympäristössä tapahtuviin ja omaan arkeensa vaikuttaviin asioihin. Pedagoginen turvallisuus muodostuu turvallisesta oppimisympäristöstä sekä siinä toimivista lapsista ja aikuisista. Kasvattajat huomioivat lapsille ominaiset tavat toimia sekä tunnistavat joka hetkessä tapahtuvan oppimisen kannustaen lapsia. Lisäksi pedagogiseen turvallisuuteen liittyy turvallisuuskasvatus, jossa käsitellään päivittäisten toimintojen yhteydessä turvallisuuteen kuuluvia teemoja huomioiden lasten ikä- ja kehitystaso. Lapsia esimerkiksi ohjataan tunnistamaan vaaranpaikkoja eri tilanteissa sekä tuetaan turvallisten valintojen tekemisessä. Turvallisuutta edistetään myös ehkäisemällä tapaturmia. Päiväkodeissa ja perhepäivähoitokodeissa on ajan tasalla olevat turvakansiot, joihin jokaisen työntekijän tulee huolellisesti perehtyä. Varhaiskasvatuksessa tehdään säännöllisesti poistumisharjoituksia lasten kanssa ja keskustellaan lasten tasoisesti, miten vaaratilanteissa toimitaan.

¹⁶ Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen turvallisuusopas 2022

Varhaiskasvatuksen ruokakasvatuksen

keskeisenä tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Ohjaus, kannustaminen ja aikuisten hyvä esimerkki vaikuttavat oleellisesti siihen, miten lapsi kehittyy monipuoliseksi ruokailijaksi. Lasten osallisuutta vahvistetaan ruokakasvatuksessa antamalla lapsen itse valita ja annostella ruokansa ikätasonsa mukaisesti henkilöstön kannustaessa häntä maistamaan. Lapselle annetaan mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ruuasta ja ruokailusta. Varataan riittävästi aikaa ruokailuhetkiin ja kiireettömälle keskustelulle. Ruokailutilanne on rauhallinen ja turvallinen sekä tunnelmaltaan myönteinen.¹⁷

Tie makujen maailmaan käy positiivisuuden ja rohkaisun kautta. Lapset ovat mielellään mukana kattamassa pöytää ja kutsumassa kavereita ruokapöytään. Ruokailu on tärkeä yhteinen hetki, joka toistuu useita kertoja päivän aikana. Kasvattajien on tärkeä miettiä, miten ruokailussa tuetaan lapsen osallisuutta, omatoimisuustaitojen harjoittamista, itsetuntemuksen kehittymistä (mistä ruuasta pidän, mikä ei niin maistu, milloin maha on täynnä, jne.) ja miten ruokailutilanteisiin luodaan myönteinen, positiivinen ilmapiiri. Ruokailussa on oivat mahdollisuudet harjoitella kohteliaita ruokailutapoja ja keskustelukulttuuria oman pöytäseurueen kanssa. Kasvattajien tehtävänä on luoda ratkaisuja, joiden avulla ruokailusta muodostuu kiireetön, miellyttävä hetki, jossa opitaan samalla terveitä elämäntapoja. Kasvattaja ruokailee yhdessä lasten kanssa, kuuntelee ja keskustele lasten kanssa. Tärkeää on yhteistyö huoltajien kanssa ja heiltä nousevat ajatukset oman lapsensa ruokakasvatuksesta.

Neljävuotias lapsi tuli välipalapöytään ja sanoi minulle: "Nyt olet kyllä unohtanut." Kysyin että mitä olen unohtanut. "No sen terveystiedelmän." Kerroin että tänään meillä on hedelmäsalaattia. Hän tuumasi: "Jaa, no kai sen voi niinkin syödä..."

"Viisivuotias lapsi pyysi kolmatta lasillista maitoa ja sanoin, että onpa sinulle tullut kova jano. Lapsi selitti minulle: Ei minulla ole ollenkaan jano mutta yksi hammas jo heiluu niin täytyy juoda maitoa, ettei kaikki hampaat putoa..."

¹⁷ Terveyttä ja iloa ruoasta – varhaiskasvatuksen ruokailusuositus 2018, 29, 35, 68 ja 76

Tavoitteen saavuttamiseen on monta karttaa

Oppimiskäsitys varhaiskasvatuksessa

Kasvattajan ABC

Oppimista tapahtuu joka hetki, päivittäisissä arjen tilanteissa kasvattajan ja ryhmän kannustamana.

Positiivisen kannustamisen kautta lapsen itsetunto kasvaa ja hän haluaa oppia lisää. Keskitytään vahvuksiin – huomataan hyvä lapsessa!

Oppiminen perustuu toiminnallisuuteen, jossa lapsi pääsee ilmaisemaan itseään muun muassa leikkien, liikkuen ja tutkien.

Lapsi on osallinen omassa oppimisprosessissaan. Lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja kokemusmaailma ovat oppimisen ja toiminnan lähtökohta. Kasvattajan tehtävänä on ohjata lasta löytämään oma tapansa oppia.

”Ei ole yhtä mittaria, että kaikki opettelee saman asian, vaan voi opetella erilaisia asioita ja huomata, että jokainen osaa erilaisia taitoja: yksi osaa solmia kengännauhat, toinen osaa lukea.”

”Oppimisen paikat nousevat lapsista ja siitä elämästä, mitä he elävät. Eivät ne nouse silloin, kun aikuinen on ne ajatellut tai päiväjärjestykseen ne sijoittanut. Ne nousevat siitä elämästä, ja siihen pitää meidän osata tarttua.”

Kasvattajan kommentti

Lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää.¹⁸

”Minulla on perhepäivähoitoryhmässäni kaksi vuodenikäistä lasta. Talviliikunta ja liikkuminen ulkona on ollut haaste, kun ylös ei vielä osata nousta. Viime viikolla toinen heistä oppi nousemaan itse ylös. Kasvot loistivat ja hän keksi leikin tästä: heittäytyi lumeen ja nousi ylös. Tänäpäin myös toinen hoksasi, miten ylös nousee. Samalla tavalla hän heittäytyi lumeen ja nousi aina uudelleen. Onnistumisen riemu oli todella aitoa! Arjen helmi minulle.”

¹⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 11–12

Lapset ovat aktiivisia oman elämänsä rakentajia, jotka elävät vuorovaikutuksessa ympäristönsä ja siihen kuuluvien toisten lasten ja aikuisten kanssa. Varhaiskasvatuksessa korostuu erityisesti lasten oman vertaisryhmän merkitys oppimisessa. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset ihmiset. Muun muassa joustavalla ryhmittelyllä turvaamme edellä mainittujen asioiden toteutumisen.

Oppiminen on elinikäinen prosessi, jossa lapsi nähdään osallisena omassa oppimisprosessissaan. Lapsen oppimisessa leikin merkitys on keskeinen. Lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja kokemusmaailma ovat oppimisen lähtökohtia. Keskeistä on kasvattajan aito läsnäolo ja lapsen kuunteleminen. Positiivisen kannustamisen avulla autamme lapsia oppimaan uutta sekä onnistumaan uusissa tilanteissa. Näin lapsen itsetunto kasvaa ja hän haluaa oppia lisää.

Retkellä on kiva käydä, metsässä on kiva leikkiä. On kiva pyöräillä ja leikkiä yhdessä. Kodalla on kiva käydä ja kalastaa. Omat eväät on kivat. Kiipeillään isoille kiville ja hypitään paljon. Ja ollaan piilossa. Tutkitaan luontoa. Ötökköitä ja tikka. Kesällä muurahaispesä. Kuunnellaan ääniä. Juostaan hippaleikkejä pihassa. Pelataan jalkapalloa.

Lasten ajatuksia ulkoilusta

“Tartu hetkeen. Se on ainut, mikä meillä on tässä olemassa. Läsnäolo, nähdään hetken mahdollisuudet ja ihanuus.”

”Kaikille tarjotaan myönteisiä ja positiivisia kokemuksia. Lähtökohta on, että lasten elämä tehdään sellaiseksi, että heillä on hyvä olla. Teenkö mä niin? Ajattelenko, että lapsen arki on mielekkäitä asioita ja mahdollisuuksia täynnä, vai ajattelenko mä ekana jotenkin negatiivisesti, että kyllä sen pitää oppia istumaan, kyllä sen pitää oppia kuuntelemaan ohjeita, kyllä sen pitää oppia olemaan hiljaa, kyllä sen pitää koulua varten... Tottakai se oppii. Oppii ohjeita, oppii istumaan, oppii kuuntelemaan, oppii huomioimaan toista. Mutta onko mun ajatus lähtökohtaisesti positiivinen ja sellainen, että rakennetaan lapselle mahdollisimman hyvä, kiva ja miellyttävä päivä, jossa on mahdollisuuksia oppia vaikka mitä, ja oppiminen on positiivinen, kiva asia, vai näenkö kaiken negatiivisuuden ja velvollisuuksien, ”pitää oppia” –vinkkelin kautta?”

Kasvattajan kommentti

”Opin, yritän, erehdyn, onnistun. Osaan. Onnistumisten ohella lapsia tulisi palkita ja kannustaa yrittämisestä ja sinnikkyudesta, jotta he oppisivat vahvan ajatuksen siitä, että aina kannattaa yrittää ja että melkein kaiken voi oppia, kun sitkeästi harjoittelee.” Kasvattajan kommentti

Kasvattajien ajatuksia...

”Miten huomaat lapsen mielenkiinnon? Se vaatii vuorovaikutusta ja sensitiivisyyttä.”

”Tulisi antaa kehuja ja kannustusta positiiviselle tekemiselle.”

”Minkälainen käsitys lapsella on omasta oppimisestaan? Pienelläkin lapsella on käsitys omasta oppimisestaan, mitä osaan ja mitä en, ja suotuisissa olosuhteissa lapsi voi mennä epä mukavuusalueelle ja ylittää itsensä. Myönteinen oppiminen ja positiiviset oppimiskokemukset ovat lähtökohta kaikessa.”

”Aikuisen heittäytyminen ja vertaisoppimisen tukeminen ovat avainasioita.”

”Yhdessä ensin harjoitellaan asioita, joita on tarkoitus myöhemmin osata yksin.”

”Keskustellaan yhdessä lasten kanssa, yhteisöllinen toimintakulttuuri.”

Janakkalan varhaiskasvatuksen pedagogiset kärjet

Lapsen leikki lähtökohtana Kaiken toiminnan keskiössä on leikki. Leikki on keskeinen tekijä lapsen oppimisen ja kasvun, vuorovaikutussuhteiden, viihtymisen sekä hyvinvoinnin kannalta. Leikille varataan aikaa, tilaa, sallivuutta ja kasvattajan aktiivista huomiota ja arvostusta.

Lapsen osallisuus arjen rakentumisessa Toimintaan vaikuttavat lasten mielenkiinnon kohteet, aloitteet ja ideat. Varhaiskasvatuspäivien sisältö suunnitellaan yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Oppimista tapahtuu joka hetki Jokainen hetki on merkityksellinen. Lapsi oppii, kokee ja kasvaa varhaiskasvatuspäivän kaikissa hetkissä. Kasvattajat tarttuvat arjen esille tuomiin tilanteisiin ja rakentavat yhdessä lasten kanssa yhteistä, merkityksellistä arkea.

Lapsen vahvuudet voimavarana Hyvinvoinnin ja positiivisen minäkuvan rakentumisen keskeinen tekijä on lapsen vahvuuksiin ja positiivisiin voimavaroihin keskittyminen.

Kuuntelua, kohtaamista ja kunnioitusta Nämä kolme K:ta luovat perustan niin kasvatukselle, kasvatusyhteistyölle huoltajien kanssa kuin henkilöstön keskinäiselle yhteistyöllekin.

Yhteinen suunnittelu, yhdessä tekeminen, yhdessä eläminen

Varhaiskasvatuksen arjessa eletään, opitaan ja koetaan yhdessä lasten kesken sekä lasten ja aikuisten kesken. Keskiössä on yhteinen, monipuolinen ja sitoutunut tekeminen, leikin maailmaan ja satujen seikkailuihin sukeltaminen. Lapsen ympärillä olevat aikuiset luovat yhdessä lapsen turvallisen ympäristön, jossa on hyvä kasvaa ja kehittyä.

3. "Hei aikuinen, sähän oot kuin aarrearkku"

Kasvattajan tärkein tehtävä on kuunnella ja olla aidosti läsnä. Kuunteleminen johdattaa pohdiskelemaan, olemaan kutsuva ja avoin itselle ja muille; se on edellytys keskusteluun ja kasvuun.

"Omat lapseni menivät hoitoon syksyllä. Olen miettinyt, kuinka äärettömän paljon aikaa lapseni viettävät päiväkodin henkilökunnan kanssa. Yhtä kauan toisten lapset viettävät minun kanssani. Se on merkittävä asia, pitää miettiä, miten ajan heidän kanssaan käytän. Minä ja me olemme suuri osa heidän lapsuuttaan, heidän lapsuusmuistojaan. Millaisia muistoja me rakennamme?"

Kasvattajan kommentti

Millaista aikuista me lapset etsimme päiväkotiin?

"Vahva, että se voi pysäyttää riidat. Nainen, koska yleensä hoitotädit on naisia. Mies, koska se näyttää kivemmalta ja vahvemmalta. Sen pitää osata laskea, että se osaa laskea meidän lapset ja että se osaa opettaa meitä. Sen pitää olla käynyt eskarin. Sen pitää olla käynyt myös koulun. Sen pitää osata matikkaa, suomea, enkkua, ruotsia ja historiaa. Sen pitäisi opettaa meitä lapsia, että meistä tulee kunnollisia aikuisia. Sen pitää osaa lukea meille kirjoja. Sen pitäisi olla jonkun lapsen vanhempi. Sen pitäisi osaa tehdä hyvää ruokaa ja pullaa. Sen pitäisi osaa tehdä lettejä lapsille ja sille sais tehdä lettejä. Sellanen, joka leikkii lasten kanssa. Sellanen, joka opettaa meille kirjaimia. Sellanen, joka antaa lapsille vuoroja. Kiltti lapsille. Hyvä aikuinen."

Lapsi piirsi kuvaa hyvästä aikuisesta, jolla oli kolme käsiparia: "Se osaa ratkaista kolme riitaa kerralla, kun sillä on niin paljon käsiä. Sillä on nyrkkeilyhanskat, että se on vahvempi."

Lapsi ansaitsee aikuisen, joka haluaa antaa lapselle vain parasta.

Sinun työsi ja toimintasi on osa jonkun lapsuusmuistoja.

Lämmin, kohtaava aikuinen voi olla jonkun lapsen elämässä se onnellinen sattuma, joka vaikuttaa pysyvästi elämään ja jota muistellaan lämpimästi vielä aikuisenakin. Niin ikään keskusteluissa on noussut esille työntekijöiden omia lapsuusaikaisia, yksittäisiäkin muistoja tilanteista, joissa työntekijä on kohdellut lasta epäkunnioittavasti tai nolannut lapsen, ja joissa katkera muisto on kantanut aikuisuuteen asti. **Millaisia muistoja sinä jätät?**

*Aikuiset olisivat ystävällisiä. Aikuiset hymyilevät. Aikuiset ovat mukana leikeissä. Aikuiset antavat ohjeita, opettaa ja neuvoo. Aikuiset on kilttejä ja hauskoja, ne voi vähän juksettaa, hassutella ja hölmöillä. Aikuiset ei suutu. Aikuinen lohduttaa ja ottaa syyliin jos sattuu. Aikuiset puuttuu riitoihin ja osaa pitää kuria. Aikuiset on hyviä opettamaan lapsia. **Aikuiset nauraa.** Aikuiset lukee mukavasti sadun ja nukuttaa ihanasti, laulaa unilaulun ja silittää, kun mennään nukkumaan. (Lasten kommentteja)*

Parhaimmillaan varhaiskasvatus voi antaa lapselle...

...mieleenpainuvia ja merkityksellisiä kokemuksia, hyviä, onnellisia muistoja

...uusien kavereita ja ihania kokemuksia, hyviä suhteita lapsen lähellä oleviin aikuisiin

...itseisarvon ja itsensä kunnioituksen

...idearikkaita päiviä, iloa ja riemua elämään

...turvallisen kasvuympäristön, uusien asioiden oppimista ja uskon toteuttamista rohkeasti omia ajatuksiaan, halujaan ja ideoitaan tulevaisuudessakin

...hyvän ja kestävä kasvupohjan, mistä ponnistaa elämään

(Kasvattajien kommentteja)

Kasvattajalle pohdittavaksi

Mitä huoneeseen tulee sinun mukana?

Minkä lisäarvon sinä tuot lasten ja aikuisten yhteisöön? Entä työyhteisöön?

Millaisena aikuisena lapset sinut myöhemmin muistavat?

Millaisia lapsuusmuistoja sinä rakennat?

Hyvä kasvattaja tarjoaa lapselle **lämpöä, läheisyyttä ja luottamusta.** Asettaa turvalliset rajat, mutta kuulee myös lapsen ajatuksia toiminnasta ja tekemisestä. Kunnioittaa lasta, ottaa lapsen huomioon yksilönä ja tukee lapsen hyväksymistä omana itsenään. Huumoria, syyliä ja kannustusta, yhdessä iloittamista ja oppimista. **Lämmöllä läsnä, tässä hetkessä.** (Huoltajien kommentteja)

"Haluan säilyttää motivoituneet, työstään tykkäävät, innostuneet ja lapsista aidosti välittävät aikuiset. He viettävät lapseni kanssa monta tuntia päivässä, useampana päivänä viikosta. Haluan, että lapsellani on parhaat mahdolliset aikuiset ympärillään silloin kun minä/toinen vanhempi ei siinä ole."

Huoltajan kommentti

5-vuotias sanoi minulle: "Hei, sähän oot kuin aarrearkku." Kysyin kuinka niin. "No kun sä aina keksit meille jotain kivaa."

Perhepäivähoitajan kommentti

Onnistunut työpäivä on yhteinen seikkailu

Huomioita toimintakulttuurista - työn kehittäminen oppivassa yhteisössä

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja inklusiivisista periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista¹⁹.

”Jokaisella tiimillä ja jokaisella työntekijällä täytyy olla mahdollisuus hyödyntää kaikkien vahvuuksia. Joustavuus ja luovuus täytyy päästää kukkimaan, eikä sitoa liian tiukoilla raameilla.”

Kasvattajan kommentti

Inklusiiviset periaatteet

Varhaiskasvatuksessa henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyvät mallina lapsille. Aikuisen läsnäolo ja sensitiivisyys sekä jokaisen arjen hetken ja tilanteen pedagogisen merkityksen huomioiminen ovat hyvän varhaiskasvatuksen kulmakiviä. Lapsille kaikki kohtaamiset ovat merkityksellisiä. Yksilöllinen huomioiminen on tärkeää erityisesti varhaiskasvatuspäivän alkaessa ja loppuessa. Jokaiselle lapselle ja aikuiselle tulee tulla tunne, että juuri minua on odotettu. Kasvattajan on tärkeää ylläpitää positiivisuutta ja iloa.

”Emme etsi esteitä, vaan löydämme mahdollisuuksia.”

”Inklusio on sitä, että kaikki ovat tasa-arvoisia ja ollaan kaikki yhdessä. Toimintaa eriytetään yksilöllisesti. Inklusiossa opitaan toisilta.”

¹⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 17

Osallisuus merkitsee kaikkien lasten mahdollisuuksia saada äänensä kuuluville ja vaikuttaa toimintaan sekä toimintaympäristöihin. Osallisuudessa painottuu henkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus. Toimintaan sitoutunut lapsi kokee, että hän on tärkeä osa lapsiryhmää ja hänen osallistumistaan tarvitaan. **Sosiaalinen osallisuus** on lapsen positiivista mukana oloa vertaisryhmässä ja siinä painottuvat lasten keskinäinen vuorovaikutus ja ystävyyssuhteet sekä ryhmältä saatu hyväksyntä ja lapsen oma kokemus hyväksytyksi tulemisesta.

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä.

Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii erehtymisen. Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi

”Täytyy pysähtyä aina välillä aidosti miettimään toimintakulttuuria ja sitä, onko me tehty oikeita asioita ja millä tavalla me on tehty, kenen näkö-kulmasta oikeita asioita, ja vaikka olisi tehty hyvin, niin oltaisko voitu tehdä jollakin toisella tapaa paremmin.”

sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen²⁰.

Henkilöstö vastaa turvallisen ilmapiirin luomisesta ja ylläpitämisestä. Turvallisen ilmapiirin kautta voidaan rakentaa toimiva oppiva yhteisö, jossa lapsi uskaltaa kokeilla uusia asioita ja saa myös epäonnistua. Toimivassa yhteisössä henkilöstö oppii

Kehittämisen keskiössä: ajatuksia kasvattajilta

Haasteet antavat mahdollisuuden kasvaa. Jos päivät olisivat aina samanlaisia, helppoja, tasaisia, ei ne antaisi ehkä mitään. Kun on haasteita, siinä kasvaa ihmisenä, työntekijänä, kaikkena.

Positiivisuus ja yhdessä tekeminen kantaa pitkälle, sekä rohkeus kokeilla erilaisia menetelmiä ja toimintamalleja sekä hyödyntää omaa luovuutta niiden toteuttamisessa.

Joustavuus ja väljyys antavat tilaa osallisuudelle ja hetkeen tarttumiselle, ellei arkea ole ohjelmoitu valmiiksi täyteen.

Kehittämisessä on oltava punainen lanka, mitä, miksi ja miten kehitetään? Täytyy tietää mihin kehittämisellä pyritään.

Inklusio on sitä, että kaikki ovat tasa-arvoisia ja ollaan kaikki yhdessä. Kaikilla ryhmään kuulumisen tunne ja arvostus.

Osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden varmistaminen jokaiselle riippumatta lapsen lähtökohdista.

Saa turvallisesti kasvaa ja oppia omassa hyvässä ympäristössä.

Inklusio on kaikkien lasten mukaan ottamista arkeen, toimintaan ja opetukseen sekä sen mahdollistamista. Niin että lapsi kokee esteettä olevansa osa yhteisöä. Lapsi pääsee tasavertaisena osallistumaan ja oppimaan muiden kanssa. Ilmapiiri on myös merkityksellinen, sen tulee olla kannustava.

²⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 18

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun, rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria sekä tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa²¹.

Janakkalan varhaiskasvatuksessa johtaminen rakentuu jaetun johtamisen mallille. Jaettu johtajuus näyttäytyy kaikkien vastuuna, arvojen ja tavoitteiden yhteisenä pohdintana. Varhaiskasvatuksen johtotiimissä keskustellaan, sovitaan ja päätetään yhdessä varhaiskasvatuksen asioista. Tiimensä pedagogisena johtajana kukin varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii, että varhaiskasvatussuunnitelman mukainen pedagogiikka toteutuu lapsiryhmässä. Kaiken johtamisen ytimessä on lapsen hyvinvointi. Hyvinvoiva henkilöstö on lasten hyvinvoinnin yksi edellytys ja varhaiskasvatuksen esihenkilöillä on tärkeä rooli henkilöstön kuulemisessa, resurssien turvaamisessa ja työhyvinvoinnin ylläpidossa. Jokaisella tiimillä on säännölliset tiimipalaverit, jotka toteutetaan mahdollisuuksien mukaan viikoittain. Pedagoginen johtaja ja/tai konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja (kveo) osallistuu yksikkökohtaisiin varhaiskasvatuksen opettajien pedatiimeihin toimintavuoden aikana sovitusti. Lisäksi varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestetään pedagogisia palavereita. Jokaisen tiimin kanssa käydään vähintään joka toinen vuosi tiimikehityskeskustelu, jossa arvioidaan tiimin pedagogista toimintaa. Jaetun pedagogisen johtamisen rakenteisiin kuuluvat myös pedagogisen johtajan, päiväkodin johtajan / palvelupäällikön ja konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palaverit tarpeen mukaan.

Päiväkodin johtaja kävelee päiväkodin käytävällä, vastaan tulee 6-vuotias poika, joka pysähtyy johtajan eteen ja kysyy: "Oletko sä missään töissä?" Ennen kuin johtaja ehtii hämmästykseltään vastata pojalle mitään, poika naurahtaa ja sanoo: "Heh, heh, et taida olla."

²¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 18

Lapsi keskipisteessä, suu hymyssä

Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää²².

Me näemme Janakkalassa nämä termit seuraavasti:

Pedagogiikka on

- koko päivän pedagogiikkaa, jossa kasvattajalla on tieto varhaiskasvatuksen tavoitteista, mutta toiminta lähtee lapsista – tartutaan hetkiin ja nähdään oppimisen mahdollisuudet jokaisessa hetkessä
- varhaiskasvatusyhteisön yhteinen punainen lanka, jossa lapsen vahvuudet, osallisuus ja yksilöllinen huomioiminen nähdään tärkeänä osana lapsilähtöistä pedagogista toimintaa.
- suunniteltua ja tavoitteellista toimintaa ja oppimaan oppimista
- kasvatuksen, opetuksen ja hoidon yhdistämistä lapsen kasvua ja hyvinvointia tukevaksi toiminnaksi

Kasvatus on

- arvoihin perustuvaa lapsesta välittämistä, huolehtimista, tulevaisuuteen kasvattamista
- jatkuvaa vuorovaikutusta; se liittyy jokaiseen vuorovaikutustilanteeseen
- kannustavaa ohjausta
- lapsen ohjaamista toimimaan yhteiskunnan ja olemassa olevien yhteisön pelisääntöjen mukaan ja rakentamaan osaltaan yhteistä hyvinvointia
- turvaa ja tukea elämisen perustaitojen oppimisessa
- lapsen minäkuvan ja maailmankatsomuksen avartamista

²² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 12

Hoito on

- hoivaa ja huolenpitoa, huolehtimista lasten riittävästä levosta, päivittäisestä ulkoilusta, terveellisestä ja monipuolisesta ruuasta
- syli, hali, lämmin kohtaaminen, huumori
- lapsen perustarpeista huolehtimista ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemista

Opetus on

- läsnä joka hetki
- yhteistä uuden oivaltamista, yhdessä tekemistä, kokemuksellista oppimista ja tutkimista
- uusien tietojen ja taitojen tuomista lapsen tietoisuuteen
- suunniteltua, joustavaa, jäsennehtyä ja lapsilähtöistä toimintaa, jossa huomioidaan lasten erilaiset oppimistavat
- mahdollisuuksia, joita lapselle annetaan tutkia asioita ja ilmiöitä ja oppia niiden pohjalta ympäristön ja olemassaolon salaisuuksia

Janakkalassa varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ohjaavat varhaiskasvatuslaki, valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Päiväkotiryhmissä ja perhepäivähoidossa laaditaan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma (=ryhmävasu), jossa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöt avataan konkreettisesti: mitä nämä tarkoittavat meidän ryhmässä.

“Ammatillisuus tarkoittaa, että osaa lukea tilanteita ja sijoittaa itsensä niihin.”

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä.²³ Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa.²⁴

”Seinällä on ystävyiden malja. Kun huomataan spontaani ystävyiden teko, esim. isompi auttaa pienelle kenkiä jalkaan, niin aikuinen kehuu lasta ja pyytää, että käypä laittamassa tauluun sydän. Kun taulu on sydämiä täynnä, järjestetään isot juhlat ja syödään vaikka jäätelöä. Se innostaa lapsia, halutaan tehdä lisää ystävällisiä tekoja.”

Kasvattajan kommentti

”Mä en tiennyt, että mun sisällä asuu tunteita.”

”Kiva, kun oppii tunteita.”

Positiivisen kautta

”Jos lapsella on vaikeaa toimia kunnioittavasti suhteessa toiseen, tsemppaa kasvattajana: Tulisitko lohduttamaan?”

”Tunteiden tunnistaminen ja hallinta, sovitaan ja opetellaan käytäntöjä, esim. jos suuttuu kaverille, niin tule puhumaan asiasta aikuiselle sen sijaan, että tönäiset kaveria. Opetetaan sanoittamaan omia tunteita ja tekemään valintoja”

”Jos lapsi kehuu toista, huomioidaan se, että olipa kiva, kun huomasit tällaisen.”

”Yhdessä lasten kanssa on työstetty kuvitettu taulu ryhmän säännöistä. Seinällä on tunnekuvataulu, jonka avulla voidaan nimetä tunnetiloja ja käydä läpi tunteita. Lisäksi on tehty sosiaalisiin tilanteisiin kartta, joka avaa, miten voimme käyttäytyä erilaisissa tilanteissa. Tärkeää on kehua onnistuneesta tilanteesta.”

”Perjantaisin halipäivä: kun lähdetään syömästä ja ennen kuin mennään lepohuoneeseen, halaillaan. Siitä on tullut sellainen juttu, että myös sellaiset lapset, jotka eivät välttämättä niin hae läheisyyttä, ovat ihan innoissaan, saa halailla ihan luvan kanssa.”

²³ Varhaiskasvatuslaki (540/2018) 10 §

²⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 20

Lasten kanssa on syksyn aikana käsitelty viittä erilaista vahvuutta: sinnikkyyttä, itsesäätelyä, ystävällisyyttä, myötätuntoa ja anteeksi antamista. Niiden pohjalta lapset ovat miettineet omaa luonteensa vahvuuttaan ja harjoiteltavaa vahvuutta. Niitä on käyty läpi muun muassa keskustellen, pohtien ja draaman kautta.

"On helpompaa kasvattaa ehjiä lapsia kuin korjata rikkinäisiä aikuisia." (Fredric Douglas)

Tunnetaitojen oppiminen on tärkeää arjen vuorovaikutustilanteissa. Erilaisten tunteiden tunnistaminen, nimeäminen ja ilmaisu ovat tärkeitä lapsen itsetunnon ja minäkuvan kehittymiselle. Tietoisuus tunteista ennustaa hyviä sosiaalisia taitoja, sosiaalista pätevyyttä ja muiden lasten hyväksyntää. Tärkeää on miettiä myös toisten ihmisten tunteita, jolloin opetellaan empatiakykyä. Joskus tunteiden sanoittaminen voi olla lapselle vaikeaa ja siihen hän tarvitsee aikuisen tukea. On tärkeää, että lapsi harjoittelee ilmaisemaan omia tunne- ja olotilojaan aikuisen kannustamana ja ohjaamana; lapsi saa valmiuksia ja keinoja toimia erilaisissa tilanteissa ja tätä kautta oppii tunnistamaan itsessään erilaisia tunne- ja olotiloja sekä säätelemään niitä. Itsesäätely kehittyy ja vahvistuu, kun lapsi saa riittävästi toistoja ja onnistumisia sekä kokee turvallisuutta omien tunteiden hallinnassa. Kiusaamista ei sallita. Lapsia tuetaan ristiriitatilanteiden ratkaisemisessa. Aikuinen pysähtyy tilanteisiin ja kuuntelee jokaista osapuolta. Lasten kanssa harjoitellaan sosiaalisia vuorovaikutustaitoja ja tunnetaitoja. Janakkalassa näiden taitojen harjoitteluun on käytössä erilaisia opetusohjelmia ja materiaaleja (esim. Tunteet hukassa, Pomenia, Fanni, Stop- kiusaamiselle, Pienin Askelin, Huomaa hyvä, Molli ja Piki).

"Luonto tukee tunnekasvatusta. Rauhoittuminen on helpompaa luonnon keskellä."

"Heitetään palloa lapselle: jos näyttää siltä, että kaverukset eivät pärjää keskenään tai vierekkäin, annetaan vastuuta – miettikää, onnistuuko se, ja jos ajattelette, että onnistuu, niin millä säännöillä? Aikuinen ei ole aina määräämässä yksioikoisesti siinä, että te ette leiki yhdessä, te ette istu vierekkäin, vaan otetaan ne ristiriitatilanteetkin mahdollisuuksina oppia toimimaan yhdessä."

Kasvattajan kommentti

Tunnetaitojen avaimet:

- Aikuisen ja lapsen välinen lämmin suhde
- Aikuinen osallistuu lasten leikkiin
- Tunteiden sanoittaminen ja hyväksyminen
- Vertaissuhteiden tukeminen
- Yhteiset harjoittelut esimerkiksi draaman avulla
- Positiivinen ja kannustava ilmapiiri
- Hyvä me-henki

”Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen näkyy lapsissa. Lapset puhuvat tunteista ja tilanteista enemmän, osaavat verrata oikeita tilanteita esimerkkeihin ja opastavat toisiaan. Lapset oppivat omien tunteiden nimeämistä ja niiden ilmaisua. Lisäksi lapset oppivat, miten toimia toisten kanssa sekä oppivat huomioimaan toisiaan. Näin vertaissuhteet vahvistuvat ja lapsilla on enemmän positiivisia kokemuksia.”

”Lapset käyttävät termejä itsesäätely ja auttavaisuus erilaisissa tilanteissa luontevasti. Esimerkiksi: ”Minulla on hyvä tämä auttavaisuus.” tai painetaan otsasta itsesäätelynapia, kun tulee haastava tilanne.”

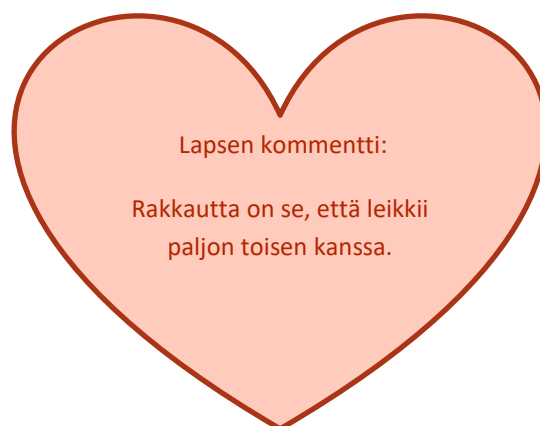
”Pienin Askelin-materiaalin käyttö pienryhmissä on kehittänyt lasten keskittymistä ja saa lapset ottamaan toiset huomioon.”

”Piki-materiaalilla on ollut hyvä vaikutus lapsiin. Se on auttanut ryhmäytymisessä ja tunteiden sanoittamisessa. Lapset ovat rohkeammin tutustuneet uusiin kavereihin ja saaneet sitä kautta uusia, tärkeitä ystäviä. Lapset ovat ymmärtäneet, miltä kiusaaminen tuntuu kiusatusta ja ryhmästä. Lasten kanssa on helpompi puhua tilanteista, kun voidaan muistella Piki-kirjan tilanteita.”

”Lapsella on oikeus myös omiin ristiriitoihinsa. Aikuinen toimii puolueettomana sovittelijana, eikä arvioi tilannetta omista lähtökohdistaan, vaan luottaa lasten kykyyn löytää ratkaisuja. Aikuisen vastuulla on huolehtia siitä, että ratkaisu ei loukkaa, nolaa tai ole hyvien tapojen vastainen. Näin annetaan lapselle tilaa omaan ajatteluun ja puheen tuottamiseen.”

Kasvattajien kommentteja

Aikuisen sanoittamisella on keskeinen tehtävä sosiaalis-emotionaalisten taitojen harjoittelussa. Tärkeää on niin ikään sanoittaa lapselle, että kaikki tuntevat joskus suuttumusta ja suuttumus on ihan yhtä tärkeä tunne kuin ilokin. Kun lapsen tunteita sanoitetaan osana arkea, hän oppii tunnistamaan tunteen ennen pitkää itsenäisesti. Päiväkoti- tai perhepäivähoitoryhmä on keskeinen kasvuympäristö, jossa varhaiset vertaissuhteet muodostuvat ja jossa tulisi tukea niiden tasapainoista ja myönteistä kehittymistä. Aikuinen saa paljon mennessään mukaan lasten tunnemaailmaan – mutta se vaatii oikeaa asennetta.

riidellään ja sitten sovitaan
 kun saa leikkiä kavereiden kanssa
 välillä hölmöillään, sitten komennetaan
 me ei riidellä ja leikitään yhdessä

kaikilla on hyvä olla

kaikki otetaan leikkiin mukaan
 kaverit auttaa
kaverit on päiväkodissa
 kiva saada uusiakin kavereita
 kaverit on reippaita

REILU PÄIVÄKOTI RAKENNETAAN YHDESSÄ!

PÄIVÄKODIN JOHTAJA

- JOHDA KIUSAAMISTA EHKÄISEVIÄ TOIMENPITEITÄ JA KEILUA MENINIKIÄ
- JOHDA SÄNTÖJEN JA KIUSAAMISTA EHKÄISEVIEN TOIMINTAMALLIEN TOTEUTAMISTA
- JÄRJESTÄ PÄIVÄKOTIPÄIVÄN AIKANA KIIHTÄVÄ VALVONTA
- VARMISTA, ETÄ PÄIVÄKODISSA EI KIUSATA

PÄIVÄKODIN JOHTAJA

- LUO HYVÄ RYHMÄHENKI OPETA TUNNE- JA VUOKOVAIKUTUSTAITOJA
- TARKKAILE VALPPAANA SEKA OTA LASTEN KERTOMUKSET JA KOKEMUKSET TOPESTA
- PUUTU KIUSAAMISEEN HETI, ILMOITA JA PIDÄ YHTEYTÄ KOTIIN
- VARMISTA, ETÄ KIUSAAMINEN LOPPUU

KAVERI

- OLE REILU, ÄLÄ KIUSAA
- AUTA, ÄLÄ JÄTÄ KETAÄN KAVERIA YKSIN
- KERRO AIKUISELLE EPÄREILUSTA KÄYTTÖSESTÄ JA KIUSAAMISESTA

LAPSI

- SANO 'STOP'
- LÄHDE POIS TILANTEESTA
- KERRO AIKUISELLE PÄIVÄKODISSA
- KERRO KOTONA

HUOLTAJA

- KUUNTELE LASTA JA OTA HÄNEN KOKEMUKSENSA TOPESTA
- KESKUSTELE PÄIVÄKODISSA
- OLE MUKANA SELVITYTYKSÄ
- SEURAA, ETÄ KIUSAAMINEN LOPPUU

KURATORIT, TERVEYDENHOITAJA, PSYKOLOGI

- KUULE, HUOMAA, PUUTU
- AUTA KIUSATTUA TILANTEESSA JA KIUSAJAA LOPETTAMAAN
- VARMISTA, ETÄ KIUSAAMINEN LOPPUU
- VARMISTA JALKIHOITO

PÄIVÄKODIN HENKILÖSTÖ

- TOIMIKAA REILUN HENGEN MUKAISESTI
- IDEOIKAA TAPOJA REILUN HENGEN LISÄÄMISEKSI
- TOTEUTTAKAA YHTEISHENKEÄ LISÄÄVIÄ TAPAH-TUMIA
- KESKUSTELKAA EPÄREILUSTA KÄY-TÖKSESTÄ JA KIU-SAAMISESTA

YHTEISÖLLINEN OPPLASHUOLTORYHMÄ

- LUOKAA OSAL-LISTAVAA JA YHTEISÖ-LLISTÄ TOIMINTA-KULTTUURIA
- SEURATKAA JA ARVIOIKAA TOIMENPI-TEITÄ JA KIUSAAMISEN MÄÄRÄÄ
- TEHKÄÄ HÄIRINNÄN, KIUSAAMISEN JA VÄKI-VALLAN ESTÄMISEN SUUNNITELMIA

Janakkala
 VIERIKKALAN LAPSIRYHMÄ

PÄIVÄKODEISSA NOUDATETAAN HÄIRINNÄN, KIUSAA-MISEN JA VÄKIVALLAN ESTÄMISEN SUUNNITELMIA.

STOP
KIUSAAMISELLE!

Hyvekasvatuksessa kasvattajat voivat valita ja määrittellä päiväkodin tai perhepäivähoitoryhmän hyveet. Yhdessä lasten ja huoltajien kanssa ideoidaan ja kehitellään keinoja hyvekasvatukseen. Hyveet tuodaan osaksi lasten arkea monipuolisesti.

STOP kiusaamiselle -julisteet ovat jokaisessa Janakkalan lapsiryhmässä ja niiden periaatteita käytetään arjessa läpi lasten kanssa.

4. Yhteiseltä polulta eväitä elämään

Lapsella on kolmenlaisia opettajia: toiset lapset, aikuiset, ja ympäristö.

Lapsi tarvitsee aikuisia, jotka näkevät ja kuulevat silmillä, sielulla ja sydämellä. Lapsen hyvä elämä rakentuu vuorovaikutuksessa välittävien aikuisten kanssa. Lapset tarvitsevat myös toisia lapsia ja kokemuksen yhdessä oppimisesta nähdäkseen maailman laajemmin. Kun lapset oppivat työskentelemään yhdessä, he oppivat rakentamaan siltoja muurien sijaan. Varhaiskasvatuksen fyysinen ympäristö on monipuolinen ja innostava, ja se kannustaa lapsia uteliaisuuteen, tutkimiseen ja vuoropuheluun. Piha-alueiden lisäksi hyödynnetään läheisiä puistoja, metsiä ja muita ympäristöjä. Tartutaan ympäristön tarjoamiin oppimistilanteisiin ja lasten havaintoihin. *”Metsään mennessä ei koskaan voi tietää mitä uutta ja kiinnostavaa saattaa löytää.”*

Varhaiskasvatus toimintakulttuureineen on vahvasti sidoksissa ympäröivään maailmaan. Yhteiskunnan muuttuessa myös kasvattajien on tarkasteltava työtään ja toimintatapojaan ja annettava itselleen mahdollisuus muutokseen.

”Kato mua, eikun kato mua pitkään”

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

”Osallisuus vaatii aidosti toisen kohtaamista ilman alkuasetelmia, ilman että oletan toisen puolesta, mitä hän tarvitsee, mitä hän ajattelee ja mitä hän haluaa. Ilman oletuksia, aitoa dialogisuutta, aitoa kuulemistä. Mä olen kiinnostunut susta. Kerro, mikä sulle olisi parasta.”

Kasvattajan kommentti

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta²⁵.

Lapsilla, huoltajilla ja kasvattajilla on Janakkalassa mahdollisuus vaikuttaa lapsiryhmien toimintaan ja oppimisympäristöihin. Lapsilla on valtava mielikuvitus, loistavia ideoita ja ennakkoluulottomuutta, jota haluamme kasvattajina nostaa esille ja hyödyntää monipuolisesti yhteisen toiminnan ideoinnissa. Osallisuuden kulmakiviä ovat havainnointi, kuuntelu, aito kasvattajan läsnäolo, kohtaaminen, aktiivinen sensitiivinen vuorovaikutus sekä tarttuminen lasten mielenkiinnon kohteisiin ja hetkien tarjoamiin mahdollisuuksiin. Suunnittelemme ja muokkaamme toimintaa

²⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 19

yhdessä lasten kanssa lasten kiinnostuksen kohteiden ja vahvuuksien pohjalta. Kiinnitämme aktiivisesti huomiota siihen, että jokaisella on mahdollisuus ilmaista näkemyksiään ja valmiudet osallistua toimintaan.

Positiivisen palautteen ja yhteisen keskustelun avulla opettelemme ottamaan toiset huomioon sekä arvostamaan moninaisuutta. Laadimme yhteisesti säännöt ja mietimme arjen eri tilanteissa yhdessä lasten ja kasvattajien kesken niitä sopimuksia ja pelisääntöjä, joiden avulla meillä jokaisella on mahdollisimman hyvä olla. Yhteisöllisyyden vahvistamisen kautta lapsiryhmän yhteishenki vahvistuu.

“Prosessi nähdään kokonaisuutena: tartutaan lapsen ideaan ja annetaan sen viedä painollaan, ja tarkastellaan sitä jälkikäteen vasun sisältöjen kautta. Unohdetaan tarkka etukäteen suunnittelu, eikä arvioida sitä tuotosta vaan koko prosessia. Kun prosessi dokumentoidaan aidosti alusta loppuun asti, siitä tulee vahingossakin pedagogista dokumentointia.” Kasvattajan kommentti

Osallisuus pieninä arjen konkreettisina asioina...

- Kasvattajan etukäteen suunnitteleman viikko-ohjelman ja toiminnan sisältöjen sijaan toiminnan rakentuminen lasten mielenkiinnon kohteiden, ideoiden ja aloitteiden pohjalta. Kasvattajan tehtävänä on monipuolisten toimintamahdollisuuksien tarjoaminen, innostaminen, lasten ideoihin heittäytyminen, hetkien mahdollisuuksiin tarttuminen ja ideoiden kehittäminen ja rikastaminen eteenpäin yhdessä lasten kanssa erilaisiksi laajemmiksi projekteiksi.
- Lapsen oman ajattelun tukeminen: lapsi saa tehdä valintoja ja ratkaisuja arjen tilanteissa, lapsen ajatusten huomioiminen muun muassa lepohetkillä, ruokailutilanteissa, pukemis- ja riisumistilanteissa
- Mahdollisuus osallistua yhdessä kasvattajan kanssa arjen eri askareisiin, kuten pöydän kattamiseen, sänkyjen sijaamiseen, leikkitilojen ja leikkivälineiden siivoamiseen ja järjestelyyn, lelujen pesuun

(joka itsessään on usein leikki), haravointiin, lumen luomiseen, vuodenaikojen mukaan kasvien istuttamiseen ja istutusten hoitamiseen → sitoutuminen omasta toimintaympäristöstä huolehtimiseen

- Oppimisympäristöjen suunnittelu ja muokkaaminen yhdessä lasten kanssa esimerkiksi verhot kankaanpainannalla ja lattiatyynyt kangastusseilla, lasten ottamat valokuvat ja maalaukset tauluiksi, lasten mielenkiinnon kohteiden huomioiminen ympäristössä, leikkivälineiden valmistaminen lasten ideoiden pohjalta (esimerkiksi tehdään taikataikinasta ruokia koti- ja leikkimökkileikkeihin)
- Lasten mahdollisuus rikastaa oppimisympäristöjä ja lapsiryhmän toimintaa omilla leluilla, kirjoilla ja peleillä päivittäin
- Erilaisten tapahtumien ja juhlien suunnittelu yhdessä lasten kanssa
- Lapsi on mukana vasukeskustelussa

Lapsi voi olla osallinen osallistumatta.

Kaikkien ei tarvitse tehdä kaikkea samaan aikaan.

Lasten osallisuus ei voi toteutua, jos toiminnan sisällöt ja tekemiset ovat hyvin tarkkaan aikuisen etukäteen suunniteltuja.

Lapsella tulee olla tunne, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa.

Kun saa osallistua päätöksentekoon, saa kokemuksen, että saa vaikuttaa - ja se vahvistaa itseluottamusta.

Leikkien maailmassa mukana oleminen on ihan keskeistä osallisuuden kannalta. Jos ei olla leikeissä mukana, ei saada kiinni lasten ajatuksista.

Jokaisella on lähtökohtaisesti tarve vaikuttaa omaa itseään koskeviin asioihin ja kuulua yhteisöön.

Hellässä huomassa luonnon keskellä

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä

”Turvallisuuden tunne syntyy siitä, miten aikuinen kohtaa lapsen. Kaikki lapset ovat kaikkien aikuisten lapsia, olemme yhteisiä. Psykkinen turvallisuus luo raamit fyysiselle turvallisuudelle. Tämän hetken jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa psykkinen turvallisuuden merkitys korostuu. Fyysinen turvallisuus on helpompaa konkreettisesti huolehtia ja mitata, sekä korjata puutteet. Psykkiseen turvallisuuteen panostaminen tarvitsee enemmän työntekijän tietoista tunnistamista ja panostusta.” Kasvattajan kommentti

Oppimisympäristö rakentuu fyysisestä, psykkinisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Lisäksi oppimisympäristöön kuuluvat monipuoliset lähiympäristön ja yhteistyökumppaneiden tarjoamat toimintaympäristöt. Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö, jota rakennetaan, arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa.

”Oppimisympäristön kehittämisen ytimessä on rohkeus lapsista lähtevään toimintaympäristön rakentamiseen. Miksi ei voi olla joku patjakasa tai esim. harsokatos, jonne lapsi voi hakeutua rauhoittumaan myönteisen kokemuksen kautta? Ajatuksena se, että opetellaan itse säätämään omia tunteita, ja ympäristö tukee sitä myönteisesti.”

Kasvattajan kommentti

Kasvattajan ABC

Herättele ja ylläpidä lapsen mielenkiintoa uudistamalla oppimisympäristöä (uudet lelut, välineet ja materiaalit, kierrätys ryhmien kesken).

Kuvita monipuoliset toimintamahdollisuudet, jotta lapset näkevät tekemisen mahdollisuudet. Kuvittaminen tukee itseohjautuvuutta ja omatoimisuutta (esim. kuvallinen ohje wc-käynnistä ja käsienpesusta).

Huolehdi, että välineet ja materiaalit ovat lasten saatavilla tai huolehdi, että lapset tietävät, mitä missäkin on ja osaavat käyttää ja hyödyntää välineitä omatoimisesti.

Mahdollista ja rakenna yhdessä lasten kanssa leikkiympäristöjä, jotka motivoivat yhteiseen tekemiseen ja vuorovaikutukseen.

Muista piha-alueiden ja lähiympäristön hyödyntäminen osana oppimisympäristöä.

Lapsilla on mahdollisuus rikastaa oppimisympäristöä tuomalla omia leluja, pelejä ja kirjoja päivittäin.

Turvallinen ilmapiiri syntyy lapsen aidosta kohtaamisesta sekä kasvattajan sensitiivisestä ja

kiireettömästä läsnäolosta. Lapset tarvitsevat kasvattajan emotionaalista hoivaa, syliä, aikuisen turvaa ja läheisyyttä. Lapsi saa lohdutusta, kun hän sitä tarvitsee.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa

kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä. Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan²⁶.

Varhaiskasvatuksen fyysinen oppimisympäristö koostuu monipuolisesti erilaisista sisä- ja ulkotiloista. Oppimisympäristöinä hyödynnetään varhaiskasvatuksen lähiympäristöjä. Kaikki ympäristöt, joissa lasten kanssa liikutaan, ovat oppimisympäristöjä ja aikuisen tehtävä on tarjota oppia erilaisissa ympäristöissä. Luonto on oppimisympäristönä monipuolinen ja se tarjoaa virikkeitä kaikille aisteille. Katsellaan, kuunnellaan ympäristön ääniä, haistellaan erilaisia tuoksujia, tunnustellaan erilaisia pintoja ja maistellaan luonnon antimia. Luonnossa stressitaso laskee ja metsässä aistii enemmän, mutta lempeämmin. Ympäristö houkuttelee tutkimaan, ihmettelemään ja käyttämään mielikuvista.

lapsille mahdollisuus

Luonto on oppimisympäristönä monipuolinen ja se tarjoaa virikkeitä kaikille aisteille. Katsellaan, kuunnellaan ympäristön ääniä, haistellaan erilaisia tuoksujia, tunnustellaan erilaisia pintoja ja maistellaan luonnon antimia. Luonnossa stressitaso laskee ja metsässä aistii enemmän, mutta lempeämmin. Ympäristö houkuttelee tutkimaan, ihmettelemään ja käyttämään mielikuvista.

”Oppimisympäristön jatkuva muokkaus ryhmän tarpeiden ja lasten kiinnostuksen kohteiden mukaan. Oppimisympäristön muokkaus ei ole huoneen tavaroiden siirtelyä, vaan ennen kaikkea sitä, miten oppimismahdollisuuksia on tarjolla lapsille. Oppimisympäristön laaja-alainen hahmottaminen, käytetään kaikki niin rakennetun kuin luonnon ympäristönkin mahdollisuudet, keskiössä myös henkinen ympäristö.”
Kasvattajan kommentti

”Kaikkea mitä voi oppia sisällä voi oppia myös ulkona.”

”Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta.”

Toimintaympäristön rakentamisen ytimessä on houkuttelevuus: kuinka ympäristö houkuttelee lapsia monipuolisesti erilaisiin leikkeihin, tutkimiseen, liikkumiseen, taiteelliseen ilmaisuun, musisointiin, kokeilemiseen ja ympäristöstä innostumiseen?

Oppimisympäristön kehittämisessä avain on luovuus ja tilojen monipuolinen käyttö.

Sallivuudella, mielikuvituksella ja rohkealla soveltamisella pienetkin tilat muuntuvat moninaiisiin toimintoihin. Tilojen käyttö suunnitellaan niin, että leikki ja muu toiminta voidaan eriyttää pienempiin ryhmiin ja lapsilla on rauha toimia. **Lasten liikkumista ja toimintaa ei tulisi rajoittaa turhilla kielloilla.**

²⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 20

Oppimisympäristön rakentaminen ei ole kertaluontoinen toimenpide, vaan jatkuva prosessi, jota työstetään yhdessä lasten kanssa kulloistenkin mielenkiinnon kohteiden, ideoiden ja tarpeiden mukaisesti. Hyvä varhaiskasvatusympäristö vahvistaa lapsen luonnollista liikkumisen halua, herättää lapsessa halun oppia uusia asioita ja innostaa kehittämään omia taitojaan. Varhaiskasvatusympäristön tulee olla esteetön, turvallinen, riittävän haasteellinen sekä liikkumaan ja leikkimään motivoiva. Liikkuva lapsi tarvitsee tilaa. Sisätilat ovat pienellä mielikuvituksella muunneltavissa siten, että mahdollistetaan vauhdikas liikkuminen, leikki ja pelaaminen. Varhaiskasvatusympäristössä tulee esille myös lapsen taiteellinen ilmaisu ja osaaminen. Ympäristön esteettisyys on jo sellaisenaan lapselle taide-elämys. Kiinnostava, innostava ja houkutteleva ympäristö on helposti muunneltavissa ja vaihtuu aika ajoin. Toimintaa rikastutetaan vierailemalla esimerkiksi taidenäyttelyissä, kirjastossa, lähiympäristön nähtävyyksissä ja paikallisissa tapahtumissa sekä kutsumalla mahdollisuuksien mukaan vierailevia taitelijoita esiintymään lapsille.

Lähiympäristö ja luonto ovat oleellinen osa tutkimisen ympäristöä. Liikomme ja leikimme erilaisissa maastoissa monenlaisessa säässä.

Kasvattaja oppimisympäristönä

- Positiivinen palaute, kehu ja kannustus, peukutus ja rohkaisu
- Vahvuuksien korostaminen
- Aktiivinen, lämmin vuorovaikutus
- Katsekontakti, syli, hali, lämpö, kohtaaminen, aito läsnäolo
- Kiinnostus lapsen maailmaa ja ajatuksia kohtaan
- Innostaminen, heittäytyminen
- Ennakointi
- Moninaiset kommunikaatiokeinot (myös tukiviittomat, kuvat, nopea piirtäminen tarvittaessa)
- Kasvattaja mahdollistajana: innostaa ja houkuttelee kokeilemaan erilaisia tapoja toimia, tarjoaa monipuolisesti mahdollisuuksia leikkiin, liikkumiseen, itseilmaisuun ja tutkimiseen.
- Antaa tilaa, tukee lasten omaa ajattelua, sallii yrittämisen ja erehtymisen.

Joustava varhaiskasvatusympäristö mahdollistaa kaikkien aistien ja koko kehon käytön tutkimisen, kokeilemisen ja oivalluksen välineinä. Lapsi on luontaisesti utelias ja kokeilunhaluinen ja tutustuu jo pienestä pitäen ympäröivään maailmaan aistiensa avulla. Lapsella on kyky ihmetellä uusia asioita. Ihmettelystä ja uteliaisuudesta seuraa halu tutkia ja kokeilla. Kyselevä

ihmettely johtaa erilaisten tiedonhankintamenetelmien etsimiseen, ongelmanratkaisuun, oivaltamisen ja päättelyn kautta oppimiseen. Luonnossa ja lähiympäristössä on mahdollista löytää aiheita ja teemoja kokonaisvaltaiseen oppimiseen.

Pienten polkujen monet muodot

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteetin rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa²⁷.

Kielten ja kulttuurien moninaisuus on osa Janakkalan kunnan varhaiskasvatusta. Äidinkieli on jokaisen perusoikeus ja tärkeä osa ihmisen identiteettiä. Kielen avulla olemme vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Varhaiskasvatus tukee kulttuurisen identiteetin rakentumista, itsetunnon kehittymistä, edistää suvaitsevaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärrystä. Lapsella on mahdollisuus kasvaa osana hyväksyttävää ja monimuotoista yhteiskuntaa säilyttäen oman kulttuurinsa. Omien juurien tunteminen auttaa hyväksymään myös muita kulttuureja. Lähtökohta lapsen tukemiseen on hyväksyä hänet ja antaa tunne siitä, että hän on arvokas juuri sellaisena kuin on.

Päävastuu lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä on ensisijaisesti perheellä itsellään. Huoltajia kannustetaan tukemaan lapsen äidinkieltä ja tuomaan myös varhaiskasvatukseen aineksia perheen omasta kulttuurista. Vuorovaikutuksen apuna huoltajien ja henkilöstön välillä käytetään muun muassa (etä)tulkkausta ja maahanmuuttajille suunnattua kuvasanastoa. Lapsen kielen ja kulttuurin tukemisesta sovitaan huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa ja lapselle tehdään henkilökohtainen Suomi toisena kielenä (S2-opetussuunnitelma), jolla taataan tavoitteellinen ja pitkäjänteinen selkeästi etenevä S2-opetus.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteetin kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan monia kieliä ja kulttuureja. Erytisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoja. Oman äidinkielen hallinta antaa pohjaa suomen kielen taidoille ja tukee lapsen kasvua moniin kulttuureihin. Erilaisten kieli- ja kulttuuritaustojen huomiointi tapahtuu varhaiskasvatuksen arjessa, päivittäisissä tilanteissa yhdessä muiden lasten ja kasvattajien kanssa.

Kielen ja kulttuurin huomioiminen on osa varhaiskasvatuksen arkea, jolloin lapsi saa kasvaa ja kehittyä samanarvoisena toisten kanssa. Kasvattajien tehtävänä on vahvistaa positiivista ja kannustavaa ilmapiiriä ryhmässä sekä luoda kielellisesti rikas oppimisympäristö. Varhaiskasvatuksessa lapsella on mahdollisuus oppia arkielämän perussanastoa ja harjoitella suomen kieltä luontevasti eri tilanteissa. Tavoitteena on, että lapsi oppii ymmärtämään ja käyttämään kieltä aktiivisesti sekä harjoittelee sen rakenteita. Lähtökohtana ovat lapsilähtöisyys, toiminnallisuus, leikin avulla harjoittelu ja kielen rakenteiden jäsentäminen.

---

²⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 19

Miten Janakkalassa huomioidaan moninaiset kieli- ja kulttuuriryhmät?

- Vuorovaikutukseen rohkaiseminen, toimivan suomen kielen saavuttaminen
- Toimiminen lapsiryhmän täysivaltaisena jäsenenä
- Itsetunnon ja kulttuuri-identiteetin tukeminen
- Oman äidinkielen merkityksen tukeminen
- Suomalaiseen kulttuuriin tutustuminen

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa ja kehittää lasten kielitaitoa niin, että lapsi pystyy toimimaan suomenkielisessä ympäristössä. Lapsen äidinkielen, kulttuurin ja identiteetin kunnioittaminen mahdollistaa lapsen terveen itsetunnon kehittymisen. Varhaiskasvatuksessa tuetaan vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon ja identiteetin sekä itsetunnon kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan kulttuurista johtuvat erityistarpeet.

Kulttuurinen moninaisuus on vahvasti läsnä Janakkalassa, ja se näkyy eri varhaiskasvatusyksiköissä monin eri tavoin. Kulttuurinen moninaisuus tarkoittaa kulttuurien kohtaamista varhaiskasvatuksen arjessa, johon kuuluu jokainen lapsi ja varhaiskasvattaja. Keskustellessamme perheiden kanssa huomioimme, että kulttuuriryhmissä, uskontokunnissa sekä elämäkatsomuksissa, on myös omia sisäisiä eroavaisuuksia. Erityisesti siksi jokaisen perheen yksilöllinen kohtaaminen ja keskustelu on tärkeää. Janakkalan kulttuuripolussa varhaiskasvatuksen osalta on huomioitu kulttuuri ja kansainvälisyyskasvatus.

On rikkaus kasvaa osana kulttuurisesti moninaista ja hyväksyvää yhteisöä. Kaikki lapset ovat tasa-arvoisia sukupuolesta ja kansallisuudesta riippumatta.

Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Toisiamme täydentäen, lasta kannatellen

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa hän tuo mukanaan koko aiemman elämäkokemuksensa, joista merkittävimpiä ovat vuorovaikutussuhteet. Huoltajien ja kasvattajien välinen säännöllinen ja avoin yhteistyö luo pohjan lapsen mielekkäille ja turvallisille päiville varhaiskasvatuksessa.

Huoltajilla on Janakkalassa monipuoliset mahdollisuudet saada tietoa, osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Ennen varhaiskasvatuksen aloitusta käymme mieluiten lapsen kotona aloituskeskustelun, jonka ytimessä on tutustua lapseen ja perheeseen sekä kuulla perheen ajatuksia, toiveita ja odotuksia lapsen varhaiskasvatukselle. Keskinäinen tutustuminen helpottaa ja vahvistaa vankan vuorovaikutussuhteen ja yhteistyön luomista varhaiskasvatuksen ja perheiden välille. Näitä ovat mm. uusien perheiden tutustumisillat tai -päivät ja yksilölliset tutustumiset. Toivotamme huoltajat tervetulleiksi tutustumaan yhdessä lapsen kanssa lapsen varhaiskasvatuspaikkaan - hetkeksi, päiväksi, viikoksi tai pidemmäksi jaksoksi.

Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatuslain mukaisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä huoltajien kanssa. Suunnitelman toteutumista arvioidaan ja suunnitelmaa täsmennetään säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on oppia tuntemaan lasta paremmin ja löytää tapoja tukea lapsen hyvinvointia varhaiskasvatuksessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma toimii työvälineenä, joka ohjaa kasvattajien pedagogista toimintaa ja kannattelee lapsen kasvua ja kehitystä. Suunnitelman arviointia tukevat huoltajien vierailut lapsen varhaiskasvatusryhmässä eli vasuvierailut. Vierailujen tarkoituksena on, että huoltajat pääsevät seuraamaan ryhmän arkitoimintaa ja havainnoimaan omaa lastaan ryhmässä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö tulee antoisammaksi, kun taustalla on yhteinen kokemus ja tieto lapsen toiminnasta ryhmässä.

Huoltajien osallisuus toteutuu myös vanhempainilloissa, toiminnallisissa perheilloissa sekä asiakaskyselyissä. Perheiden mielipiteet toiminnastamme ovat tärkeitä luodessamme avointa ja rehellistä yhteistyötä. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä tärkeimpiä ovat päivittäiset keskustelut, joissa lapsen ilot ja surut käydään läpi ja toiveet huomioidaan.

Huoltajilla on mahdollisuus osallistua arkeemme omien halujensa ja kiinnostuksen kohteidensa mukaisesti. Kuvassa joogataan porukalla erään lapsen äidin johdolla.

Kunnassa on käytössä sähköinen tiedostuskanava perheiden ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä. Päivittäiset viestit ja varhaiskasvatuksen tiedotteet sekä lasten hoitoaikavaraukset tapahtuvat sähköisesti. Lisäksi huoltajat pääsevät tutustumaan pedagogisen dokumentoinnin kautta lapsen arkeen kuvien ja tarinoiden muodossa. Lapset osallistuvat pedagogiseen dokumentointiin oman kerronnan ja kuvien avulla.

“Ajattelen, että ytimessä on lämminhenkisen yhteisön luominen, jossa mukana ovat lapset, vanhemmat ja henkilökunta.”

Huoltajan kommentti

Kuva perheiden pihatapahtumasta. Meneillään hännäryöstöleikki.

Huoltajien ajatuksia yhteistyöstä...

”Toivon päivittäisiä kuulumisia. Toisinaan on mukava kuulla hiukan enemmän, esim. onko lapsella kavereita, lapsen taidoista ja niiden kehitymisestä jne. Jos jotakin huolta lapseen liittyen herää, toivon, että asiasta kerrotaan heti vanhemmille.”

”Toivoisin lisää mahdollisuuksia vanhempien välisen vuorovaikutuksen lisäämiselle, avoin ulkoilupäivä, retkipäivä ja muita yhteisiä tapahtumia.”

”Erilaisille päiväkodin retkille voisi olla mukavaa päästä osallistumaan myös vanhempana.”

”Vanhemmilta voisi enemmän kysellä mielipiteitä toiminnan sisällöstä. Esim. tähän vasuprosessiin osallistuminen erilaisilla pohdintatehtävillä on hyvä.”

”Olen saanut hyvin tietoa siitä kuinka lasten päivät sujuvat. Koen myös, että henkilökunta on havainnoinut lastani oikein eli osasivat kuvailla lapsiani, heidän vahvuuksiaan ja mahdollisia haasteita/harjoiteltava asioita. Avoin keskustelu, tunne, että henkilökunta tuntee oman lapsen.”

”Kuukausikirje on hyvä, jossa kerrotaan menneestä toiminnasta. Ennakkosuunnitelmien sijaan enemmän arvostamme menneen toiminnan dokumentointia.”

”Vasuvierailulla näkee parhaiten lapsen arkea. Olen tykännyt vierailuista.”

”Päivittäinen kohtaaminen aamuisin ja iltapäivisin on se kaikista arvokkain, sillä silloin saa tiedon lapsen päivästä heti ja siitä voi myös lapsen kanssa keskustella, kun lapsikin muistaa siitä jotain. Tietysti olisi ilahduttavaa kuulla aina jokin yksittäinen tilanne juuri omasta lapsesta, esim. mitä tehnyt tai leikkinyt, oppinut tai sanonut. Pienikin asia tai havainto riittää, ei tarvitse olla mitään ihmeellistä tai mullistavaa. Vältettäisiin lausahdusta ihan ok, ei mitään ihmeellistä.”

Samassa joukkueessa lapsen parhaaksi

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Janakkalan perhekeskuksen palveluverkostossa toimivat kaikki kunnan lapsi- ja perhepalvelut (esim. konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat, lastenneuvola, puhe- ja toimintaterapia, perheneuvola, lapsiperheiden sosiaalityö, vammaispalvelut, maahanmuuttopalvelut). Perhekeskuksen toimintaperiaatteet ovat luottamus, osallisuus, ammattitaito ja yhteistyö. Perhekeskuksessa toimitaan perhelähtöisesti.

Janakkalan kulttuurikasvatussuunnitelmassa, Kulttuuripolussa, tutustutaan laajasti eri taiteenaloihin. Kulttuuripolku on osa Janakkalan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tavoitteena on luoda janakkalalaisille lapsille ja nuorille erilaisista kulttuurielämyksistä polku, jonka varrella lapsi kasvaessaan tutustuu paikalliseen lähikulttuuriin, pääsee itse kokeilemaan erilaisia taiteen tekemisen ja ilmaisun tapoja sekä rohkenee ennakkoluulottomasti kokeilemaan uutta. Toimintaa koordinoivat Janakkalan kunnan kulttuuripalvelut ja Lasten ja nuorten kulttuurikeskus ARX.

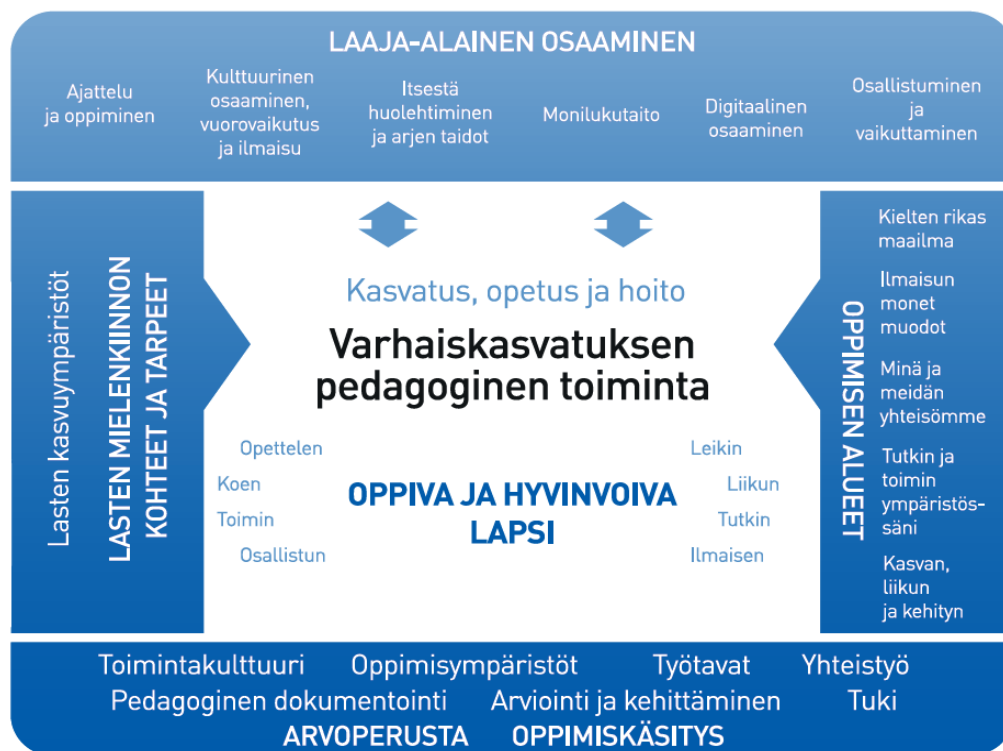
Liikuntatoimen ja -palveluiden kanssa tehdään monipuolista yhteistyötä mm. koulutukset, kehittämishankkeet, tapahtumat, vierailut.

Janakkalan evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa on laadittu yhteistyösopimus paikallisten pelisääntöjen ja yhteistyön jatkuvuuden turvaamiseksi. Sopimus koskee koko kasvunkaarta varhaiskasvatuksesta kouluun ja oppilaitokseen.

5. Kasvun kikatusta leikin lumoissa

Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia²⁸.

Pedagoginen johtajuus, osaamisen johtaminen, oppivan työyhteisön sekä inklusiivisen toimintakulttuurin kehittäminen nähdään varhaiskasvatuksen johtamisen tärkeinä tehtävinä. Janakkalan varhaiskasvatuksessa jatkuva suunnitelmallinen täydennyskoulutus ja osaamisen jakaminen luovat yhtenäistä toimintakulttuuria varhaiskasvatukseen. Ammatillisuuteen sisältyy myös työntekijän oman ammatillisuuden tietoinen reflektointi sekä kasvattajana toimimisen taustalla olevien arvojen ja eettisten periaatteiden tiedostaminen.

“Lapsi oppii joka hetki, aamusta iltaan, ei ole mitään tiettyä pedagogista toiminta-aikaa.”

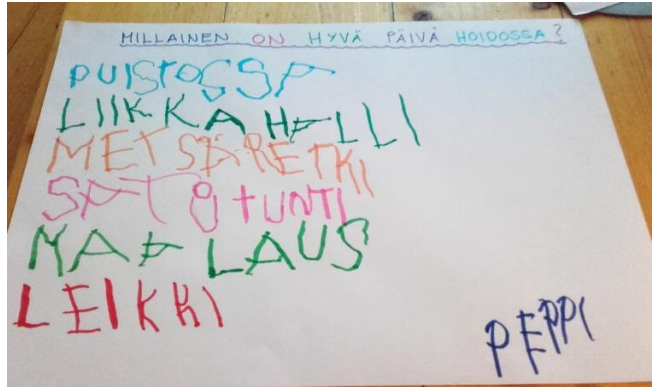
Kasvattajan kommentti

²⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 23–24

Avoimin aistein, maailmaa maistellen

Monipuoliset työtavat

Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.²⁹

Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen tuntemista.³⁰

Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen tuntemista.³⁰

"Toiminnan suunnittelu voidaan tehdä yhdessä lasten kanssa hetkeen tarttuen. Mulla pedagogina on se vastuu, että dokumentoin, havainnoin ja vertaan tehtyä toimintaa vasuun – toteutuuko meillä kaikki vasun asiat? Se suuntaa toimintaa eteenpäin. Kasvattajan tulee olla hereillä lasten vasujen suhteen ja nähdä ne tilanteet, joissa lapsen vasussa nousseita asioita voidaan luontaisesti harjoitella." Kasvattajan kommentti

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan. **Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja.** Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.³¹

"Metsäretkellä lapset alkoivat rummuttaa kaatunutta puuta kepeillä. Meillä oli mukava rytmittelyhetki."

"Retkellä oli kova tuuli ja tutkimme tuulen suuntaa heittämällä lunta ilmaan."

Janakkalassa joustava ryhmittely on keskeinen varhaiskasvatuksen toteuttamisen työtapana. Joustavuus tukee lapsen yksilöllistä huomioimista ja lapsen ja kasvattajan välistä sekä lasten keskinäistä vuorovaikutusta, lapsen äänen kuulemistä ja osallisuutta arjen suunnittelussa ja arvioinnissa.

²⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 24

³⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 24

³¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 24

Saako muovailuvahaa viedä kotileikkiin?

Leikki kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin³².

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapselle iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita, jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä rakennetaan käsityksiä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset jäljittelevät, muuntavat ja luovat uutta havaintojensa perusteella. Leikin keskellä lapset mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Varhaiskasvatuksessa lasten mielikuvitus mahdollistaa erilaisten roolien ja ideoiden testaamisen turvallisessa ympäristössä. Leikin kautta lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita aiheita ja kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, erehtyä ja yrittää.³³

Pohdittavaa leikistä

Millainen oppimisympäristö on leikin näkökulmasta?

Miten lapselle tärkeät leikit saavat siirtyä kodeista varhaiskasvatukseen?

Millaisia sääntöjä leikeissä on? Kuka ne on luonut ja ketä varten?

Saako lapsi valita leikkikaverinsa ja leikkinsä?

Annetaanko myös äänekkäälle ja vauhdikkaalle leikille tilaa?

Mikä estää leikkejä? Miten leikille saadaan raivattua enemmän aikaa ja tilaa?

Millaisia rooleja kasvattajalla on leikissä?

Kasvattajien tehtävänä on mahdollistaa ja turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Osallisuuden edistäminen merkitsee jokaiselle lapselle mahdollisuutta osallistua yhteiseen leikkiin omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Inklusiivisuuden periaatteisiin liittyy kasvattajien kyky havainnoida ja tunnistaa jokaisen lapsen yksilölliset kiinnostuksen kohteet sekä ohjata lapsia leikeissä suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti olemalla läsnä ja lasten saatavilla heidän tarpeensa mukaan.

³² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 25

³³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 25

Leikissä yhdistyvät oppimista edistävät elementit. Lapsia kuunnellaan, innostetaan ja kannustetaan sekä omaehtoiseen että ohjattuun leikkiin. Pienemmissä ryhmissä toimiminen ja kasvattajan läsnäolo rauhoittavat toimintaa, jolloin leikkiin ja vuorovaikutukseen voi keskittyä paremmin.

Pitkäkestoiselle leikille annetaan riittävästi aikaa, tiloja ja sallivuutta. Jos mahdollista, leikin voi jättää paikalleen ja jatkaa sitä myöhemmin. Tiloja hyödynnetään sekä muokataan aktiivisesti erilaisiin leikkeihin sopiviksi. Sekä leikkivälineet että kasvattajat ovat lasten saatavilla. Lasten ja kasvattajien yhteinen hassuttelu ja leikkiin heittäytyminen luovat positiivisen ympäristön, jossa luovuudella ja kekseliäisyydellä on tärkeä sija. Kasvattaja ohjaa tarvittaessa leikkiä eteenpäin ja antaa tarpeellisia vinkkejä ja leikkivälineitä lasten toiveista nouseviin aiheisiin. Kannustavassa, innostavassa ja monipuolisessa ympäristössä oppiminen on mielekästä ja turvallista. Kasvattaja on leikkitalanteessa läsnä ja tarvittaessa leikissä mukana. Havainnoimme ja dokumentoimme lasten leikkejä esim. valokuvaamalla ja videoimalla. Havainnoimalla lasten leikkiä lisäämme ymmärrystä lasten

ajattelusta, mielenkiinnon kohteista, kokemuksista ja tunteista. Kertomalla omista lapsuuden leluista ja leikeistä opetamme lapsille leikin historiaa ja muistojen merkitystä.

Leikissä on turvallista kokeilla erilaisia rooleja, erehtyä ja tehdä uusia asioita. Yhdessä voidaan rakentaa leikeille mitä huikeimmat mahdollisuudet, tehdä leikkivälineitä (käsínukkeja, keppihevosiä, taikataikinasta ruokia, pähvilatikoista autoja ja majoja) ja miettiä sopivia leikkiympäristöjä. Media ja kulttuuri rikastavat leikkiä ja niistä lapset saavat aiheita, rooleja, nimiä ja tehtäviä leikkeihinsä. Luonnossa ja ulkona pihapiirissä on mahdollista leikkiä rajumpiakin leikkejä turvallisesti sekä hyödyntää erilaisia luonnonmateriaaleja. Ulkoleikeissä on saatavilla monipuolisia leikkivälineitä vuodenajan mukaan ympäri vuoden.

Ratsastuksen huumaa itse tehdyillä keppihevosilla.

"Legoilla rakentaminen on kivointa."

Lapsilla on mahdollisuus leikkiä sukupuolisensitiivisesti niin nukke- kuin autoleikkejä. Leikki luo erilaisia vuorovaikutustilanteita, jotka ovat tärkeitä muun muassa kielen kehityksessä ja yhteisten sääntöjen oppimisessa. Lapset saavat itse osallistua leikin suunnitteluun ja toteuttaa omia ideoitaan. Oppimisympäristöt joustavat leikin mukana ja ulkona alkanut leikki saattaa jatkua sisälläkin. Keskustelemme lasten ja huoltajien kanssa lasten leikeistä kotona. Päiväkotiin ja perhepäivähoitoon voi tuoda omia leluja, jolloin kotona alkanut kiva leikki saa jatkua myös varhaiskasvatuksessa. Lapsi saa samalla jakaa iloisia hetkiä ja kokemuksia muiden kanssa. Näin harjoittemme myös oman lelun lainaamista kaverille ja luvan pyytämistä.

"Hauskinta on majojen rakennus."

"Leikki on lasten työtä. Jos on jotain isompaa rakennettu, sitä ei tarvitse heti siivota. Leikki voi minun puolestani jatkua useita päiviä."
Laitoshuoltajan kommentti

"Haluaisin säilyttää aikuisten leikkimisen lasten kanssa, ohjata leikkien ja leikin välityksellä, viedä leikkiä tarvittaessa eteenpäin, esim. kotileikistä voi tulla moniulotteisempi, jos aikuinen hetkeksi pysähtyy asian äärelle."
Huoltajan kommentti

"Kasvatustajana innostan ja kannustan lapsia leikkimään mallintamalla, osallistumalla leikkiin, opettamalla erilaisia leikkejä, luomalla lasten kanssa yhteisiä sääntöjä. Luovuudella, ilolla ja heittäytymisellä leikissä mukana."
Kasvatustajan kommentti

"Jokaisen kasvatustajan tulee pohtia, mikä on oma rooli leikissä ja leikin ohjaamisessa, rikastamisessa ja eteenpäin viemisessä? Leikin teemat voivat jatkua myös muissa lapselle ominaisissa tavoissa toimia, jolloin päästään kokonaisvaltaiseen oppimiseen ja eheyttämiseen."
Kasvatustajan kommentti

Kasvatustaja leikissä

- Kasvatustaja antaa tilaa ja aikaa leikille.
- Kasvatustaja muokkaa lasten leikkiympäristöä ja -välineistöä yhdessä lasten kanssa.
- Lapsen omaa ajatusta leikin suhteen arvostetaan, mm. leikkien ja leikkikavereiden valintaa koskien.
- Kasvatustaja antaa lapselle mahdollisuuksia leikkiin ja yhteistoimintaan muiden lasten kanssa.
- Kasvatustaja huolehtii siitä, että kaikki lapset pääsevät mukaan leikkeihin. Lapsella on mahdollisuus leikkiä myös yksin, mutta kasvatustaja huolehtii, ettei kukaan jää tahtomattaan yksin.
- Lasten mahdollisuuksia leikkiin ei rajoiteta turhilla säännöillä.
- Kasvatustaja rikastuttaa lasten leikkiä tuomalla leikkiin uusia elementtejä.
- Kasvatustaja ohjaa lasten leikkiä omalla esimerkillään leikkimällä yhdessä lasten kanssa.
- Kasvatustaja opettaa lapsille sääntöleikkejä.
- Kasvatustaja ohjaa lapsia ristiriitojen selvittelyssä. Ristiriitatilanteissa luodaan yhdessä leikkisääntöjä.
- Kasvatustaja oppii itsekin leikissä uutta.

"Kasvattajan omassa päässä ongelma on, että tulee kaaos, kun yhdistellään monenlaisia leikkejä ja leikkivälineitä. Lapsilla on taipumus poimia leikkeihinsä elementtejä monista esineistä. Me emme näe sen lapsen leikin sisälle, ja silloin me rupeamme tarpeettomasti rajaamaan leikkejä ja leikkivälineiden käyttämistä; ei saa yhdistellä leluja, ei saa tuoda omia leluja ja niin edelleen. Mutta entäs jos voikin? Voiko muovailuvahaa viedä kotileikkiin?" Kasvattajan kommentti

Kasvattajien ajatuksia

"Leikki on intensiivistä toimintaa, heittäytymistä ja yhteistä mielikuvitusmaailmaa. Leikki on mitä mainioin tilanne harjoitella sosiaalisia taitoja."

"Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota leikkien keskeyttämiseen. Miksi se hyvä leikki pitää keskeyttää aikuisen suunnitteleman toiminnan takia, ja kyllä sinne uloskin voidaan toisinaan mennä vaikka myöhemmin. Aikuisten tulisi hidastaa tahtia ja luoda tila ja rauha leikeille."

"Jokapäiväinen mahdollisuus tuoda myös omia leluja on luonteva osa toimintaa. Lapsen hoitoon tuleminen helpottuu, ja on tärkeää, että lapsi voi jakaa myös kodin tärkeitä asioita kavereiden kanssa päiväkodissa. Kun lelut ovat mukana arjessa, niitä opitaan myös jakamaan."

"Satuseikkailu, joka ideoidaan yhdessä lasten kanssa, on yksi leikkiä ja mielikuvitusta tukeva, erittäin toimiva työmalli. Lapset voivat tuoda roolivaatteita, työntekijä mukana, tehdään yhdessä suunnitteleamalla mielikuvitusmaailma, jossa sitten leikitään."

"Leikissä lapsi voi esittää sellaisiakin asioita, mitkä eivät voi olla mahdollisia. Leikissä kaikki on mahdollista."

Miten arki tukee kielenkehitystä – pohdittavaa kasvattajalle:

- tukeeko arkemme luontaista keskustelua ja lapsen aloitteisiin ja asioihin tarttumista
- kasvattaja priorisoi keskustelun lapsen kanssa tärkeäksi ja antaa sille aikaa
- onko meillä tarkoituksenmukainen aika ja paikka pedagogiselle keskustelulle aikuisten kesken
- keskeytymätön/pitkäkestoinen toiminta (rauha myös kasvattajalle keksittyä lasten kanssa toimimiseen)
- kasvattajan sitoutuneisuus heittäytyä tilanteisiin
- aktiivinen vuorovaikutus lasten kanssa tilanteiden valvomisen sijaan
- ruokailu- ja perushoitotilanteet – kuuntelenko, kun lapsi kertoo, suonko tilaisuuksia keskustelulle?

Arjen pieniä tarinoita kielen kehityksen tukemisesta

“Ollaan ruokapöydässä, kun yksi lapsista keksii, että muusi alkaa samalla kirjaimella kuin minä. Sitten toinen keksii, että hänen nimensä alkaa samalla kirjaimella kuin lihapulla ja tätä jatketaan niin, että kaikille löytyy joku ruokalaji, joka alkaa samalla kirjaimella kuin oma etunimi.”

*Eräänä kesäpäivänä prinsessa keinui hänen talonsa edessä. Sitten isä tuli huutaan, että lähdetäänkö uimaan? Ja prinsessa vastasi: Joo, minä käyn vaan pakkaamassa.
Ja prinsessa meni uimaan. Vesi oli vähän kylmää, koska viime yönä oli tuullut. Isä oli vain makaamassa rannalla.
Prinsessa lähti uimasta kotiin. Ja hän huomasi matkalla, että hänellä oli siivet.
Sitten hän muistikin, että se päivä oli koittanut, kun hän muuttui kuningattareksi. Ja sitten hän eli onnellisena elämänsä loppuun asti.*

Sadutus on hyvä kerronnan opettelu ja kielen kehityksen tukemisen menetelmä. Lisäksi se tukee lapsen kuulemistä ja lasten oman kulttuurin tuottamista.

“Pienten lasten kanssa tutustumme uusiin sanoihin kuvakirjojen avulla. Vaikeampia satuja isomprien kanssa lukiessani kerron vaikeiden ja vieraiden sanojen merkityksiä. Murre sanojen esiin tullessa keskustellaan lasten kanssa, mitä joku sana ja murre tarkoittaa ja miten se sana sanotaan eri murteilla.”

“Tykkään pelata muistipelejä ja tehdä palapelejä.”

“Hassuttelemme paljon. Leikittelemme sanoilla ja ollaan ihan höpönlöpön.”

“Kontakti on vuorovaikutuksen ja kielen kehityksen alku. Pieni lapsi kokee tulleensa huomatuksi, kun aikuinen ottaa katsekontaktin. Ilmeet, eleet, hymy antaa lapselle kokemuksen, että hän on tärkeä.”

“Kävellessämme luonnossa keksin usein lyhyitä loruja ympäristön asioista. Usein lapset tulevat tähän mukaan keksimällä omia loruja.”

Luovuuden lumous

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle³⁵.

Kuvallinen ilmaisu

- Piirtäminen
- Maalaaminen
- Muovailu, kuvanveisto, rakentelu
- Painotyöt, grafiikka
- Kollaasi, sekatekniikat
- Lumiveistokset

Musiikillinen ilmaisu

- Tunnelman kokeminen, kuuntelu
- Soittaminen: Rytmisoittimet, melodiasoittimet, kehosoittimet, luonnosta löytyvät soittimet
- Soitinsadut, omat sävellykset
- Laulaminen: lorut, erilaiset laulut, omat laulut, laululeikit
- Kuuntelu: soitinsadut, konsertit, musiikkiliikunta, musiikkimaalaus
- Rytmiiikka

Lapsi hahmottaa maailmaa monella eri tavalla. Kasvattajan tehtävä on antaa kaikille lapsille mahdollisuus toimia lapselle mieluisalla tavalla; musiikin, tanssin, piirtämisen, draaman ja tarinoiden avulla.

Parhaimmillaan tekeminen on silloin, kun suunnittelu ja toteuttaminen lähtevät lapsesta itsestään spontaanisti ja tuottaa monipuolisen prosessin, joka voi sisältää kaikkia taiteen muotoja eri tekniikoin toteutettuna.

Millä kaikella voi tehdä taidetta?

Missä kaikkialla voi tehdä taidetta?

³⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 27–28

"Draama toiminnan muotona yhdistää monia ilmaisun muotoja. Se voi sisältää lasten omia esityksiä omatekoisilla keppinukeilla, nukketheateria kenkälaatikkomaisemissa, sadutusta..."

"Rooleikit antavat lapselle mahdollisuuden heittäytyä erilaisiin rooleihin ja ilmaisun muotoihin."

Musisointia itse tehdyillä soittimilla.

Käsityöllinen ilmaisu

- Eri materiaaleihin tutustuminen
- Kokeillaan, tutkitaan, oivalletaan, opitaan
- Erilaiset käsityön tekniikat
- Valmistetaan erilaisia teoksia
- Kootaan taidenäyttely
- Paikallisiin käsityöperinteisiin tutustuminen
- Oma luovuus ja kädenjälki näkyviin

Sanallinen ilmaisu

- Kasvattajan selkeä, monipuolinen ja rikas kieli
- Lapsen kanssa keskustellaan ja häntä kuunnellaan
- Lapselle luetaan satuja, kertomuksia, runoja tai loruja
- Lasten omat tarinat ja sadutus
- Sanoilla hassuttelu

Kehollinen ilmaisu

- Draama, tanssi ja leikki
- Tunteiden ilmaisua liikkeellä ja eleillä musiikin säestyksellä tai ilman
- Itseilmaisu liikkuen vapaasti erityylisten musiikkien säestyksellä

Draamallinen ilmaisu

- Kasvattaja ilmaisee itseään sekä antaa lapsille mahdollisuuden ilmaista itseään draaman keinoin, yhdistäen monipuolisesti ja erilaisia ilmaisutapoja
- Keskittymis-, aisti-, kontakti-, liike-, rentoutumisharjoitukset
- Vapaa ja ohjattu rooleikki
- Improvisaatio
- Draamaleikit ja -harjoitukset
- Satujen tai omien tarinoiden muokkaaminen esityksiksi, yhteiset esitykset

"Minä tykkään eniten askartelusta."

Eri taiteen muodot, kuten musiikki, kuvallinen ilmaisu, tanssi, draama ja kirjallisuus tarjoavat lapselle tärkeitä kokemuksia. Lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle on merkityksellistä, että lapsi saa käyttää mielikuvitustaan ja ilmaista itseään monipuolisoin keinoin. Lapsen arki sisältää paljon mahdollisuuksia taiteelliseen kokemukseen ja ilmaisuun. Lapset ilmaisevat itseään ja saavat taiteellisia kokemuksia leikkiessään, liikkeessään ja tutkiessaan.

"Konsertit, joissa lasten kanssa ollaan käyty ovat innostaneet liikkumaan, tanssimaan, laulamaan ja tekemään musiikin tahdissa. Esiintyjät ovat innostaneet ja lapset ovat rohkaistuneet mukaan, kun lähellä on tuttu aikuinen tukena ja turvana."

Kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa lasten monipuoliset kokemukset arjessa. Kasvattaja rohkaisee lasta käyttämään kaikkia aistejaan taiteen tekijänä ja kokijana. Lasten taiteellista ilmaisua arvostetaan esimerkiksi laittamalla lasten töitä esille. Lapsille annetaan tarjolle monenlaisia materiaaleja ja mahdollisuuksia, joihin he saavat vapaasti tarttua. Lasten omille luoville ideoille ja taiteen tekemiselle annetaan aikaa ja tilaa. Ilmaisuun innostamisessa hyödynnetään lähiympäristön kulttuuritarjontaa, kuten kirjastoa, museoita ja erilaisia näyttelyitä.

"Lapset kertoivat sadutuksen keinoin jouluun liittyvän sadun. Tarinasta tuli niin hyvä, että se päätettiin tehdä näytelmäksi. Lapsille jaettiin roolit ja näytelmään tehtiin rekvisiittaa. Joulujuhlassa esitettiin näytelmä kertojan avustuksella."

Kasvattajan kommentti

Rentoutumista satuhieronnan ja musiikin avulla.

Ilmiöitä ihmetellen

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista³⁶.

Oikean ja väärän erottamista ja oikeudenmukaisuutta pohditaan arjen keskusteluissa, ristiriitatilanteissa ja yhteisiä sääntöjä pohdittaessa. Sääntöjä käydään lasten kanssa yhdessä läpi siitä näkökulmasta, miksi näin toimitaan. Miksi on tärkeää, ettei ketään saa satuttaa? Miksi meillä on sääntö, ettei portista voi lähteä yksin ulos?

Eettisen ajattelun tukemiseen sisältyy vahvana toisen kunnioittamisen ja ystävyyden pohtiminen. Näille pohdintoille ja keskusteluille otollisia tilanteita tulee lapsiryhmissä päivittäin. Olennaista onkin kasvattajan herkkyys tarttua tilanteeseen ja tapa lähteä viemään keskustelua eteenpäin niin, että lasten omat ajatukset ja pohdinnat esimerkiksi hyvästä kaveruudesta pääsevät esille. Keskustelun ja pohdintojen kautta syntyy myös oivalluksia, jotka mahdollistavat oppimisen.

Eettinen ajattelu

Oikea ja väärä

Ystävyyden

Oikeudenmukaisuus

Pelko, suru ja ilo

Yhteiset säännöt

*”Sadut on lapsille hirveän tärkeitä, kun puhutaan tunteista ja toisten tunteiden huomioon ottamisesta. Saduissa niitä käsitellään ja se on pienille lapsille hirveen tärkeä väylä opetella ja päästä omien tunteiden käsittelyyn kiinni.”
Kasvattajan kommentti*

Katsomuskasvatuksen avulla tuetaan lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä sekä edistetään keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä erilaisia katsomuksia sekä moninaisuutta kohtaan.

Lasten kanssa tutustutaan yhdessä lapsiryhmässä läsnä oleviin uskontoihin ja katsomuksiin. Tutustumisen kohteina ovat myös laajemmin yhteiskunnassa vaikuttavat katsomukset kuin myös uskonnottomuus. Koko lapsiryhmän kanssa voidaan esimerkiksi vierailta eri katsomuksia edustavissa rakennuksissa, mutta myös metsää, museoita ja virtuaalisia tiloja voidaan hyödyntää katsomuskasvatuksen oppimisympäristöinä.

³⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 29

"Vietimme mummojen ja lasten leivontapäivää ja 5-vuotias kysyi: voiko meidän mummo osallistua sieltä taivaasta?"

Kasvattajan kommentti

Lasten ihmettelyle ja kysymyksille annetaan tilaa samalla laajentaen lasten mielenkiinnonkohteita ja oppimista. Yhteistyötä voidaan tehdä lähialueen toimijoiden kanssa, kuten esimerkiksi

katsomusyhteisöjen kanssa. Kasvattajat huomioivat

yleisen kulttuuriperinnön, lähiympäristön sekä perheiden katsomukset toiminnan suunnittelussa. Lasten kanssa muun muassa tutustutaan eri kulttuurien perinne- ja laululeikkeihin. Katsomusyhteisöjen edustajia voidaan kutsua myös vierailulle lapsiryhmään. Katsomuskasvatuksellista yhteistyötä tehdään muun muassa kirjaston, museoiden ja perinneyhdistysten sekä järjestöjen kanssa.

Katsomuskasvatus

Lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot, katsomukset ja uskonnottomuus

Ymmärrys moninaisuudesta, keskinäinen kunnioitus

Uskontoihin ja katsomuksiin liittyvät perinteet

Ihmettely, pohdinta

Juhlat ovat osa pedagogista toimintaa ja niiden suunnittelussa huomioidaan lapsiryhmä sekä yleinen kulttuuriperinne. Erilaisten juhlien avulla rikastetaan arkea ja kulttuurista vuodenvierailua. Juhlaperinteiden kehittäminen huomioiden lapsiryhmän kulttuurinen moninaisuus muovaa samalla uutta suomalaista kulttuuria. Juhlisiin voi sisältyä uskontoon viittaavia elementtejä, jotka ovat osa suomalaista kulttuuria. Juhlissa mahdollisesti yksittäisen virren tai hengellisen laulun laulaminen ei tee juhlasta uskonnon harjoittamistilaisuutta. Huoltajille tulee kuitenkin ilmoittaa juhlista hyvissä ajoin, mikäli ne sisältävät uskontoon viittaavia elementtejä. Yksilölliset järjestelyt voivat olla tarpeen perheen toiveesta. Uskonnollisista tilaisuuksista päätetään paikallisesti.

Eri kieli- ja kulttuuriryhmiä edustavien lasten yhdenvertaisuuden kannalta on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa heille mahdollistetaan tutustuminen suomalaiseen kulttuuriin. Näin tuetaan lasten osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Luottamuksellinen ja avoin yhteistyö huoltajien kanssa auttaa kasvattajia tuomaan esille lapsiryhmän erilaisia katsomuksia kunkin perheen taustaa, katsomuksia sekä arvoja kuullen ja kunnioittaen. Myös huoltajien kieli- ja kulttuuritietämystä on mahdollista hyödyntää varhaiskasvatusta toteutettaessa, jolloin huoltajat pääsevät osallistumaan katsomuskasvatuksen toteuttamiseen. Huoltajien katsomuksellisia toiveita kuunnellaan, mutta lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja tulkita maailmaa toisin kuin hänen elinpiirissään on tapana.³⁷

"Jos joku on ollut häissä tai vauvan ristiäisissä, tai lemmikki on kuollut tai on nähnyt luonnossa kuolleen eläimen, siitä saattaa nousta keskustelua, joka mietityttää, ja kun siitä keskustellaan, niin saattaa huomata, että muillakin on samanlaisia kokemuksia."

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus ei ole tunnustuksellista. **Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa katsomuskasvatuksesta ja sen käytännön toteutuksesta.**

³⁷ Opetushallitus. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, 2022

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta

käsitellään mm. oman historian, suomalaisuuden ja toisaalta eri kulttuurien kautta. Perinnelaulut, perinneleikit, kansantarinat ja tarustot ovat asioita, joita toiminnassa nousee esille. Retket ympäristön puistoihin, urheilukentille, metsään, kirjastoon ja katsomusyhteisöihin auttavat lasta hahmottamaan mielikuvaa itsestään suhteessa ympäröivään maailmaan. Oma minä ja oma perhe ovat tärkeitä lapsen identiteetin vahvistamisessa.

"Lasten kanssa on muisteltu, kuinka pienessä sinä kävit potalla ja nyt jo osaat käydä pöntöllä. Valokuvat antavat perspektiiviä lapsen omaan kasvuun ja elämään." Kasvattajan kommentti

Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus

Mennyt aika: lasten henkilöhistoria, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt, ympäristöt, vanhat leikit ja laulut

Nykyhetki: lapsia pohdituttavat ajankohtaiset asiat, lähiyhteisön moninaisuus, ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus, erilaisuuden kunnioittaminen

Hyvän tulevaisuuden rakentaminen

Kasvattaja...

Luo turvallisen ympäristön ja auttaa lasta huomioimaan lähiyhteisöä

Kuuntelee ja kuulee lapsen tarpeet, toiveet ja aloitteet ja mahdollistaa oivaltamisen kokemuksia, tukee omaa ajatteluun ja pohdintaan, antaa tilaa ajattelulle

Auttaa lasta tunnistamaan erilaisia tunteita ja ymmärtämään oikean ja väärän merkitys

Mahdollistaa lasten uteliaisuuden hyväksymällä kaikenlaiset kysymykset ja vastaukset, innostaa ja kannustaa tutkimiseen, oppimiseen ja vuoropuheluun

Havainnoi ja dokumentoi ja osoittaa myös dokumentoinnilla, että lapsen ajatukset ja toiminta ovat tärkeitä

Mahdollistaa lapsen osallisuuden ja vaikuttamisen itseään koskeviin asioihin

Ymmärtää, että toinen ihminen on tärkein oppimisympäristö.

Ryhmässäni on tyttö, jonka äiti on Thaimaasta. Lapsi kertoo usein itse thaimaalaisten tavoista, ruuasta ja kielestä. Muut lapset haluavat tietää enemmän ja kyselevät lisää. Joskus pohdimme, kuinka ennen elettiin, syötiin ja liikuttiin. Eläydymme mielikuvien avulla entisaikaan. Tässä hyödynnetään erilaisia juhlaperinteitä, suomalaisia sananlaskuja ja lauluja."

Kasvattajan kommentti

Mediakasvatus

Tuetaan mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään

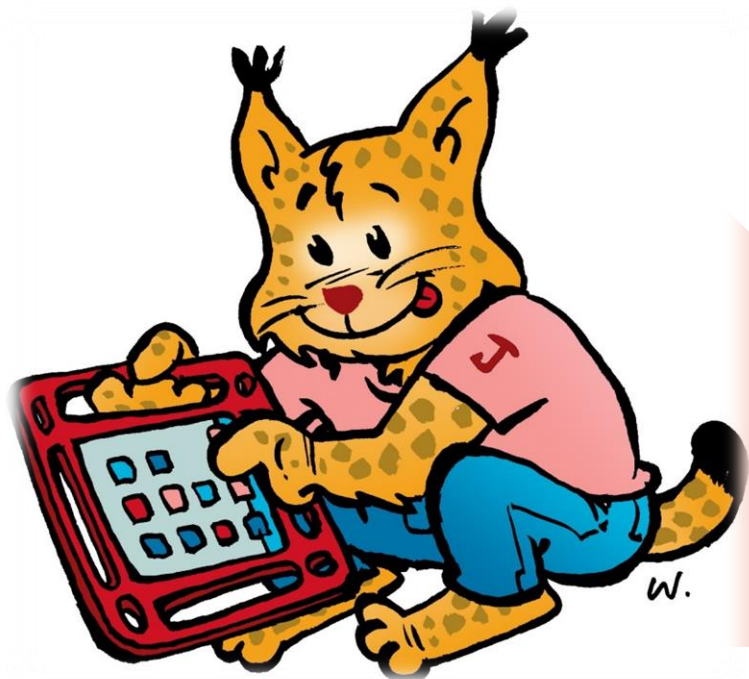
Tutustutaan eri medioihin

Kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti

Radio soittaa keittiössä listahittejä, kun lapsi aloittaa aamunsa mainoksista tutuilla muroilla. Pian pieni päiväkotilainen heittää selkäänsä Titi-nalle -reppuun ja vetää jalkaansa uudenkarheat Ryhmä Hau -kumisaappaat lähteäkseen päiväkotiin. Päiväkodissa jutellaan kavereiden kanssa Pixar-animaatiosta, joka näkyi sunnuntaina televisiosta, ja esitellään kaverille syntymäpäivän lahjaa, uutta laulavaa Frozen Elsa -barbia tai Salama McQueen -autoa. Päivän aikana luetaan kirjoja ja etsitään värityskuvia internetistä, otetaan muutama erä leikkitaistelua ninjakilpikonnatyyliin, rakennetaan Star Wars -legoilla huikat rakennelmat ja lauletaan hiekkalaatikolla Robinin uusinta hittiä. Päiväunille kömmittää Angry Birds -pehmon kanssa. Kotimatalla äidin kanssa kulkiessaan lapsi ohittaa kymmeniä kadunvarsimainoksia ja juoksee postilaatikon napatakseen

tuoreeltaan uusimman Aku Ankan -isoveljenhän se on, mutta vielä lukutaidoton lapsikin tykkää katsoa hauskat kuvat. Illalla perheen lapset kinastelevat tietokoneella pelivuoroista samalla, kun huoltajat kauhistelevat tv-uutisten synkkiä talousennusteita. Ennen nukkumaanmenoa jutellaan vielä koko perhe nettipuhelun välityksellä mummon ja ukin kanssa. Harjattuaan hampaansa Disney-harjalla lapsi pukee päällensä Pokémon -pyjaman ja nukahtaa Nalle Puh -lakanoiden väliin Hessu Hopo -yövalon turvallisessa hohteessa. On taas eletty yksi tavallinen päivä lapsena mediakulttuurissa. (mukailtu MLL:n Meidän media -materiaalista)

Media ja mediakulttuuri näkyvät pienen lapsen elämässä monella tavalla niin leikeissä, mielenkiinnon kohteissa, puheissa, leluissa kuin vaatteissakin. Varhaiskasvatuksen mediakasvatuksen tarkoituksena on opetella taitoja, joita mediamaailmassa elämiseen tarvitaan: faktan ja fiktion erottamista, viestien ymmärtämistä ja tulkitsemista sekä mediamaailmassa toimimisen pelisääntöjä. Mediavälineet tarjoavat väylän niin viihteeseen kuin hyötykäyttöönkin, yhden välineen itseilmaisuun ja vaikuttamiseen, tarinoiden, ajatusten ja hetkien tallentamiseen, lapsen kuulemiseen ja osallisuuteen.

Kasvan kokeillen

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa³⁸.

Matemaattiset ilmiöt

Oivaltaminen ja oppimisen ilo

Ohjaa huomioimaan matemaattiset ilmiöt arjen tilanteissa ja ympäristössä

Innosta pohtimaan ja kuvailemaan

Tarjota mahdollisuuksia luokitteluun, vertailuun, järjestykseen asettamiseen, säännönmukaisuuksien etsimiseen ja löytämiseen, laskemiseen, lukusanojen ja numeroiden yhdistämiseen, mittaamiseen, sijainti- ja suhderekäsiteiden opetteluun, tilan ja tason hahmottamiseen, kappaleiden ja muotojen tutkimiseen, aikakäsitteiden havainnointiin

Ongelmien pohdinta, päättely, ratkaisu

Varhaiskasvatuksessa matemaattisen ajattelun tukeminen toteutuu arjen tilanteissa, leikeissä, peleissä ja perushoitotilanteissa. Valmiiden vastausten sijaan kasvattaja haastaa lapsen tutkimaan, pohtimaan ja ihmettelemään yhdessä. Kasvattaja ohjaa lasta kiinnittämään huomiota matematiikan ilmiöihin ja sanoittaa niitä lapselle sekä tekee arkimatematiikkaa näkyväksi ja lapselle ymmärrettäväksi. Kasvattaja ohjaa lapsen huomiota uusiin asioihin ja mahdollistaa lapsen oppimisen toistojen kautta.

Lasten kasvua ihmetellään menemällä pituusjärjestykseen, metsässä ollessa "etsi itsesi pituinen puu", "etsi kätesi pituinen keppi", jne. Usein pohdinnat syntyvät täysin hetkessä. Päiväkodin ikkunaan on maalattu kuusia. Lapsi sanoo aikuiselle: "Toi on pienempi." Tästä alkaa keskustelu: suurempi, pienempi.

Lajittelua ja laskemista leikin lomassa.

³⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 30

"Harjoittelemme metsämatikkaa hyödyntäen luonnonmateriaaleja: geometriset kuviot, mittaaminen, lukumäärän vertailu ja laskeminen. Pohdimme yhdessä syy-seuraus-suhteita luonnossa ja opettelemme huolehtimaan ympäristöstä, esim. pohdimme, kuinka kävisi, jos kaikki heittäisivät roskat luontoon. Harjoittelemme arjen eri tilanteissa aika-, sijainti- ja suhdekäsitteitä, esim. takana, edessä ylhäällä, alhaalla, eilen, tänään. Pohdimme yhdessä, mikä on ihmisen rakentamaa ja mikä luonnon muovaamaa."

Kasvattajan kommentti

Kasvattajan on tiedostettava ja oivallettava, että **matemaattisia ilmiöitä on kaikkialla**. Lasten aloitteita ja ihmetyksiä matemaattisiin ilmiöihin huomataan arjen eri tilanteissa. Perushoitotilanteet ovat loistavia hetkiä lorutteluun ja laskemiseen, ja arjen eri tilanteissa löydetään lukuisia mahdollisuuksia pohtia esimerkiksi aikakäsitettä: milloin äiti tulee hakemaan, montako minuuttia menee, että päästään syömään, milloin on joulukuukautta on seuraaviin syntymäpäiviin. Matemaattiset ilmiöt nousevat lasten kysymyksistä, eikä niihin tarttumisen ja niiden käsittely vaadi erillistä hetkeä ja matikkakortteja.

"Toivon, että lapseni oppisi varhaiskasvatuksessa laskemista leikin varjolla, luonnon ilmiöiden ihmettelyä, uteliaisuutta ympäröivää maailmaa kohtaan - että lapsi löytäisi itsessään pienen tutkijan."

Huoltajan kommentti

Ympäristökasvatus:

Lapsen luontosuhteen ja vastuullisuuden vahvistaminen

Ohjataan kohti kestäväää elämäntapaa

Kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta

Sisältöinä: retkeily, luonnon ilmiöiden ja vuodenaikojen havainnointi ja tutkiminen, ympäristöön liittyvät käsitteet, tiedon etsiminen kiinnostavista asioista

Luonnon ja ympäristön kunnioittaminen: omien tekojen vaikutusten huomiointi

Lapselle on luontaista tutkia ja ihmetellä itseään, ympäristöään ja ilmiöitä. Lapsi haluaa haistaa, maistaa, koskea, kuunnella ja testata erilaisia asioita ja esineitä. Lapselle on tärkeää kokea uusia asioita päivittäin eri aistien välityksellä kokemusten, yritysten ja erehdysten kautta. Lapselle tarjotaan mahdollisuus tutkimiseen ikätasoisesti. Pienempien lasten kanssa tutkitaan konkreettisia asioita, isompia lapsia kannustetaan itsenäisesti ja yhdessä toisten lasten kanssa etsimään vastauksia tutkimalla, havainnoimalla ja kokeilemalla. Tutkiessaan lapsi oppii vertaamaan ja yhdistelemään tietoja. Lapsen oma ajattelu, havaintoherkkyys ja ongelmanratkaisutaito vahvistuvat. Tutkimisen kautta lapsi oppii myös arvostamaan ympäristöään ja toisia ihmisiä.

Tärkeää on hetkeen tarttuminen, jossa läsnä olevalla kasvattajalla on aikaa kuunnella ja keskustella lasten kanssa. Kasvattajalla on ensisijainen vastuu ympäristön kehittämisestä ja kokemusten tarjoamisesta ja mahdollistamisesta. Kasvattaja tukee, innostaa, motivoi, kannustaa ja säilyttää lapsen luontaista uteliaisuutta tutkimiseen.

“Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön.”

Varhaiskasvatuksessa opitaan arvostamaan luontoa ja ympäristöä. Opetellaan lajittelua ja kierrätystä. Askarteluissa käytetään kierrätysmateriaalia. Mallina on kasvattajan oma esimerkki.

“Lapset näkivät muurahaiskeon, jossa muurahaiset olivat ottaneet leppäkertun “vangiksi”. Lapset pelastivat leppäkertun. Lapsen aloitteesta syntyi keskustelu siitä, mikä eläin on petoeläin ja mitä se tarkoittaa.”

“Lapset alkoivat kerätä metsäretkellä kepejä. Lapsille tuli kinaa siitä, että kenellä on eniten kepejä. Aikuinen ehdotti, että voitaisiinko kepeistä tehdä nuotio. Kun nuotio oli valmis, lapset alkoivat keskustella tulesta, miten tulen voi tehdä. Aikuinen kertoi, että tulen saa aikaiseksi ilman tulitikkuja. Lapset alkoivat hangata kahta keppiä vastakkain. Syntyi ihmettelyä ja keskustelua lämmöstä, kipinästä. Nuotioleikki jatkui seuraavilla metsäretkillä.”

“Luonnossa aistimme ympäristön tuoksuja, ääniä ja värejä. Meillä on metsässä juurakko, jonka alle usein kätperymme karhu-unille.”

*”Käytöstä poistettujen, vanhojen tietokoneiden purkaminen: kuinka kiinnostavaa se onkaan lasten mielestä.”
Kasvattajan kommentti*

Matkalla avaruuteen

Pojille annettiin leikkeihin pahvilaatikot ja he askartelivat niistä avaruusaluksen. Leikki avaruusalusten ympärillä kesti monta viikkoa. Innostuminen, motivoituminen, syttyminen, kasvattajan roolina mahdollistajana oleminen, oppimisen ilo!

Kun lähdetään liikkeelle leikeistä, voidaan saada aikaan mitä tahansa ja eheyttäminen syntyy luonnostaan, eikä tarvita toimintaa sisältöpäivien pohjalle, kun leikeistä syntyvä toiminta pitää sisällään kaiken.

Avaruusaluksia rakentaessa käytiin monenlaisia pohdintoja teknisistä vempaimista, koneiden suunnittelusta ja innovaatioiden maailmasta.

Teknologiakasvatus

Kannustetaan lapsia tutkimaan ja kokeilemaan työtapaan

Ohjataan havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja

Rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin vastauksia, ratkomaan pulmia ja tekemään päätelmiä

Tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin ja niiden toimintaan

Tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoita, kokeilla eri laitteiden toimintaa, luoda omia laitteita.

Liikkuen ja loikkien

Kasvan, liikun ja kehityn

Liikkuminen ja leikkiminen ovat lapselle ominaisia tapoja olla ja oppia. Liikunnallisen elämän kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Fyysinen aktiivisuus virkistää, herkistää kaikki aistit opeteltavaan asiaan, parantaa keskittymistä ja lisää lasten sitoutuneisuutta. Liikkuminen tukee lapsen oppimista. Liikkuminen on leikinomaista oppimista lapsen omien vahvuuksien siivittämänä.

Kasvattajan ABC

Muista sekä arkiliikunta että raskaampi fyysinen liikunta, jossa lapsi hengästyy

Motivaatio, ilmapiiri, hyväksyntä, kannustus! Tue myös epäonnistumisten hyväksymistä

Pidä lähtökohtana lasten ajatukset ja aloitteet

Anna lasten ideoida uusia liikuntamuotoja ja -leikkejä, kehittää sääntöjä ja opettaa muita

Muista erilaiset oppimistyylit: katsomallakin voi oppia

Henkilökunnan omat taidot esille

Yhdistä liikuntaa luontevasti muihin oppimisen alueisiin

Rakenna yhteistyötä liikuntatoimijoiden ja seurojen kanssa

Kieltämisen ja rajaamisen sijaan salli ja mahdollista

Lasten ajatuksia unelmien ulkoilusta

”Että mä voin hyppiä trampoliinilla niin että mun lippis lähtee ja sit kun mä keinun niin että mun maha kutisee.”

”Kun pyöräillään ja mun polkupyörä menee niin kovaa.”

”Kun laitetaan pihalle telttä ja syödään sit siinä välipalaa.”

”Kun me leikitään pihassa juoksusuunnistusta ja mä oon opettanut sen isällekin.”

”Vesilätäkkö-tanssi, kun vesi roiskuu meidän päälle.”

”Liikunta ei ole erillinen osa-alue, vaan se saa ja sen tulee näkyä kaikessa toiminnassa.”

Hyvät motoriset taidot tukevat lapsen kehitystä sekä psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Kokeilemaan kannustaminen ja onnistumisesta yhdessä iloitseminen auttavat lasta muodostamaan myönteisen minäkuvan. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää tarjota lapsille monipuolisesti kokemuksia eri lajeista, jolloin jokainen voi löytää itselle mieleisen tavan liikkua.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.³⁹

³⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 31

Säännöllisellä ja ohjatulla liikkumisella on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää.

Lapsella on tarve ja oikeus liikkua joka päivä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten mukaan lapsen tulisi liikkua kolme tuntia päivässä - tästä liikunnasta osa tapahtuu varhaiskasvatuksessa ja osa kotona. Fyysisen aktiivisuuden suositus koostuu kuormittavuudeltaan monipuolisesta liikunnasta: kevyestä liikunnasta ja reippaasta ulkoilusta sekä erittäin vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta. Päivittäinen liikkuminen on lapselle yhtä tärkeää kuin riittävä uni ja terveellinen ravinto.⁴⁰ Varhaiskasvatuksessa lasten liikkuminen on sekä säännöllistä ja ohjattua että omaehtoista liikkumista ja leikkimistä. Päivän päätteeksi olisi tärkeää myös huoltajan kuulla lapsen fyysisestä aktiivisuudesta, jotta he osaisivat vaikuttaa omalta osaltaan liikuntasuosituksen täyttymiseen.

”Liikkuminen varhaiskasvatuksessa on kokonaisvaltaista olemista ja tekemistä aamusta iltaan, ei yksittäisiä, irrallisia hetkiä.”

”Esiopetusryhmän kasvattajat ohjasivat alle kolmivuotiaiden ryhmän ulkoilua ryhmän henkilökunnan tiimipalaverin ajan. Ulkoilussa oli mukana myös esiopetusryhmän lapsia. Isommat lapset tekivät temppuradan, johon pienet halusivat myös mukaan ja isommat tekivät helpotetun version heille. Tekeminen yhdisti isot ja pienet eri ryhmistä.”

”Aamuisin portilla on korttipussi, johon lapset ja aikuiset ovat kehittäneet liikunnallisia tehtäviä, joita tehdään yhdessä huoltajan kanssa hoitoon tullessa. Esim. kävele hernepusi päällä ovelle asti tai tanssi yms. On jotain mitä odottaa portille tullessa ja murheet unohtuvat.”

”Lapset ovat erityyppisiä liikkujia (erilaisia fyysisesti, pitävät eri lajeista..) ja kaikkien vahvuuksia tulisi tukea. Erilainen kehitystahti ja yksilölliset erot on muistettava. Kaikki eivät ole yhtä innostuneita liikkumaan, mutta kasvattajan on pyrittävä innostamaan kaikkia. Pakottaminen voi viedä lapsen innostuksen ja kiinnostuksen

⁴⁰ Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä – Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 9

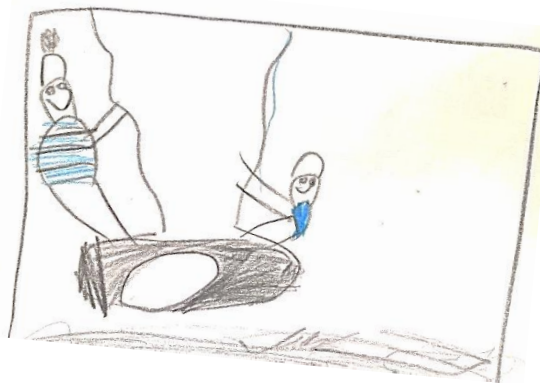
liikuntaan. Miten viestittää lapselle, että ei ole pakko tehdä? Lapsen oma motivaatio tekemiseen on keskeistä. Myös lasten omaehtoinen, leikkiin liittyvä liikunta on yhtä tärkeää, kuin ohjattu.”

“Liikunnallisuus huomioidaan oppimisympäristöjen rakentamisessa ja kehittämisessä (esim. lattiaan teipatut ruudut, leikkituloissa pallonheittopaikat, käytävillä eläinliikkumista). Varhaiskasvattajan luovuus ja kekseliäisyys ovat avainasemassa liikunnan järjestämisessä pienissäkin tiloissa ja erilaisissa tilanteissa (esim. siirtymätilanteet). Lasten ideat ja ajatukset huomioidaan liikunnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.”

Monipuolinen yksikön oman ympäristön hyödyntäminen on tärkeää. Liikuntaa tulee toteuttaa yksikön omien mahdollisuuksien ja puitteiden mukaan. Yksiköillä on erilaiset mahdollisuudet lajien harrastamiseen, ja olennaista onkin hyödyntää luovasti ja monipuolisesti kunkin yksikön ja lähiympäristön mahdollisuuksia. **Liikuntavälineiden tulee olla lasten saatavilla, jotta lapset voivat tarttua niihin aktiivisesti ja omaehtoisesti osana luontaista arkea.**

Haluamme Janakkalan varhaiskasvatuksessa panostaa lasten päivittäiseen monipuoliseen liikkumiseen sekä terveellisten elintapojen edistämiseen. Myönteinen asenne liikkumiseen on tärkein tekijä tavoitteiden saavuttamisessa ja aikuisen on hyvä tiedostaa oma roolinsa lasten liikkumisen mallina ja innostajana. Varhaiskasvatuksen henkilöstö haluaa omalla esimerkillään kasvattaa lapsia pienestä pitäen suhtautumaan liikkumiseen myönteisesti. Liikunnallisia menetelmiä hyödynnetään varhaiskasvatuksessa kaikilla oppimisen alueilla. Janakkalan varhaiskasvatus on mukana valtakunnallisessa Liikkuva varhaiskasvatus-ohjelmassa.

“Pyritään istumaan mahdollisimman vähän.”

Tärkeää on liikkumisen ilo, hyväksyntä ja kannustava suhtautuminen liikkumiseen. Sääntöjä on myös mietittävä – millaisia sääntöjä on? Turhia sääntöjä pitäisi pyrkiä välttämään ja pohtimaan perusteluita kaikille säännöille ja kielloille. Turvallisuutta voidaan taata sääntöjen sijasta aikuisen läsnäololla ja kannustamisella, ei kieltämisellä ja liikkumisen rajoittamisella.

Lasten suusta...

2,5-vuotias lapsi kertoi isälleen luistelusta: "Se oli tosi kivaa, mä vaan putosin monta kertaa."

Harjoittelimme pallotaitoja ja neljävuotias tokaisi "tää on ihan tyhmää, kun tää pallo ei tottele mua."

Neljävuotiaan kanssa harjoittelimme pyöräilyä. Aina mutkassa hän päästi ohjaussarvista irti ja laittoi kädet silmilleen. Kysyin, miksi hän tekee niin. "Ei pelota niin paljon, kun en nää, mihin oon menossa."

Olimme jumppasalissa jumppaamassa ja kun palasimme, näytti 5-vuotias poika, että housuihin oli tullut reikä haaroihin. "Ei se jumpasta johtunut vaan liian pitkistä jaloista."

Vauhti virkistää

Vähintään kolme tuntia liikumista joka päivä

Kuvio 2. Suositeltava fyysinen aktiivisuus koostuu päivän mittaan kuormittavuudeltaan erilaisista arjen touhuista.

6. Estradilla arvokas arki

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän⁴¹.

Pedagoginen dokumentointi on väline, joka tuo toiminnan monitahoisuuden ja lapsen oppimisen näkyväksi. Toiminnan sisältöjen etukäteissuunnittelun sijaan paino on pedagogisessa dokumentoinnissa, jonka kautta toteutunutta toimintaa voidaan verrata varhaiskasvatussuunnitelmaan ja arvioida, miten varhaiskasvatussuunnitelman eri osa-alueet ovat toteutuneet toiminnassa ja niin ikään saada suuntaviivoja sille, mihin tulisi jatkossa toimintaa suunnata.

Näe lapsi, näe oppiminen

Laaja-alainen osaaminen

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta. Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. **Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti.** Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa.⁴²

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen

"Tää on mun tekemä, mä oon tehnyt tämän." Lapsen kommentti

⁴¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 13

⁴² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 24

Pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

Lasta varten	Huoltajaa varten	Työntekijää ja tiimiä varten
<ul style="list-style-type: none"> •Lapsen kasvun ja oppimisen näkyväksi tekeminen •Osoitetaan arvostusta lapselle ja hänen tekemiselleen tuomalla esille hänen •Dokumentointi tuo lapsen historian ja oppimisen näkyväksi: voidaan muistella menneitä tapahtumia sekä oppimisen ja kasvun kaarta •Oppimisen arviointi --> lapsi näkee, miten hän on kehittynyt ja oppinut •Toiminnan näkyväksi tekeminen lapselle •Lapsen osallisuus dokumentointiin --> mahdollisuus tuoda omia ajatuksiaan ja näkemyksiään ilmi ja vaikuttaa toiminnan suunnitteluun •Prosessien yhteinen dokumentointi lasten ja aikuisten kesken --> mitä tapahtui, miten tästä eteenpäin, toiminnan yhteinen suunnittelu ja arviointi	<ul style="list-style-type: none"> •Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan toiminnan näkyväksi tekeminen huoltajille •Lapsen kasvun ja oppimisen näkyväksi tekeminen •Mahdollistaa hoitopäivästä keskustelun dokumentoinnin kautta lapsen kanssa: "Kun laitetaan kuvia ja muuta dokumentaatiota eteenpäin perheille, se antaa mahdollisuuden lapselle ja huoltajalle keskustella ja muistella" •Mahdollistaa osallisuuden suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen	<ul style="list-style-type: none"> •Lapsen, lapsen oppimisen, monipuolisen arjen näkyväksi tekeminen • varhaiskasvatustoiminnan ja kasvattajan oman toiminnan näkyväksi tekeminen •Saatujen havaintojen pohjalta huomataan, miten toimintaa voisi muuttaa •Lapsesta lähtevän toiminnan vertaaminen vasuun: mitä tapahtui, mitä opittiin, mitä kaikkea prosessi piti sisällään, mihin täytyy jatkossa kiinnittää huomiota. •Oman toiminnan arviointi ja kehittäminen •Lapsen kasvun ja kehityksen havainnointi → pohjaa lasten vasuihin ja lapsen vasujen toteuttamiseen käytännössä •Dokumentointi on suunnitteluun, arvioinnin ja kehittämisen pohjana.

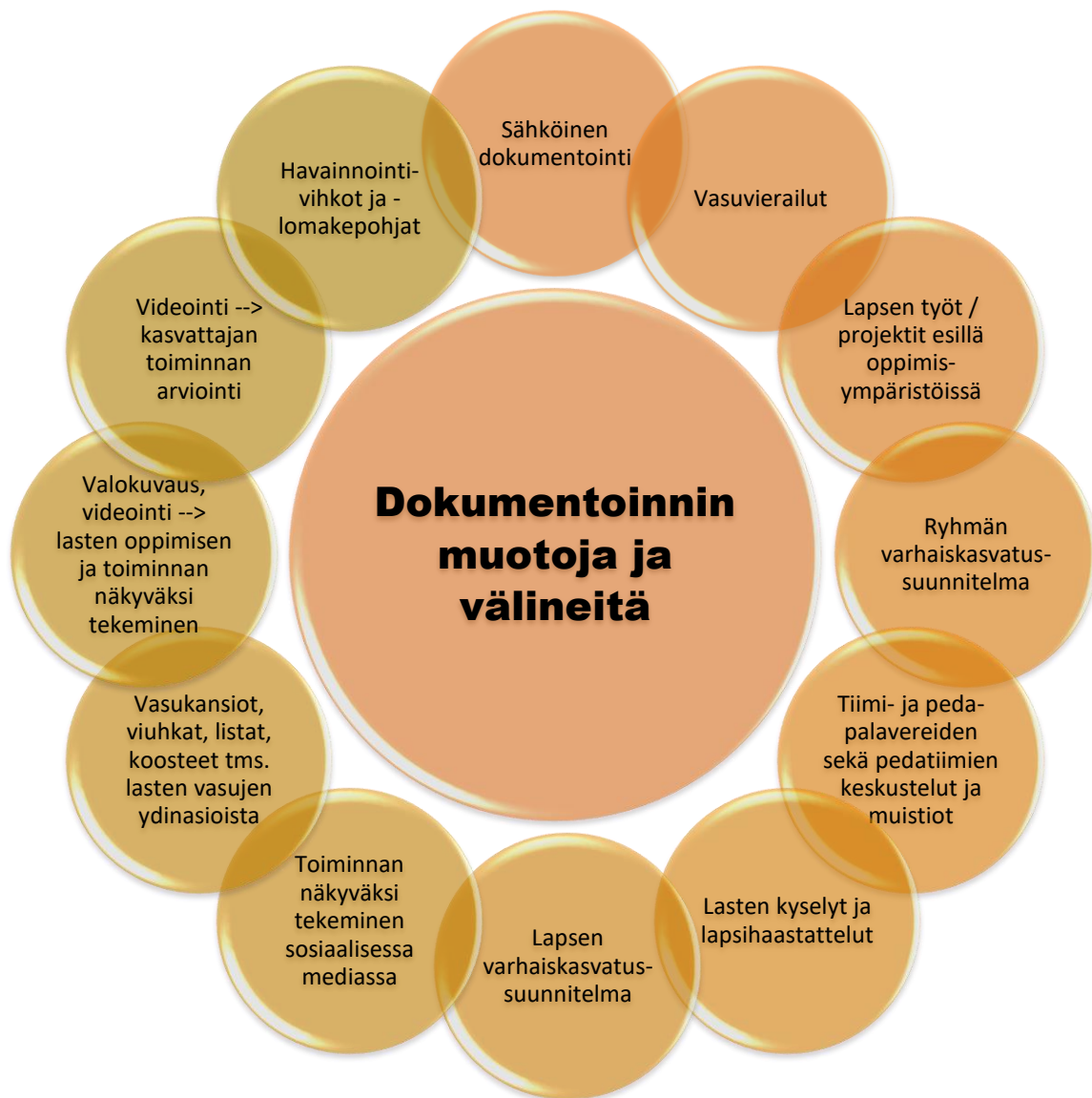
"Prosessi nähdään kokonaisuutena: tartutaan lapsen ideaan ja annetaan sen viedä painollaan, ja tarkastellaan sitä jälkikäteen vasun sisältöjen kautta. Unohdetaan tarkka etukäteen suunnittelu, eikä arvioida sitä tuotosta vaan koko prosessia. Kun prosessi dokumentoidaan aidosti alusta loppuun asti, siitä tulee vahingossakin pedagogista dokumentointia." Kasvattajan kommentti

"Alle kolmivuotiaiden kanssa olemme videoineet paljon lasten leikkejä ja katsoneet niitä yhdessä. Se on muuttanut myös lasten toimintaa, esim. että älä ota kädestä. Videolta näkee ihan eri tavalla asioita kuin suoraan katsoessa, kun katsottu toiseen kertaan ja myös lapsi voi tietyllä tavalla tarkastella itseään ulkopuolisena ja oppia omasta toiminnastaan." Kasvattajan kommentti

"Havainnointia tehdään koko ajan, satoja, miljoonia asioita, ehkä kirjoitetaan ylös tai muuten dokumentoidaan, ehkä ei. Mutta jos se ei vie toimintaa eteenpäin, se on turha tavoite. Sitten kun sitä työestetään, arvioidaan, dokumentoidaan, niin siitä tulee pedagogista ja työn kehittämiseen liittyvää." Kasvattajan kommentti

"Ei tietoinen toiminta ole automaatio → kuinka paljon hyvää toimintaa on olemassa ja mitä kaikkea on vielä kehitettävänä" Kasvattajan kommentti

"Omaa työskentelyä videolta katsomista pitäisi tehdä enemmän, siitä huomaa oikeasti, miten toimii, ja voi muuttaa toimintaansa." Kasvattajan kommentti

“Pedagogisen dokumentoinnin yhtenä tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan lasta, hänen mielenkiinnon kohteita ja vahvuuksia sekä lasta osana yhteisöä. Miten tärkeää on huoltajalle kuulla ja nähdä, että minun lapsi on tärkeä ja arvokas sellaisena kuin hän on. Lapsen ainutlaatuisuuden näkyväksi tekeminen. Lapsen arvokkuus. Kannustavat ja lapsen kehitystä myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Olennaisinta myös se, miten asiat perheille esitetään. Ei ole lapsen vika, jos on haastavaa käytöstä, koska ei ole vielä taitoja. Ja se ydin, että miten toimintakulttuuri vaikuttaa lapseen. Miten me voimme muuttaa toimintaa tai ympäristöä niin, että lapsella olisi meillä helpompi olla? Aika nopeasti pitäisi tulla se ajatus, että mitä minä voin työntekijänä tehdä tälle asialle.”

“Kuka saa kertoa meidän arjestamme? Lapsi vai työntekijä? Kun lapselle annetaan dokumentoinnin väline, mitä he nostavat esille? Ehkä tässä olisi mahdollisuus nostaa ne lapselle merkitykselliset asiat esille. Annammeko pienellekin lapselle mahdollisuuden kuvata ja dokumentoida arkea varhaiskasvatuksessa ja tuottaa sen kautta näkyväksi itselleen tärkeitä asioita?”

Kasvattajien kommentteja

”Mä osaan”

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja⁴³.

Ajattelun ja oppimisen taitojen tukeminen vaatii ennen kaikkea kasvattajan herkkyyttä, tilan ja äänen antamista lapsille ja heidän pohdinnoilleen, ristiriitojen ja ongelmien ratkaisulle ja ajattelulle. Kasvattajan tulee opetella olemaan hiljaa, kuunnella ja valmiiden vastausten sijaan tukea lapsen pohdintoja ja ajatuksia.

”Lapsi oppii leikiten. Tärkeää on positiivinen palaute ja kehuminen. Kun lapsi saa onnistumisen kokemuksia, hän uskaltaa jatkossakin kokeilla ja harjoitella uusia asioita ja taitoja. Tilanteista ei saa tulla liian tarkoitushakuisia, jotta leikin ilo ei häviä. Aikuisen tehtävänä on antaa lapselle ikätasoon nähden sopivasti haastetta ja viedä hetkeä tarvittaessa eteenpäin. Eilen harjoittelimme ulos pukiessa yhdessä kymmeneen laskemista. Mukana oli 1-5-vuotiaita lapsia. 5-vuotias tyttö näytti jo vähän turhautuneelta ja alkoi itsenäisesti laskea 1-10 englanniksi. Pienimmätkin tulivat laskemiseen mukaan ja jonkin ajan päästä luettelimme yhdessä 1-20 englanniksi. Tyttökin innostui, kun nostin vähän vaikeustasoa.”

”Istumapaikan tai retkikaverin valinta - annat kokeilla. Miten hienoa se onkin sitten kun lapset pystyy. Annat mahdollisuuden yrittää: onnistuukohan tää nyt, millä säännöillä tää nyt toimis. Ja kun se lapsi sitten pystyy istumaan kaverin vieressä ilman, että menee pelleilyksi, tai päättää itse valita toisin (emmä pysty, mä meen toiselle paikalle) Se, että saat oikeasi ja aidosti olla onnellinen sen lapsen pienestä, mutta niin suuresta edistysaskeleesta, se on ihan huikea tunne.”

Kasvattajan kommentti

Oman aiattelun tukeminen...

”Jos on ongelmia, esim. levoton lapsi, jolla on vaikeaa lepohtella, niin kysytään, mikä sulle on hankalaa, mikä sua helpottaisi. Kysyin. Ei tiennyt ekana päivänä. Huomenna tiesi. Sanoi, että mä oon miettinyt, sovittiin, mitä muutetaan. Vaikka kasvattaja päättää, että levolle rauhoitutaan, mutta miten kohdataan – kiinnitetään huomio hetkeksi.”

”Lepohuoneessa oli sählääjää, jota komennettiin jatkuvasti. Viimein selvisi, että lapsi pelkää, että näkee painajaisia. Lapsi ehdotti että luetaan päiväunirukous, se luettiin työntekijän kanssa, ja se helpotti. Itse mietitty juttu, ei nukahtanut siltikään, mutta sai psyykattua itsensä rauhoittumaan.”

”Valintojen tekeminen ja niiden seurausten miettiminen kasvattaa lapsen omaa ajattelua. Mieti kenen vieressä voit istua ruokapöydässä niin, että pystyt antamaan toisille ruokarauhan. Ja sovitaan, mitä tapahtuu, ellei homma toimi, kuten että sitten joutuu vaihtamaan paikkaa. Jos sitten joutuu siirtymään, ei se ole sen lapsenkaan mielestä tyhmä aikuinen, joka päätti, vaan se oli sovittu, se johtui mun omasta toiminnasta.”

”Kun lapsen leikkiin menee mukaan, löytyy nopeasti lapsen ajattelemisen taso.”

⁴³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 13

Arjen tiimellyksessä...

"Neljä lasta halusivat pelata lautapeliä, mutta eivät saaneet päätettyä mitä pelata. Yksi keksi, että leikitään piilosta ja voittaja päättää mitä peliä pelataan."

"Lapsi käsitteli helposti asioita itkulla. Häntä aina kannustettiin ja lohdutettiin sekä annettiin aikaa löytää sanat tilanteisiin. Toimimme hoidossa ja kotona samalla tavalla. Yhtenä päivänä lapsi kertoi onnellisena, kuinka hän oli oppinut kertomaan asiansa sanoilla, enää ei itkua tarvittu."

"Ulkona lapset laittoivat lunta toiseen ämpäriin ja vettä toiseen ämpäriin. Sitten he laittoivat lunta vesiämpäriin, josta alkoi ihmettely, mitä lumelle tapahtui vedessä. Aikuinen oli mukana lasten kanssa ihmettelemässä ja laajensi keskustelua kysymyksillä."

"Lasten kanssa istutaan usein pöydän ääreen sopimaan tietyistä asioista sen osalta, miten jokin asia tehdään. Joku on tehnyt jotain, jotain on tapahtunut. Miten tämä ratkaistaan?"

"Lumi maistui kolmevuotiaalle lapselle kovasti. Selitin, ettei kannata syödä, kun siinä on niin paljon likaa ja pöpöjä. Hän sitten tuumasi: *Mä otin ihan puhtaasta kohdasta ja sylkäisen sitten pöpöt pois.*"

"Lapsi tuli aamulla hoitoon ja kertoi iloisena: *Hei, en mä mennytäkään metsään, vaikka mulla oli saappaat väärissä jaloissa.*"

Kannustus ja rohkaisu ovat keskeisen tärkeitä. Oppimisen tulee olla lapselle myönteinen kokemus.

"Hoitopäivän jälkeen kavereiden kanssa tapahtuneet asiat kerrataan, kehut raportoidaan. Toiset lapset on tärkeitä."

"Tärkeänä pidän varhaiskasvatuksessa oman ajattelun kehittämistä, vaikuttamista omiin asioihin ja iloa uuden oppimiseen."

Huoltajien kommentteja

"Minne olen menossa? Oletko orjana ajalle? Keskity siihen hetkeen ja siihen kohtaamiseen, kiireettömyys arkeen. Siinä syntyy niitä arvokkaita kohtaamisia ja arvokkaita läsnäolon hetkiä ja sillä hetkellä mitään ei ole sen tärkeämpää."

"Valitset itse, millaisina asiat näet. Roudasin lapsia perhepäivähoidosta varahoitoon päiväkodille palaverin takia vesisateessa kiireessä ja mietin, ettei tässä ole mitään järkeä. Lapset kuuntelivat, kun sade hakkasi rattaiden kuomuun ja vesi loris ränneistä - ja retki olikin yhtäkkiä tosi hauskoja juttuja täynnä. Näet itse, miten asiat näet."

Kasvattajien kommentteja

Lasten kanssa oli käyty läpi missä olen hyvä ja mitä osaan hyvin. Lapset valitsivat omat osaamisensa, esim. ajaa pyörällä, leikkiä, askarrella, juoda, nukkua, keinua jne. Niistä askarreltiin itsetuntotähdet. Kuvassa mietitään vielä omia osaamisia.

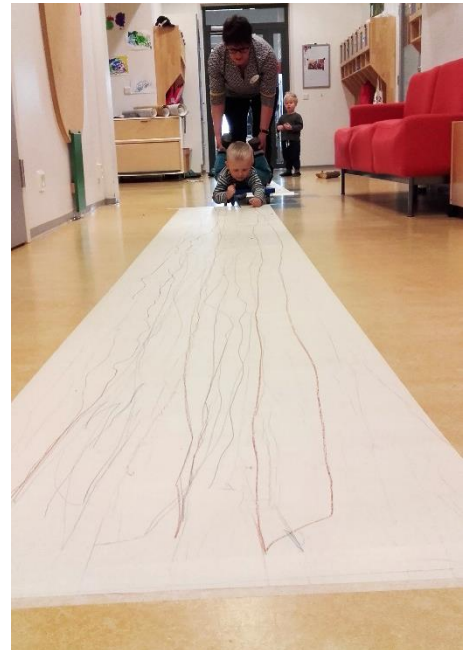

METSÄHUONE

Ryhmässämme haluttiin nostaa luonnon teemaa vahvasti ja elävästi lasten päiväkotiarkeen ja päädyimmekin rakentamaan yhdestä päiväkotitilasta metsähuoneen, jossa päivittäin vietetään aikaa teeman parissa.

Metsähuone on ryhmän toimintatiloista pienin noin 7 m²:n huone. Huone on somistettu metsäksi hiljalleen toimintakauden aikana syntyneillä lasten kädentöillä sekä töiden ympärille rakennetuilla somistuksilla. Metsähuoneessa järjestettävä toiminta on avannut lapsille luonnon monipuolisuutta kädentaitojen, leikkien, draaman ja musiikin sekä luonnon tutkimisen ja keskustelujen kautta. Metsähuoneen toiminnassa on kaiken aikaa pyritty kokemukselliseen ja moniaistilliseen toimintaan, jonka lapsi kokee mielekkääksi.

Metsähuoneen puunrunkojen piirtämistä.

Huoneen tunnelma on pidetty salaperäisenä ja kiinnostavana huoneessa ”yllättäen” tapahtuvilla muutoksilla, jotka heijastavat vuodenvaihtoa luonnossa. Ensimmäiset toimintatuokiot alkoivat hämärässä huoneessa nuotio hohteessa, jonka ympärillä lauloimme nuotiopiiri -laulun. Nuotio oli oikeista polttopuista rakennettu ja liekkiä toimi oranssin silkkipaperin sisään piilotettu taskulamppu. Toimintatuokion lopuksi nuotio sammutettiin yhdessä puhaltamalla ja samalla aikuinen sammutti taskulampun.

Syksyn edetessä rummun tömistys ja laululeikit saattelivat nallekarhut talviunille pesäkoloonsa. Karhujen pesä oli rakennettu pöydän alle tyynyistä ja peitoista ja lapset saivat myös itse vieraila karhunpesässä. Kansainvälisenä nallepäivänä lapset toivat omat nallensa vierailulle päiväkotiin. Lasten riemuksi päiväkodin nallekarhut heräsivät nallepäivän ajaksi talviunilta ja kutsuivat lasten nallet vieraisille. Keväällä karhujen herätessä talviunilta oli pesään ilmaantunut myös karhunpentu, jota silittelimme yhdessä lasten kanssa.

Luonnon tutkimista metsähuoneessa, alakuvassa väsynyt pieni luonnon tutkija metsähuoneen hämyssä.

Välillä toiminta on ollut spontaania toimintaa luonnossa juuri tapahtuneen muutoksen keskellä, kuten esim. ensilumi - maalaus, jonka idea syntyi ensilumen sataessa parhaillaan maahan. Maalausta tehdessä pohdittiin samalla lumen olemusta ja sen tuomaa muutosta syksyn pimeyteen sekä tutkittiin konkreettisesti mitä lumelle tapahtuu sen sulaessa.

Kokemus metsähuoneesta on osoittautunut selkeästi valittua luontoteemaa vahvistavaksi asiaksi ja se on rikastanut ryhmän toimintaa päivittäin.

Metsähuone projekti on mahdollistanut myös muiden kuin metsäteemaan liittyvien askartelujen ohjaamisen pienryhmissä lasten yksilöllisten kiinnostusten mukaan, sillä metsähuoneessa on aina valmiina suojattu pöytä askarteluja varten ja keskeneräiset työt voi jättää pöydälle valmiiksi odottamaan sopivaa hetkeä.

Linturetkellä löytyi risumaja, melkein kuin lapsen kokoinen linnunpesä.

Loppusyksystä lapset ompelivat aikuisen avustuksella pienet hiiret metsähuoneen asukkaiksi. Joulun alla metsähuoneeseen saapui hiiriemo, joka oli huolissaan poikastensa eli lasten ompelemien hiirien pärjäämisestä talven saapuessa. Seuraavana päivänä hiiriemo sai onneksi huokaista helpotuksesta, sillä metsähuoneeseen oli rakentunut hiirien omat kotikolot joulukalenterin muodossa. Vuorotellen jokainen lapsi sai avata yhden kotikolon oven, ihastella kotikolossa olevaa herkkua ja laittaa oman hiiren pesäänsä. Lapset saivat viedä omat hiiret ja hiirien kotikolot sekä herkut kotiin kalenterin avauspäivän jälkeen.

Kevään saapuessa tutkimme lasten kanssa eri lintulajeja tableteilta sekä linturetkellä päiväkodin lähiympäristössä. Lapset valmistivat omat muuttolinnut kokemustensa pohjalta. Valmiit linnut kiinnitettiin lentelemään metsähuoneen puiden lähistölle ja niitä ihastellessa lapsille syntyi idea lintujen omista pesistä. Lopulta lintuprojekti laajeni myös linnunpönttöjen, linnunmunien ja linnunpoikasten valmistamiseen.

Välillä toiminta on ollut spontaania toimintaa luonnossa juuri tapahtuneen muutoksen keskellä, kuten esim. ensilumi - maalaus, jonka idea syntyi ensilumen sataessa parhaillaan maahan.

Maalausta tehdessä pohdittiin samalla lumen olemusta ja sen tuomaa muutosta syksyn pimeyteen sekä tutkittiin konkreettisesti mitä lumelle tapahtuu sen sulaessa.

Kasvattajan ABC

Aikuisten toiminta määrittää sen, että kokevatko lapset oman kasvuympäristönsä psykologisesti, sosiaalisesti ja fyysisesti turvallisiksi, miten aikuiset reagoivat lasten käyttäytymiseen vaihtuvissa tilanteissa.

Hellä, hyväksyvä, lämmin, rauhoittava kosketus auttaa lasta jäsentämään omaa itseään ja rakentamaan minäkuvaa.

Kosketus laskee stressitasoa ja antaa aivoille rauhoittavaa viestiä, pienellä halauksella tai hetken sylissä viivähtämisellä voidaan tasoittaa levottomuutta ja epämääräistä huonoa oloa.

Lapsen kohtaaminen, kuunteleminen ja hänen kanssaan keskusteleminen ovat parasta positiivista palautetta; kiinnostuminen aidosti juuri hänen ajattelustaan, mielipiteistään ja tunteistaan.

Pysähdy arjessa pieniin onnistumisiin ja näe ne.

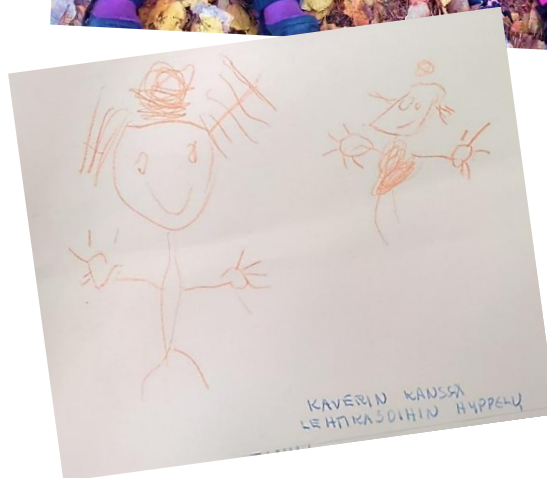
Kannustava ja ohjaava suhtautuminen asioihin auttaa toiveikkuuden säilymistä sekä mahdollistaa positiivisen kasvatusilmapiirin.

Kasvattajan oma malli on keskeinen vuorovaikutuksen oppimisessa. Kasvattajan kunnioitus lasta ja ryhmää kohtaan, huoltajia kohtaan, toisia päiväkodin aikuisia kohtaan – tapa puhua, katsoa – olla vuorovaikutuksessa yleensä toisen ihmisen kanssa, se näkyy ja tuntuu konkreettisena ilmapiirinä. Kiinnitä siihen aktiivisesti ja jatkuvasti huomiota.

”Sydän tykyttää kovaa, kun on kaverin kanssa kivaa”

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan⁴⁴.

⁴⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 14

Hyvät tavat liittyvät päivittäisiin, toistuviin tilanteisiin ja tärkeisiin sanoihin, kuten kiitos, ole hyvä ja anteeksi. Lasten kanssa mietitään yhdessä, miten toiselle voi puhua ja miten voi pyytää apua kauniisti. Ristiriitatilanteissa mietimme, miten tulisi toimia, että kaikilla olisi hyvä olla. Kiusaamistilanteiden selvittämisessä kuullaan jokaisen näkökulmia, toisaalta myös pohditaan yhdessä, mikä on kiusaamista ja mikä ei ("jos toinen lapsi ei anna minulle leluun vaikka sen haluaisin, niin se ei ole kiusaamista").

"Ytimessä opettaa sitä, että lapsi voi valita, miten hän toimii. Kun saa positiivista palautetta siitä, että valitsee kilareiden sijaan yrittää sitkeästi, se täytyy kasvattajan huomioida. Meillä kasvattajina on hirvittävän suuri vastuu siinä, miten me toimimme ja mitä me sanoillamme, ilmeillämme, kehollamme, äänellämme viestimme pienelle ihmiselle siitä, mikä rakentaa hänestä ihmistä."

Kasvattajan kommentti

Lapsia rohkaistaan yhteiseen toimintaan. Aikuinen huolehtii siitä, että jokainen lapsi tulee kuulluksi, huomioiduksi ja nähdyksi. **Luodaan ilmapiiri, jossa kaikilla on hyvä olla. Lapsille**

puhutaan ystävällisesti, mennään lapsen tasolle ja katsotaan silmiin.

Osoitetaan, että aikuinen on aidosti läsnä. Moni lapsi tarvitsee vuorovaikutustaitoihin apua kasvattajalta mallittamaan, sanoittamaan ja toimimaan siltana lasten välillä. Kasvattajan tuleekin olla lapsen tasolla leikissä. Paras paikka tunnetaitojen harjoitteluun on leikki, lapsi-lapsi, lapsi-aikuinen.

Keskeisen tärkeitä vuorovaikutustaitojen oppimiseen ovat päivittäiset hetket, kuten ruokailut. Ruokapöytäkeskusteluissa lapset oppivat kuuntelemaan toisia lapsia ja tulevat itse kuulluksi. Kasvattajien tehtävänä on antaa ruokapöytäkeskusteluilla tilaa ja mahdollisuuksia ja poistaa keskustelun ja vuorovaikutuksen esteitä.

"Ristiriitatilanteissa ratkaisemme erimielisyydet puhumalla. Pohdimme yhdessä, miltä itsestä tuntuisi sekä pyydämme lopuksi anteeksi ja annamme anteeksi. Sanoitan tarvittaessa ristiriitatilanteita." Kasvattajan kommentti

Matkalla maailman ympäri

”Matkalla maailman ympäri” -projektissa tutustuttiin ryhmässä olevien lasten kotimaihin. Lapset tekivät itselleen matkalaukun ja askartelivat asioita eri maista. Matkan aikana maisteltiin eri maiden ruokia. Eri maihin tutustuttiin liikkuen, tehden satuhahmoja ja saduttaen.

Lapset matkustivat maailman ympäri passit mukanaan. Eri maista tulevien lasten huoltajat tulivat päiväkotiin kertomaan perheen kotimaasta ja toivat mukanaan esineitä kotimaastaan. Passiin lapset keräsivät leimoja kaikista maista, joihin he olivat tutustuneet.

Tanssimatka maailman ympäri lähti lasten innostuksesta tanssiin ja musiikkiin. Ryhmässä oli lapsia useista eri maista ja päätettiin tutustua eri maiden musiikkiin ja tansseihin. Musiikista innostuneena ryhdyttiin rakentamaan soittimia. Suurin osa lapsista halusi rakentaa rummun. Keittiöstä haettiin isoja suolakurkkupurkkeja, joista askarreltiin rummut.

Kulttuurien kohtaaminen

Erilaiset kulttuurit ja kunkin oma tausta ovat tärkeitä lähtökohtia varhaiskasvatuksessa. Oman kulttuurin tukeminen vahvistaa lapsen identiteettiä. Arjen pieniä esimerkkejä, joissa monikulttuurinen rikkaus on arjessamme näkynyt:

- ”Maahanmuuttajaperheen äiti kutsui lapsiryhmän kylään ja tarjosi maistiaisista heidän kulttuurinsa ruuista.”
- ”Lapset tuovat vuorollaan kirjan luettavaksi. Suomenruotsalainen lapsi toi ruotsinkielisen kirjan. Se luettiin niin, että aikuinen luki ja lapsi kertoi kavereilleen, mitä aikuinen oli lukenut. Hän myös auttoi aikuista vaikeiden sanojen ääntämisessä.”
- ”Ryhmässä on käytössä ranskalainen ja englantilainen lorupussi, jotka on tehty yhteistyössä perheiden kanssa.”
- ”Maahanmuuttajalapsen huoltaja tuli vierailulle lapsiryhmään ja luki satuja lapsille.”
- ”Unimusiikkina on käytetty musiikkia lasten eri kotimaista. Huoltajat ovat tuoneet levyjä kotoa.”
- ”Opettelemme ryhmässä arjen lauseita eri kielillä, kuten esimerkiksi: englantia, ruotsia, saksaa ja ranskaa. Lapset ovat innokkaita ja kiinnostuneita oppimaan uusia kieliä ja käyttävätkin ahkerasti eri kieliä arjen tilanteissa kuten ruokailussa, kotiin lähettäessä sekä leikin lomassa oma-aloitteisesti.”

Sukat on sillä makkaralla

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen⁴⁵.

Kasvattajina tuemme lasta pyytämään apua silloin, kun hän sitä tarvitsee. Tuemme omatoimisuutta mallintamalla, rohkaisemalla ja kannustamalla lasta toimimaan erilaisissa arjen tilanteissa. Olennaista on ajan antaminen ja kiireettömyys sekä joustava ryhmittely. Lapsia kannustetaan omatoimisuuteen ja annetaan mahdollisuuksia, tilaa ja aikaa tehdä ja opetella tekemään itse, oli sitten kyse pepun pyyhkimisestä, ruokailutilanteessa maidon kaatamisesta pukemisen ja riisumisen taitojen opetteluun. Päivän eri tilanteissa lapsille mahdollistetaan osallistuminen kaikkiin erilaisiin toimintoihin, kuten pöytien kattamiseen ja pyyhkimiseen, sängyn petaamiseen ja ympäristöstä ja omista tavaroista huolehtimiseen.

Lapsi on kompetentti, osaava. Se on meidän kasvatuskäsityksemme.

Kasvattajan ABC

Mieti, kuinka paljon esim. pukemistilanteessa voit tukea omatoimisuutta ja oman toiminnan ohjausta – teetkö työntekijänä asiat valmiiksi, nostat vaatteet lattialle ja käsket pukea reippaasti vaatteet päälle, vai menetkö yhdessä lapsen kanssa, katsot mitä otetaan lokerosta, mistä aloitetaan, jne.?

Muista sanallisten ohjeiden lisäksi mallintaminen: ihan vaikkapa käsien pesu, saippuan ottaminen, käsien kuivaaminen.

Hyödynnä joustavaa ryhmittelyä kaikissa arjen tilanteissa. Pienemmän lapsiryhmän kanssa keskityt huomattavasti paremmin vuorovaikutukseen, pystyt paremmin havainnoimaan lasten toimintaa ja kiire jää pois tilanteista.

” Ne pienet, mutta olennaiset perushoidon tilanteet...

⁴⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 14

Vastuuttaminen lapsen kanssa keskustellen: "missä luulet, että pystyt lepäämään, onnistuuko se kaverin vieressä ja jos olet luvannut, niin odotetaan, että se onnistuu". Mietin aiemmin, miksi aikuisten pitää päättää lasten paikat ruokapöydässä ja kokeiltiin, että lapset saavat kerran viikossa itse valita istumapaikkansa. Tästä tuli lasten keskuudessa odotettu ja suosittu päivä. Kun se sujui niin hyvin, ruokailut olivat rauhallisia ja lapset niin onnellisia, päätettiin, että lapset saavat päivittäin valita istumapaikkansa."

"Perhepäivähoidossa kaikki tapahtuu yhdessä hoitajan kanssa, laitetaan pyykkiä kuivumaan, viedään roskat pois, haravoidaan pihaa, mietitään ruokia, käydään usein kaupassa ja sinne kävellessä mietitään liikennemerkkejä, niiden sisältöjä, muotoja... Oppimisen ilo ei välttämättä synny pedagogisissa tuokioissa, vaan luontaisissa tilanteissa ja leikeissä."

"Huolehditaan omista tavaroista, pedataan sängyt, vaihdetaan lakanoita – sitä saisi olla enemmän. Se on lapsista ihan mielettömän hauskaa, ja tottakai heidät otetaan siihen mukaan. Kodinomaiset työt, pienet avustustehtävät voi olla se hauskin juttu. Lapset voivat olla kaikessa mukana, ei tarvitse irrottaa erillisiä tilanteita kasvattajalle, järjestää aikaa siivota, pestä leluja, vaihtaa lakanoita. Ruokakärryjen kuljetuskin on tärkeä tehtävä."

"Täytyykö jokaisen olla kamalan tehokas ja nopea? Lapsen vahvuudet voivat olla ihan jossain muualla. Arvomaailma-asioita: kotona voi olla asiat hujan hajan, mutta rakkautta yltäkyläisesti. Pitää suhteuttaa, mitä voidaan lapselta vaatia. Emme me voi kasvattajina määrittää mitään yleistä tapaa elää."

"Arjen taidot opitaan yhdessä päivän eri hetkissä esim. ruokaillessa, pukiessa ja peseytyessä. Liikkuessa lähialueilla opettelemme yhdessä turvallista kulkemista liikenteessä ja keskustelemme ympäristöstä. Lapset osallistuvat mahdollisimman paljon arjen askareisiin, vievät astiat pois ruokailun jälkeen, viemme yhdessä roskia ulos, lapset siivoavat leikkihuoneen leikkien jälkeen. Keskustelemme yhdessä esim. miksi on tärkeää syödä monipuolisesti ja pestä kädet ulkoilun ja vessassa käynnin jälkeen. Aikuisen malli on tärkeä."

"Täytyy hyväksyä, että lapset ovat erilaisia, jokainen tekee omalla tavallaan. Kasvatus kotona on erilainen, osa mittaa tavarat viivottimen tarkkuudella lokeroon, osa taas elää miten sattuu – ja se on täysin ok. Olennaista on, että oppii suunnilleen huolehtimaan itsestään, mutta ei se tarkoita, että jokaisen täytyy olla äärimmäisen siisti, tarkka, järjestelmällinen. Eikö se ole ihan sama, miten kynää pitää, jos sitä ymmärrettävää tekstiä tulee, ja onko pedattu peitot ja tyynyt rullalle, myttyyn vai millin tarkasti pakettiin? Tärkeintähän on, että tavarat on kasassa ja tallessa."

Kasvattajan kommentti

Lupa tehdä itse. Lupa auttaa kaveria. Lupa yrittää. Lupa onnistua.

”Kysyn usein lapsilta, haluaako joku auttaa minua pöytien pyyhkimisessä. Innokkaita apulaisia riittää. Laitoshuoltaja oli lomalla, ja kasvatushenkilöstö imuroi ja pesi myös lattiat. Kun olin aloittamassa siivoamaan ruokahuonetta lounaan jälkeen, yksi poika kysyi: ”Koska minä saan pestä lattiaa?” Siitä sai alkunsa ryhmän siivouspäivät, lelu- ja kirjahyllyjen järjestely, pöytien pyyhintä, imurointi jne. Hauskaa yhdessä tekemistä!”

”Itsenäisyyden asteittainen lisääntyminen: esim. punttien laittaminen, harjoitellaan ja opetellaan yhdessä, autan kyllä jos et saa, mutta kokeile ensin. Pukemisiin ja riisumisiin yhdistetään se, mistä tulee vahvasti oppimisen kokemuksia, että nyt mä osaan. Pukemistilanteessa pohditaan yhdessä lasten kanssa, mitkä kengät laitetaan tai tarvitaanko kurvaatteita. Joskus on heitetty kaikki vaatteet kasaan eteisen lattialle, ja otettu leikkimielinen kisa siitä, kuka löytää ekana vaatteensa ja on valmis. Opetellaan tunnistamaan omia vaatteita, pitämään huolta omista vaatteista. Niin ikään tärkeää on antaa aikaa kääntää rauhasa haalarit ja pukea omaan tahtiinsa, opetella.”

”Pienillä korostuu perushoitotilanteiden merkitys oppimisessa, koska syöminen, pukeminen, riisuminen ja vessattaminen vie aikaa, ja niille täytyy antaa aikaa. Aikuisen täytyy rauhoittua antamaan sitä aikaa. Tehdään rauhasa, siinä on itsellä oppimista.”

”Ajatus siitä, että pitää osata itse – pitääkö aina pärjätä yksin, vai annetaanko kaverin auttaa?”

”Yli ryhmärajojen auttaminen, luontevaa toisesta huolehtimista. Isompi lapsi auttaa pienempää pukemisessa tai ruuan pilkkomisessa, ja isomman annetaan auttaa yleensä silloinkin, kun aikuista ei kelpuuteta auttamaan. Isommilla on hoivaviettiä, jos sitä annetaan käyttää. Luonteva auttaminen ja yhteisössä eläminen. Kun pienemmät oppivat tekemään itse, kannustavat ja kehuvat isommat heitä, ja taas isommat saavat kehuja ja positiivista huomiota siitä, että auttavat.”

”Vuorohoidossa on 1-6 v ikähaarukka. Isommat auttavat luontevasti pienempiä, pukemisessa, ottavat pienempiä leikkeihin mielellään mukaan, pienemmät mukautuvat isompien ohjeisiin siitä, miten tätä leikitään, tulee luontevaa yhdessä oppimista, älä laita leluja suuhun, molemminpuolinen oppi ja huomioiminen. Viikonloppuisin paikalla ei ole tukipalveluhenkilöstöä, jolloin siivotaan, kokkaillaan, valitaan porukalla aamupuuro, joka valmistetaan yhdessä lasten kanssa.”

”Pieni tyttö ei saanut tuolia siirrettyä riittävän lähelle pöytää. Siitä tuli ihan spektaakkeli, että kuka saa auttaa. Tyttö odotti ihan innoissaan sitä, kuka häntä tulee auttamaan.”

”Aikuiselta oli jäänyt lasi pöydälle. Nostin lasin lapsen lautaselle. Miksi sä laitoit sen siihen? kysyi lapsi. No minä ajattelin, että jos sä olisit herrasmies ja auttaisit mua, totesin. No vienhän mä sen, koska mä olenkin tällainen herrasmies, vastasi lapsi.”

KASVISVIIKKO

Kurreilla 1-3-vuotiaiden ryhmässä aloitti syksyllä paljon uusia lapsia ja päiväkotiruuassa oli monelle paljon uusia makuja. Päätimme tutustua eri makuihin leikin avulla.

Projekti aloitettiin keppiteatteriesityksellä *Pikku-lanttu nukkuu*. Tämä esitys tutustutti lapset monenmoisiin kasviksiin. Projektin aikana laulettiin Pikku-lanttu nukkuu –laulun lisäksi myös muita kasvisaiheisia lauluja, kuten Popsi popsi porkkanaa. Kasvisaihetta käsiteltiin myös satujumpalla.

Koko Kurrejen ryhmä lähti käymään Turengin torilla, joka on aina torstaisin. Suruksemme huomasimme kuitenkin, että torilla myytiin vain makkaraa ja kananmunia. Onneksemme saimme värikkään ja reippaamman puoleisen lahjoituksen erilaisia kasviksia Kiipulan puutarhalta! Kasviskioskia varten pienryhmät saivat erilaisia tehtäviä, kuten hinnaston ja mainoskylttien valmistaminen.

Perjantaina aamupalan jälkeen aloimme pystyttää kasviskioskiamme. Napit toimivat maksuvälineinä, ja kukin lapsi sai viisi nappia. Halukkaat lapset saivat toimia torimyyjinä. Torille kutsuimme muitakin Jänispolun päiväkodin lapsia. Samalla harjoittelimme tervehtimään kohteliaasti sekä sanomaan "kiitos" ja "ole hyvä".

Kylläpä lapset olivat rohkeita maistamaan. Lopuista kasviksista keitimme kasvissosekeittoa. Tämän jälkeen lapset ovat olleet paljon rohkeampia maistamaan kaikkia ruokia.

"Olin myyjänä. Minä otin vähän banaania."

"Musta hyvää oli porkkana."

"KIVA PÄIVÄ!"

Faktaa vai fiktiota - tiedon valtateillä

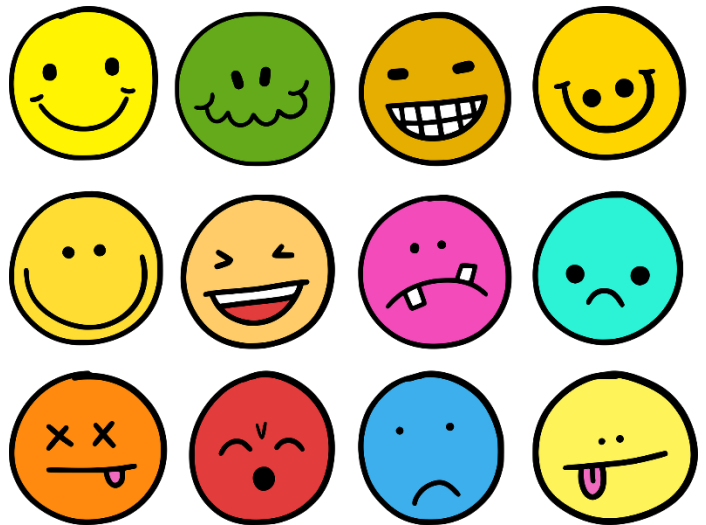
Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.⁴⁶

”Miten dinosaurukset oikeesti on kuollu? Miten maapallo on oikeesti syntynyt? Valehteleksää meille? Ne on niitä arjen pohdintoja, joihin vastauksia voidaan etsiä tietokoneelta. Sieltä voi tarkistaa tietoa ja etsiä vastauksia.”

”Saa kuvata oman päivänsä: aamupuuron, aamupiirin, mitä on tehty, kenen kanssa leikitty. Lapsi ottaa itse kuvat, lapsen oma päivä. Matin päivä – vain elämää.”

”Kuvattiin tunnetilat lasten kanssa ja tehtiin tunnekortit, joissa on erilaisia ilmeitä.”

Menolippu moneen- maailma auki yhdellä klikkauksella

Digitaalinen osaaminen

Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.⁴⁷

”Mahdollisuuksia on ihan rajattomasti. Vaatii sen, että otat ajan ja selvität, mutta se voi maksaa käytetyn ajan moninkertaisesti takaisin.”

Kasvattajan kommentti

⁴⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 14–15

⁴⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 15

“Googlen Streetviewin kanssa kuljettiin porukalla ympäri Tervakoskea ja tsekkailtiin, kuka lapsi asuu missäkin. Siihen syntyi valtava innostus. Laite toi siihen hurjasti lisää sisältöä ja innostusta.”

“Perhe oli ottanut lemmikiksi marsun. Päiväkodista pyydettiin vanhempia kuvaamaan marsua, jotta kaikki saisivat nähdä sen. Tai toisessa tapauksessa lapsi oli oppinut ajamaan pyörällä. Perhe otti kuvia ja lapsi oli onnellinen, että sai jakaa kuvat päiväkodissa kavereiden kanssa.”

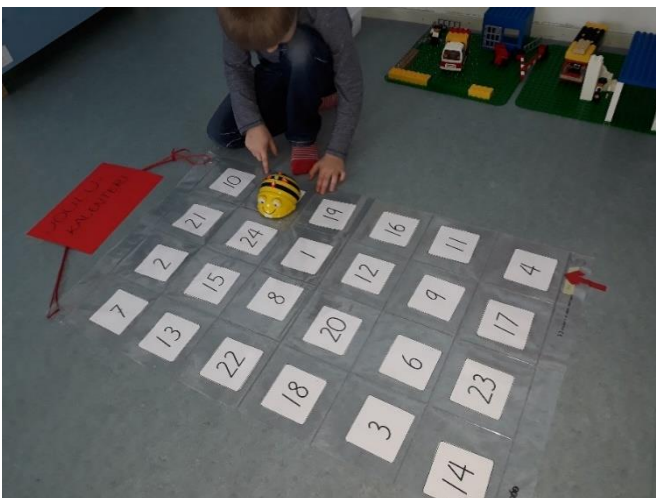
“Otettiin kaikista lapsista kuvat ja pienennettiin ne. Sinusta tuli nyt pieni, mitä sinä haluaisit tehdä, jos sinusta tulisi pieni? Tehtiin animaatioita, joissa seikkaili pienet ihmiset.”

“Sen sijaan, että aikuinen kuvaisi ja kertoisi tapahtumista, tulisi enemmän lisätä lasten omaa kerrontaa ja lasten ottamien kuvien käyttöä.”

“Ei mediakasvatus ole missään nimessä pelkkää pelaamista. Kun erilaiset välineet ovat lasten käytettävissä, voi syntyä monenlaista luovaa. Tytöt käänsivät tabletin kameran niin, että kuvasivat itseään. Tekivät noppereista telineen, kuvasivat itseään kun esittivät pikkueläimillä, tekivät videot tarinalla ja leikillä. Tallentaminen ja dokumentointi, yhteinen hupi. Näytettiin muille ja naurettiin porukalla. Selittivät kavereille, miten oli tehty. Jos ei olisi ollut tallentamisen välinettä, leikki olisi jäänyt vain siihen hetkeen. Aarempikin uskaltaa tabletille ilmaista itseään, kuin että uskaltaisivat näytellä porukalla.”

“Tehtiin kevätjuhla videolle. Teemana oli Prinsessa Ruusunen, jota näyteltiin pätkä per päivä. Kevätjuhla oli elokuvaesitys, jaettiin lippuja, oli popcornia.. Rooliasujen valinta, yhdistettiin monenlaista juttua, liikumista, näyttelemistä, draamaa, kuvaamista. Se oli haus Kempaa niin, kun kuvattiin pätkissä, eikä sitä, että ujostuttaa tai täytyisi hulluna prässätä esityksen täydellisyyttä viimeisinä päivinä.”

Varhaiskasvatuksessa robotiikkaan tutustuminen alkaa leikkillisillä kokeiluilla esim. ohjausleikeillä (robbottileikki, Kapteeni käskää), noppaleikeillä ja erilaiset rytmileikeillä. Robotiikassa lapset muun muassa ohjaavat kasvattajaa tai kaveria antamalla yksinkertaisia ohjeita ”Kävele eteenpäin kolme askelta”, ohjeistavat paria rakentamaan lego-paloista samanlaisen kuvion, piirtämään ohjeen mukaisesti tai ruutupaperin mallin mukaan sekä antavat kuvallisia ohjeita päivittäisiin arjen tilanteisiin (esim. pukeminen, siemenen istuttaminen, välipalan valmistaminen).

Robotiikassa voidaan myös suunnitella ja rakentaa oma robotti esim. kierrätysmateriaaleista. Tutustumme lisäksi Bee-Bot-robotteihin ja koodauksen alkeisiin erilaisten tehtävien avulla sekä ohjaamme Bee-Bottia kulkemaan matolla koodaamalla.

”Mullois yks juttu...”

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. **Varhaiskasvatuksen tehtävä on**

tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyi, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat⁴⁸.

Lapsen näkökulman huomioiminen toteutuu käytännössä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Lapsen näkökulman huomioimisen taustalla on usko siihen, että myös lapsilla on kykyä ja halua vaikuttaa toimintaan. Kun lapsi saa nähdä oman toimintansa vaikutuksia ja olla osallisena toiminnan eri vaiheissa, myös hänen taitonsa ja halunsa vaikuttamiseen lisääntyvät. Lapselle muodostuu näin käsitys itsestään pystyvänä toimijana. Tämä on tärkeää jo sen vuoksi, että lapselle kehittyi luottamus itseensä. Aktiiviseksi toimijaksi oppinut lapsi osaa myös pyytää apua ja tarjota apuaan sitä tarvitseville.

Ideoidessaan ja neuvotellessaan lapsi oppii, että asioiden toteuttamisella on monia reunaehtoja, kuten toisten ajatukset, resurssit, aika ja raha. Näiden reunaehtojen puitteissa ideoita voidaan soveltaa toteuttamiskelpoisiksi. Kun lapsi tiedostaa mahdollisuutensa toimia tietyissä raameissa, hänen luovuutensa pääsee kukkaan.

⁴⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 15

Oman toiminnan ohjaus on keskeinen asia. Millaisia tilaisuuksia menetämme esimerkiksi istumapaikkojen valinnalla, kaiken valmiiksi miettimisellä? Sen sijaan, että ajattemme ratkaisut valmiiksi, voisimme antaa lapsen ajattelulle tilaa: mieti, kenen vieressä haluaisit istua niin, että pystyt antamaan toisellekin ruokarauhan, ja mitä sääntöjä sovimme, ellei tämä valinta toimi. Ytimessä on keskustelu ja sitä kautta aito asioiden oppiminen – ei lapsen puolesta ajattelu ja valintojen tekeminen:

“Oman istumapaikan valinta voi jopa rauhoittaa ruokailua. Lapsi keskittyy jopa paremmin ruokailuun ja syömiseen, kun saa jutella sen kanssa, jonka kanssa haluaa. Miettiä, mitä haluaisin kenenkin kanssa jutella. Ne “suharithan” ottaa sen huomion toiselta “suharilta” jos ne haluaa. Jos lapsella on kaveri, joka on toisella puolella huonetta, voi tuottaa enemmän häirintää, kun yritetään huudella ja saada sen toisen huomio, vaikka olis kirjahylly välissä. Jos jollakin on tarve omaan paikkaan, se mahdollistuu kyllä. Ei lapset mene sinne, ne kunnioittaa, jos joku haluaa oman paikan.”

Tytöt leikkivät hiekkalaatikolla käsihoitoa. Leikkiä jatkettiin yhdessä, ja tänä aamuna teimme sisällä käsihoitoa kuorien kahvinporoilla. Osallisuus on heittäytymistä lapsen mielenkiinnon kohteisiin sen sijaan, että ohitamme ne ja pidämme omista ajatuksistamme, ideoistamme ja aikatauluista kiinni.

Kasvattajan rooli mahdollistajana

”Oletko kysynyt lapselta, mitä se on mieltä? Mikä sua helpottaisi tässä tilanteessa? Luota lapseen.”

”Pohdimme yhdessä, halutaanko lähteä puistoon vai metsäretkelle.”

”Myös ihan tosi pienet asiat ja lapsen kuuleminen: jollekin on tärkeää viedä se touhulla tehty askartelujuttu heti kotiin. ”Mä haluan heti näyttää tän äidille ja isälle ja kaikille.” Sallimme sen, sen sijaan, että väkisin vääntäisimme ja laittaisimme työn seinälle.”

”Projektit lähtevät liikkeelle lasten mielenkiinnon kohteista.”

”Lastenkokoukset, joissa lapset saavat äänensä kuuluviin yhteisissä asioissa.”

”Perjantaisin lapset rakentavat pihaan tempuradan. Viikon aikana he suunnittelevat, mitä perjantaina tehdään. Materiaalia kerätään luonnosta ja osa lapsista tuo kotoa tavaraa tempurataan. Sisältäkin voi ottaa tavaroita, harkinnan mukaan.”

”Lapsella oli vaikeaa kasvien syönti. Lapsi sai päättää, minkä kasviksen syöntiä harjoittelisi ensin. Muutaman viikon päästä lapsi sai valita uuden kasviksen, jonka maistelemista hän alkoi harjoittelemaan.”

”Lapsi leikki usein saunassa käyntiä. Hän istui penkille ja otti sukat pois. Hänelle hankittiin ämpäri, yhdessä rakennettiin kiuas ja suihku. Leikkiin otettiin pyyhkeitä ja muukin lapset leikkivät innoissaan saunaa.”

Janakkalan varhaiskasvatuksen osallisuuden kriteerit

LAPSI OSALLISENA TOIMINNAN SUUNNITTELUSSA JA TOTEUTTAMISESSA

- Lapsi osallisena toimintaympäristön suunnittelussa ja rakentamisessa:
  - Toimintavälineet ovat lasten saatavilla. Liikunta-, taide- ja musiikkivälineitä kuuluu saada käyttää joka päivä.
  - Oppimisympäristöä muokataan yhdessä lasten kanssa lasten kiinnostuksen kohteiden perusteella.
  - Omat lelut, kirjat ja pelit rikastavat oppimisympäristöä ja niitä voi tuoda päivittäin. Pelisäännöt sovitaan yhdessä lasten ja huoltajien kanssa.
- Toiminta lähtee lasten mielenkiinnon kohteista:
  - Asioiden tutkiminen, tekeminen ja kokeileminen lähtee innostuksesta, ei pakon kautta.
  - Lapsella on oikeus olla myös osallistumatta.
  - Kaikkien ei tarvitse tehdä samoja asioita, ei samaan aikaan eikä ylipäättäänkään.
  - Lapsen aloitteet ja valinnat vaikuttavat toimintaan, sen alkamiseen, kulkuun ja etenemiseen
  - Lapsi saa valita erilaisia toimintoja. Kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa monipuolinen oppimisympäristö, jossa on mahdollisuus tarttua monipuoliseen toimintaan ja innostaa lasta tarttumaan erilaiseen tekemiseen.
  - Lapsella on oikeus valita leikkinsä ja leikkikaverinsa.
  - Lasten kanssa toimitaan pienissä ryhmissä. Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa ryhmien muodostamiseen ja itse toimintaan sekä paikkaan, missä toimitaan (esim. ulkoilu päiväkodin pihan sijaan metsässä).
  - Leikki on kaiken toiminnan ydin. Sille tulee olla aikaa, tilaa, sallivuutta. Leikin avulla voi oppia niin monta asiaa, leikin arvostaminen.
- Yhteisissä tilanteissa, esim. lepoaika, sovitaan ja äänestetään yhdessä, mitä kirjaa luetaan, mitä musiikkia kuunnellaan, jne.
- Toiminnan dokumentointi lasten kanssa.

LAPSELLA ON MAHDOLLISUUS VAIKUTTA ITSEÄN KOSKEVIIN ASIOIHIN

- Lapset saavat olla ohjaamassa erilaisia toimintoja, kuten esimerkiksi aamupiiriä.
- Lapsi voi yhdessä aikuisen kanssa pohtia vaatevalintoja (pukeutuminen lapsen yksilöllisen kylmän / lämpimän tunteen mukaisesti).
- Lapselle valinnanvapautta lepo -ja ruokailuhetkellä: miten päin nukkuu, millä nukkuu, minkä unikaverin kanssa nukkuu, ottaako ison vai pienen annoksen, haluaako ruoan lautaselle sekaisin vai perunat ja kastikkeen erilleen ja maistanko salaattia hennettä vai jotain muuta?

LAPSI OSALLISENA OMAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMANSA LAATIMISESSA

- Lapsi on mukana vasukeskustelussa. Lapsen osallistuminen vasukeskusteluun sovitaan tilanteen mukaan (lapsi mukana osan aikaa / koko ajan).
- Vasukeskusteluun osallistumisen tukena voidaan käyttää erilaisia välineitä ja menetelmiä, esim. kuvat, haastattelut, kerro lempipaikkasi, lempikaverisi, jne.

KASVATTAJAN ROOLI

- Kasvattaja pohtii aktiivisesti sääntöjen ja sallivuuden suhdetta omassa toiminnassaan: turhat ja tarpeettomat kiellot ja rajoitukset pois.
- Kasvattaja menee lapsen lähelle, kun on asiaa eikä huuda kaukaa.
- Kasvattaja kannustaa ja kehuu.
- Kasvattaja ottaa lähelle ja lohduttaa, jos lapsella on paha mieli ja juttelee lapsen kanssa, mistä paha mieli johtuu. Lapsella on lupa olla pahalla mielellä.
- Kasvattaja on läsnäoleva ja sensitiivinen, osoittaa lapselle hellyyttä ja hoivaa, kuuntelee ja antaa mahdollisuuksia. Kasvattajan vuorovaikutus pieneen lapseen on positiivisen tunneilmaston luomista ja ylläpitämistä.
- Kasvattaja antaa lapselle aikaa: aikaa tehdä, oppia ja erehtyä.
- Kasvattaja luo kiireettömän ilmapiirin ja huomioi lapsen temperamentin. Hitaankin lapsen kuuluu saada toimia rauhassa ilman jatkuvaa hoputtamista.
- Kasvattaja antaa lapselle mahdollisuuden olla myös tekemättä mitään.

"On tärkeää pohtia ja kyseenalaistaakin varhaiskasvatuksessa usein tiukassakin istuvia sääntöjä kieltoja ja rajoituksia. Meillä kiellettiin tällainen autoleikki isossa liukumäessä; autot hajoavat ja autot voivat osua toisiinsa. Kokemuksen mukaan autot kuitenkin kestävät melko hyvin, ja rikkiäisistä voi tehdä romuralliautoja. Lapset ovat tosi taitavia väistämään - ei osunut kertaakaan."

LIIKENNEPROJEKTI

Syksyllä osa 1-3-vuotiaiden Kurre -ryhmän lapsista tuli päiväkotiin omilla pyörillä tai aikuisen kuljettamana. Lapset puhuivat keskenään siitä, millaisia pyöriä heillä on ja osaavatko he ajaa. Sisällä pikkuautot ja liikennematto olivat mieluisia leikkejä sekä ulkona isot muovirekat ja päiväkodin kolmipyörät. Ryhmässämme oli myös sellaisia juuri Suomeen muuttaneita maahanmuuttajalapsia, joilla ei ollut kokemusta pyörästä tai pyöräilystä. Valtakunnallinen liikenneviikko oli meneillään samaan aikaan.

Liikkumisen ollessa pinnalla monella tapaa laulettiin Kurreilla paljon liikennelauluja ja leikittiin muun muassa liikennevaloleikkiä eli punainen värimerkki = pysähdy, keltainen = juokse paikallaan eli odota ja vihreä = saa mennä. Lapset pitivät tästä leikistä ja sitä leikittiin sekä sisällä ja ulkona. Aina aluksi muistettiin mielikuvallisesti kiinnittää turvavyöt ja käynnistää auto.

Kävimme harjoittelemassa pienryhmissä liikenteessä liikkumista turvallisesti sekä toteutimme liikennemerkkisuunnistuksen eli etsimme samoja liikennemerkkejä, joista meillä oli kuvia mukana. Toisella kertaa kävimme laskemassa, kuinka monta rekkaa, polkupyörää ja mopoa näemme kävelyretkemme aikana. Ulkoilun aikana etsimme kulkuvälineitä myös kuvasuunnistuksena omalla pihalla. Liikenneviikolla lapset saivat myös väritellä aiheeseen liittyviä värityskuvia.

Heijastimen tärkeyden tutustuttiin sadulla, jossa pikku Myy ei meinannut löytää muumeja metsästä, kun muumeilla ei ollut heijastimia. Etsimme lepohuoneessa myös itse taskulampun kanssa eläimiä, joilla oli heijastimia.

Liikenneteemamme huipentui liikenneaamuun. Teimme päiväkodin alapihalle oman liikennepuiston suojaiteineen, pakollisine pysähdyksineen ja poliiseineen. Erityisesti liikennepuistoamusta lapset pitivät. He saivat tuoda oman pyörän päiväkotiin ja lainasivat niitä myös omatoimisesti heille, joilla ei omaa pyörää ollut. Myös leikkipoliisin pysäyttäessä he kohteliaasti pysähtyivät.

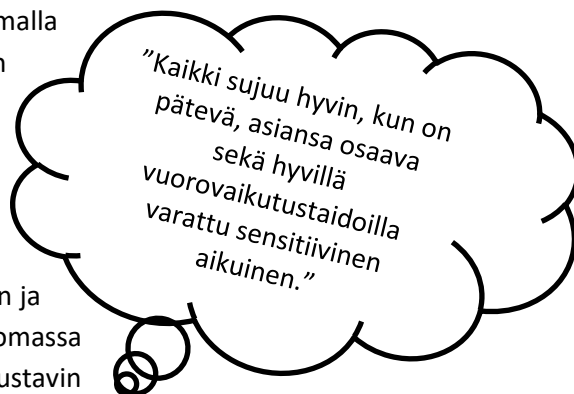
7. Lentoon hentoon, siivin uljain

Siipien suojassa tukea antaen

Lapsen tuki

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.⁴⁹

Inklusiivisten periaatteiden mukaisesti lapsen tuki järjestetään yleisenä, tehostettuna tai erityisenä tukena, mahdollistaen jokaisen lapsen osallisuuden sekä oikeuden yhteisiin palveluihin ja opetukseen. Lapsen tuki järjestetään ensisijaisesti lapsen omassa lähipäiväkoti- tai perhepäivähoitoryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös pienennetyssä ryhmässä. Tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tehdään hallintopäätös tuen tarpeen arviointiin perustuen. Janakkalassa konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja (kveo) valmistelee hallintopäätöksen ja vastaa lapsen huoltajien tai muun laillisen edustajan kuulemisesta. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen pedagoginen johtaja. Valmisteluprosessissa huomioidaan mahdolliset asiantuntijalausunnot. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään päätöksen mukaisesti, myös silloin kun tuen taso muuttuu.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta.⁵⁰ Ennen pidennetyn oppivelvollisuuspäätöksen tekemistä huoltajan kanssa keskustellaan pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä käytännöistä. Sivistystoimen kehittämispäällikkö tekee päätöksen pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta ja erityisestä tuesta esiopetukseen. Päätöksen perusteluksi tarvitaan asiantuntijan lausunto ja suositus pidennetystä oppivelvollisuudesta.

Tuen tarpeen, arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviensa ja vastuidensa mukaan.⁵¹ Lapsen tuen tarvetta arvioitaessa olennaista on määritellä lapsen kehityksen ja oppimisen kokonaistilanne sekä siihen liittyvät tuen tarpeet, ottaa ne puheeksi huoltajien kanssa ja kirjata ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstö rakentaa oppimisympäristöön lapsen tarvitseman tuen sekä arvioi sen vaikutuksia säännöllisesti.

⁴⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 36

⁵⁰ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020 2§ 3 momentti)

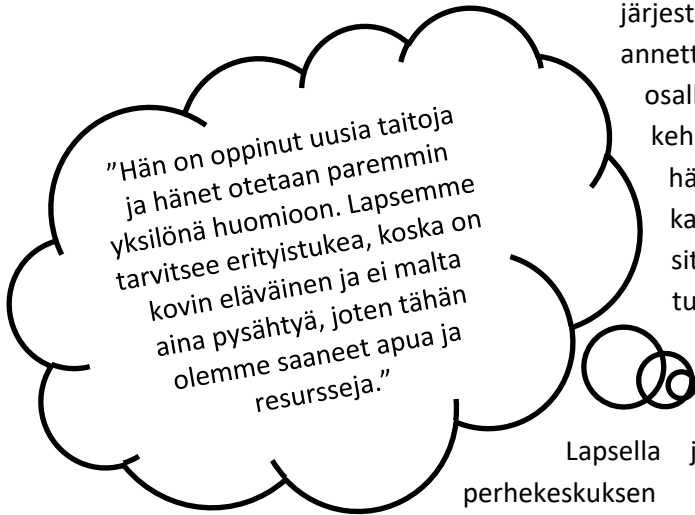
⁵¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 37

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on mahdollistaa tukea tarvitsevan lapsen osallisuus lapsiryhmässä. Tämä toteutuu joustavan ryhmittelyyn avulla sekä muodostamalla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia oppimistilanteita, jotka tukevat lapsen tasavertaisuuden kokemusta ja vuorovaikutusta.

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohtana varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen

järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.⁵² Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.⁵³ Tavoitteena on toimiva kasvatusyhteistyö, jossa huoltajat ja henkilöstö tietoisesti sitoutuvat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen osana lapsen arkea. Se edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toisensa kunnioittamista.

Lapsella ja perheellä on mahdollisuus saada tukea myös perhekeskuksen palveluiden kautta, kuten lastenneuvolasta, lastenneuvolatiimistä, terapeuteilta, lapsiperheiden sosiaalityöstä ja perheneuvolasta. Periaatteena on, että lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

⁵² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 37

⁵³ Varhaiskasvatustilanne (540/2018 15d § 4. momentti)

Osaavana ohjaamassa

Lapsen tuen jatkumo

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa.⁵⁴ Lapselle määritellään sopivin tuen taso⁵⁵ ja tuen muodot⁵⁶ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla⁵⁷.

TUEN TASOT		
Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
toteutetaan osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa heti tuen tarpeen ilmetyä	lisääntynyt, säännöllinen tuen tarve	jatkuva ja kokoaikainen tuen tarve
lyhytkestoisia, yksittäisiä tuen muotoja	useita säännöllisesti ja samanaikaisesti toteutettavia tuen muotoja	henkilöstön erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
arjen kohtaamisissa ja lapsen vasu keskusteluissa luodaan huoltajien kanssa yhteistä käsitystä lapsen kokonaistilanteesta	yhteistyö huoltajien kanssa vahvistuu lapsen tukemiseksi	useita yksilöllisesti suunniteltuja ja toteutettuja tuen muotoja ja tukipalveluja
kveon pedagoginen ohjaus	kveon konsultointi liittyy lapsen tuen tarpeen arviointiin, tukitoimien ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin	yhteistyö huoltajien kanssa tiivistyy monialaiseksi yhteistyöksi
monialainen yhteistyö käynnistyy	monialainen yhteistyö vahvistuu	kveon säännöllinen tuki
mahdollisista tukipalveluista (tulkitsemis- ja avustamispalvelut ja apuvälineet) tehdään hallinnollinen päätös (Varhaiskasvatuslaki 15c §)	tehdään hallintopäätös	säännöllinen ja jatkuva monialainen yhteistyö lasta kuntouttavien tahojen kanssa
		tehdään hallintopäätös
		Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta (Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2§ 3 mom.)

Lapsen tuen jatkumo perustuu inklusiiviseen toimintakulttuuriin, joka luo perustan laadukkaalle varhaiskasvatukselle. Tuen intensiteetti, kesto ja systemaattisuus vahvistuvat kuvion yläosaa kohti tuen tasoilla portaattomasti liikuttaessa.

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.⁵⁸ Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla.⁵⁹ Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkastamisen

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki (540/2018 15c §)

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki (540/2018 15a §)

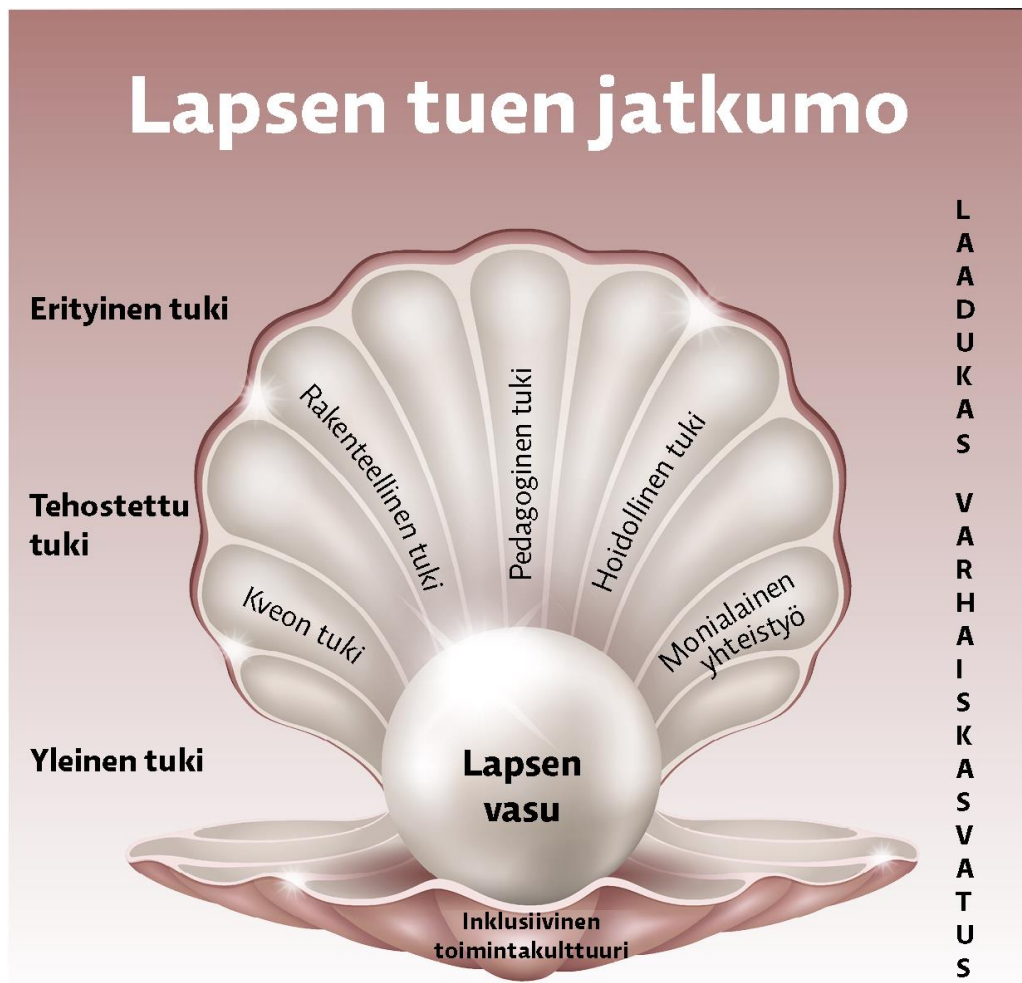
⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki (540/2018 15b §)

⁵⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 40

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 540/2018 15d §, 23§

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 15a §, 15d §

yhteydessä tai tuen tarpeen ja oppimisympäristön muuttuessa.⁶⁰ Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista.⁶¹

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti.⁶² Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia**, **rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.⁶³ Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa.⁶⁴

⁶⁰ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 41

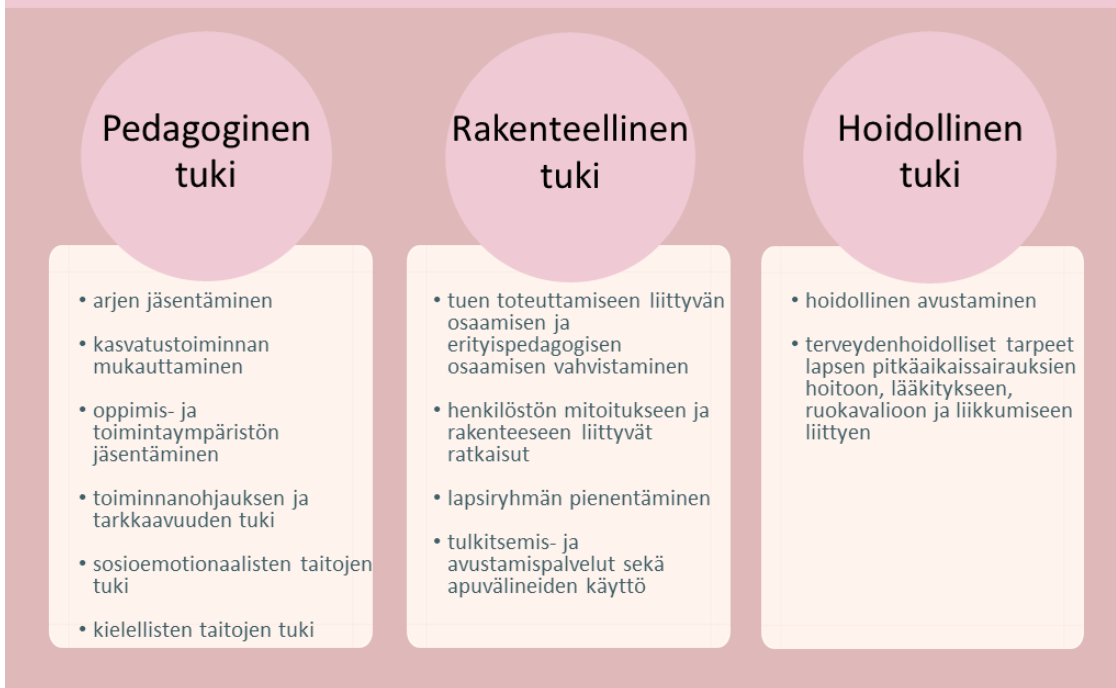
⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 15d §, 20 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 15e §

⁶³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 40

⁶⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 37

TUEN MUODOT

Tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tehdään hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin. Janakkalassa konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja (kveo) valmistelee hallintopäätöksen ja vastaa lapsen huoltajien tai muun laillisen edustajan kuulemisesta. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen pedagoginen johtaja. Valmisteluprosessissa huomioidaan mahdolliset asiantuntijalausunnot. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään päätöksen mukaisesti, myös silloin kun tuen taso muuttuu. Suunnitelman tuen aikana laatii varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan, lapsen ja huoltajien kanssa.

”Tärkeimpänä asiana näen sen, että jokainen lapsi tuntee kuuluvansa ryhmään. Mahdollistetaan toiminta ja vaikuttamismahdollisuudet niin, että lapsi voi siihen osallistua. Samoin kuin sen, että lapsen erityisyyden (tuen tarpeen) ohi nähdään myös lapsi ja hänen kehittymismahdollisuuksiinsa uskotaan. Haasteet voivat olla vaikeita, mutta lapsi ei ole vaikea.”

”Lopultakin kyse on kohtaamisesta. Kohtaa minut sellaisena kuin olen. Katso minua, näe minut persoonallisena, ainutkertaisena ihmisenä, lapsena, kaikkine ominaisuuksineni, vahvuuksineni ja haasteineni.”

”Jokainen lapsi on oma persoonansa, jolla on vahvuuksia ja haasteita eli aivan jokainen on aivan omanlainen ”erityinen” ihme. Jokainen lapsi kasvaa, kehittyy ja oppii sekä sisäistää asioita monin eri tavoin ja omassa tahdissa. On tärkeää kunnioittaa ja arvostaa lasten erilaisuutta sekä erityisyyttä. Opettaa lapsille erilaisuuden hyväksymistä omalla esimerkillä. Lapsi, jolla on erilaisia oppimisen haasteita – se on työn rikkaus. Se opettaa meitä kohtaamaan jokaisen lapsen, miettimään erilaisia menetelmiä, opettelemaan uutta.” Kasvattajan kommentti

8. Vaikuttavaa varhaiskasvatusta

Tiimityö ja pedagoginen vastuu

Tiimissä toimitaan moniammatillisessa yhteistyössä, jossa jokaisella on tärkeä roolinsa lapsen kokonaisvaltaisen hyvän päivän rakentumisessa. Varhaiskasvatuksen opettajalla on tiimissään **pedagoginen vastuu ja tiimin johdollinen rooli**.

”Pedagoginen vastuu on sitä, että kaikki tietävät työn tavoitteen, toimivat samojen pelisääntöjen mukaisesti, kohtelevat lapsia kunnioittavasti ja oppivat huomioimaan lasten aloitteet oppimisen ytimessä. Se on vastuuta koko päivän pedagogiikasta ja lapsia arvostavasta vuorovaikutuksesta.”

Kasvattajan kommentti

”Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tiimityön sujumisesta ja ottaa rohkeasti tiimin johtajan roolin. Hän huolehtii, että tiimissä työskennellään valtakunnallisen, kunnallisen että lasten vasujen suuntaisesti. Kaiken tulee olla pedagogisesti perusteltua ja lapsen etu edellä pohdittua. Opettaja huolehtii, että tiimipalaverissa käydään jatkuvasti pedagogista keskustelua: arvioidaan havaintoja, oppimisympäristöä, vuorovaikutusta ja kasvattajien toimintaa. Keskustelun herättelyä, kyseenalaistamista, kehittämistä ja uusien toimintatapojen tuomista arkeen. Pedagoginen vastuu on kykyä tarkastella omaa sekä ryhmän työskentelyä kriittisesti, pohtien vaihtoehtoja, kykyä kannustaa työyhteisöä arvokeskusteluun, seurata yhteiskunnallisia muutoksia kasvatus- ja opetusalailla sekä kehittää osaamistaan suhteessa perustehtävään ja tiimin johtamiseen.” Kasvattajan kommentti

- Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistehtävistä vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, mutta toimintaa toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä mm. tiimipalaverissa.
- Lähtökohdana työhyvinvoinnille ja kehittämiselle on toimiva tiimityö.
- Osaamisen jakaminen, vahuuksien hyödyntäminen, joustavuus, positiivinen palaute, kuuleminen ja kunnioitus, neuvottelemineen, kannustus, improvisaatio, kehittävä työote, huumori 😊😊😊

Painopisteen muutos päiväkodissa opettajien työssä (suunnittelu/ toteutus/ arviointi)

Tuokioiden ennakosuunnittelusta:

1. yhteisöllisten kasvatuskäytäntöjen kehittämiseen
➔ **Muutosagentti – rooli**
2. tietoiseen kasvatustoiminnan taustakeskusteluun; kasvatustalkutteluun innoittaja
➔ **Vastavuoroisen keskustelun/dialogin ylläpitäjä**
3. kasvatuksellisen toiminnan dokumentaation kehittäjä, seuraaja ja kasvatustoiminnan arvioinnin koostaja
➔ **Pedagogisen dokumentaation koostaja**

Pedagoginen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen tiimissä

Varhaiskasvatuksen pedagogiikan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen toteutuvat tiimitasolla yhdessä moniammatillisesti. Koska pedagogiikka ilmenee kaikissa päivän tilanteissa, myös pedagogiikan suunnittelun ja arvioinnin tulee kohdistua koko päivään. Varhaiskasvatuksen opettaja valmistee pedagogisen vastuunsa myötä tiimin yhteiset kokoontumiset, mutta itse varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen osallistuu koko tiimi. Näiden keskustelujen myötä rakentuu ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma. Tiimin pedagoginen prosessi pitää sisällään:

- Oppimisympäristöjen suunnittelua – oppimisympäristöjen kehittämistä
- Perheille tiedottamisen ja dokumentoinnin suunnittelua
- Havaintojen dokumentointia: niiden pohjalta suunnitellaan, muutetaan toimintaa siten että toiminta lähtee lasten mielenkiinnon kohteista
- Toiminnan jälkikäteen dokumentointi ja arviointi suhteessa vasuun, arvioidaan prosesseja ja pohditaan, mitä suuntia tulevalle toiminnalle nousee
- Työn arviointia ja kehittämistä
- Arvokeskustelua, yhteisen, vasun mukaisen toimintakulttuurin luomista
- Lasten vasuihin valmistautumista ja niiden yhteistä purkamista → kuinka lasten vasujen asiat näkyvät kasvattajien toiminnassa ja siirtyvät arkeen
- Vuorovaikutuksen arviointia
- Oman ja tiimin toiminnan arviointia: jokaisella tiimin jäsenellä on vastuu puuttua toisen epäammattilliseen käyttäytymiseen tai siihen, jos joku ei pidä kiinni yhteisistä sopimuksista
- Osallisuuden suunnittelua: kuinka voimme entistä paremmin ottaa lapset (ja huoltajat) mukaan arjen rakentamiseen, suunnitteluun ja oppimisympäristöjen muokkaamiseen

”Suunnittelemme tarkkaan etukäteen aikataulutettua ja sisällöiltään määriteltyä toimintaa, jotta voimme todeta jälkikäteen, ettei se toteutunut niin – ja se on avain pohtia, mitä tapahtui ja miten pääsisimme lähemmäs lapsilähtöistä toimintaa ja sen toteuttamista.”

Aimo-koulun rehtori Pekka Lehtimäki

Varhaiskasvatuksen opettajan S-A-K-aika

Varhaiskasvatuksen opettajien viikkotyöajasta varataan pedagogiseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen 13 prosentin osuus eli viikkotasolla 5 tuntia / viikko.

”S-A-K-aika on toimintaa, joka edistää toiminnan pedagogista arviointia, kehittämistä, havainnointia, dokumentointia. Se pitää sisällään palaverien valmistelut, tiimin pedagogisen toiminnan suunnittelun ja arvioinnin, havainnoinnin ja dokumentoinnin analysoinnin ja vaikutukset kasvatustoimintaan. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee säännöllisesti kerrata perusteet ja asiakirjat, joihin työ pohjautuu. S-A-K-aika tulee suunnata arviointiin ja kehittämiseen - arvioidaan leikin, oppimisen alueiden, laaja-alaisen osaamisen mahdollisuuksia, toteutumista ja toteutumisen esteitä. Arvioinnin kautta suunnataan kasvattajien toimintaa.”

Pedagoginen keskustelu ja arviointi	Dokumentointi ja muut kirjalliset tehtävät	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	Työn perustaan tutustuminen
<ul style="list-style-type: none"> • Tiimipalaverien suunnittelu • Havainnot ja dokumentit, toiminnan peilaaminen vasuihin • Toiminnan kehittäminen ja arviointi: konkreettiset toimenpiteet kasvattajien toiminnassa, oppimisympäristössä • Pedagoginen dokumentointi, tiimin toiminnan arviointi ja kehittäminen • Pedagogiset palaverit	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen tukeen liittyvät suunnitelmat ja asiakirjat • Erilaiset lapsikuvaukset yhteistyötahoille • Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma laadinta ja arviointi • Varhaiskasvatuksen arjen käytäntöihin liittyvät muut tehtävät	<ul style="list-style-type: none"> • Lasten vasukeskusteluihin valmistautuminen, ydinasioiden koostaminen tiimipalaveriin • Vanhempainillat • Tiedonsiirrosta vastaaminen lapsen siirtyessä ryhmästä/yksiköstä toiseen	<ul style="list-style-type: none"> • Työtä ohjaavien asiakirjojen aktiivinen käsittely (vasu, esiops, kunnan täydentävät suunnitelmat, varhaiskasvatuslaki) • Ammattikirjallisuuteen ja alan tutkimuksiin perehtyminen ja niiden keskusteluun nostaminen tiimissä • Oman ammattitaidon ylläpitämistä, laajentamista ja oman työn reflektointia

Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.⁶⁵

Janakkalan varhaiskasvatuksessa on tavoitteena, että laadun arviointi on jatkuva ja luonnollinen osa arkipäivän kehittämistyötä. Arviointia toiminnasta tekevät varhaiskasvatuksen henkilöstö, huoltajat ja lapset. Arvioinnin kohteet on avattu alla olevassa kuviossa:

Huoltajien osallisuus arvioinnissa

Arvioinnin välineitä ja menetelmiä:

- Vanhempainillat /perheillat erilaisin painotuksin ja toiminnallisin menetelmin
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut
- Huoltajia kannustetaan antamaan palautetta ja kertomaan näkemyksiään varhaiskasvatussuunnitelmasta ja toiminnan toteuttamisesta arkisissa kohtaamisissa henkilöstön kanssa
- Koko varhaiskasvatusta koskevat vuosittaiset asiakaskyselyt
- Ryhmäkohtaiset arviointi- tai palautekyselyt tarpeen mukaan

⁶⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 47

Asiakaskyselyn tulokset käsitellään varhaiskasvatuksen johtotiimissä ja yksikkökohtaisesti henkilöstön kanssa. Tulokset julkaistaan huoltajille sekä esitellään Sivistyslautakunnalle.

”Meidän tehtävämme on löytää tavat saada myös huoltajat osallistumaan toiminnan arviointiin heidän omista lähtökohdistaan. On kunnioitettava myös sitä, että joku on aktiivisempi, joku vähemmän aktiivinen.

”Tulisi järjestää iltapäiväkahvityyppisiä, nopeita piipahduksia, joissa huoltajat voivat kertoa mielipiteensä. Heillä on paljon ajatuksia, joita meidän tulee rohkaistua kysymään. Kommunikoinnista pitäisi tehdä helppoa, että huoltajat osaavat tulla ja kokevat, että ovat osa yhteisöä, tää on meidän juttu ja meidän mielipidettä halutaan kuulla.”

Lasten osallisuus arvioinnissa

Arvioinnin välineitä ja menetelmiä:

- Toiminnassa ja arjen keskusteluissa esiin nousevat ajatukset, aloitteet ja mielenkiinnonkohteet huomioidaan
- Lapsihavainnointi
- Janakkalan varhaiskasvatukseen on laadittu lasten kysely, joka toteutetaan jokaiselle lapselle vähintään kerran vuodessa
- Mitä pidät päiväkodista- peli (aurinko-pilvi-arviointi), lasten kokoukset, äänestämiset, haastattelut ja erilaiset toiminnalliset menetelmät
- Keskustelut lasten kanssa tietystä hetkestä tai tilanteesta

Kasvattajien itsearviointi

Arvioinnin välineitä ja menetelmiä:

- Tiimipalaverit
- Pedatiimit / pedagogiset palaverit
- Kehittämisisillat
- Henkilökohtaiset kehityskeskustelut, tiimikehitys-keskustelut ja osaamiskartoitukset
- Esihenkilön / pedagogisen johtajan arvioinnit tiimin toiminnasta ja oppimisympäristöstä
- Tiimin / kasvattajan itsearviointit, mm. Osallisuuden kriteerit, Leikin kriteerit, Liikkumisen kriteerit ja Vuorovaikutuksen arviointi
- Karvin varhaiskasvatuksen laadun rakenne- ja prosessitekijöitä kuvaavat indikaattorit ja kriteerit
- Konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan (kveo) arvioinnit ja havainnointit tiimin toiminnasta ja oppimisympäristöstä
- Opiskelijoiden, sijaisten ym. havainnot ja huomiot tiimin toiminnasta ja oppimisympäristöstä
- Henkilöstön kyselyt, esim. työhyvinvointikysely

Arvioinnista

”Ajatus siitä, että kun on vasu, se voi olla tarkistuslista, toteutuuko ja näkykö nämä asiat, mitä sanotaan esim. arvoista – peilaa jatkuvasti omaan ja oman tiimin toimintaan.”

”Itsearviointia: ensin pitää tiedostaa, jotta voi arvioida. Arvioida myös omaa vuorovaikutustaan, omia tunteitaan, mitä päivän aikana herää. Herkkyyttä, kuinka kuuntelen, miten aktivoin lapsia.”

”Arvioidaan, miten työskennellään ja mitä tehdään. Arvioidaan pedagogista järjestelyä ja fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista oppimisympäristöä, ei lasta.”

”Arviointi on kokonaisvaltaista, vuorovaikutusta, arvoperustan, oppimiskäsityksen, lapsikäsityksen arviointia. Miten ne toteutuu ja näkyy?”

”Lasten vasujen arviointi siitä näkökulmasta, onko aikuinen toteuttanut ne toiminnot, jotka vasuun on kirjattu. Vasujen tavoitteet kun täytyy aina asettaa kasvattajan toiminnalle, ei lapselle.”

”Toimintojen arviointia eri näkökulmista... Toiminnan arviointi osallisuuden, leikin tai esim. tunneilmapiirin näkökulmasta.”

”Arvioinnissa on tärkeää arvioida omia toimintatapoja. Nähdään myös asiat, jotka ovat hyvin!”

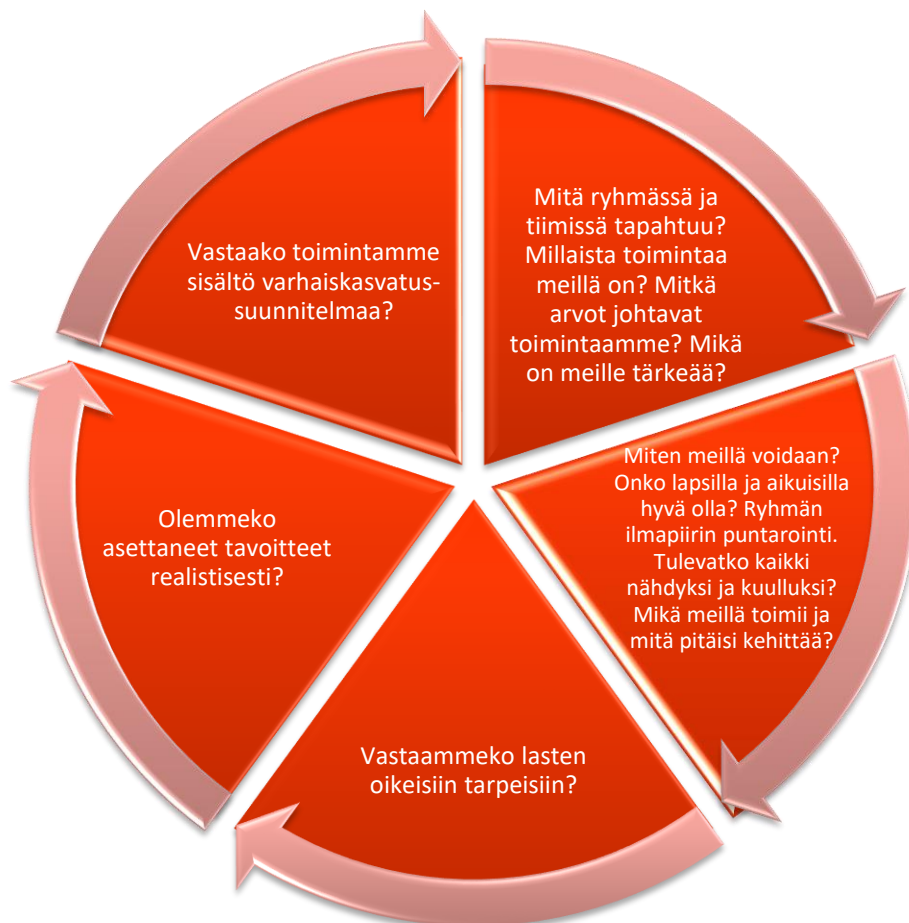
- Vertaismentorointi, benchmarking ja työkierto
- Videointi: videoidaan erilaisia tilanteita ja havainnoidaan sitä kautta kasvattajan roolia

Työvälineinä arvioinnissa toimivat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma sekä kasvattajan / tiimin itsearvioinnit. Pedagoginen dokumentointi tekee toimintaa näkyväksi ja tuottaa materiaalia arvioinnin pohjaksi. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvin) Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset luovat perustan varhaiskasvatuksen rakenteen ja sisällön arvioimiseksi sekä kansallisella että paikallisella tasolla. Varhaiskasvatukseen on laadittu arvioinnin suunnitelma, jossa määritellään vuosittaiset arvioinnin painopistealueet.

Havaintojen pohjalta säännöllinen arviointi tiimissä on tärkeää. Arvioinnin pohjalta nousee esiin varhaiskasvatuksen vahvuudet ja kehittämiskohteet, joille tulee miettiä konkreettiset toimenpiteet ja kehittämisen aikataulu.

”Aikuisen toiminta on se, mitä arvioidaan. Lapsen oppiminen on se, mitä havainnoidaan.”

Arvioinnin tarkoituksena on parantaa varhaiskasvatuksen laatua ja lasten elämää varhaiskasvatuksessa. Koska vain laadukkaalla varhaiskasvatuksella on myönteisiä vaikutuksia lasten myöhempään elämään. (Sanna Parrila, 2022)

*Oman työn arvon ja merkityksen ymmärtäminen
kytkeytyy vahvasti arvioinnin merkityksen ymmärtämiseen.
Haluun kehittää ja kehittyä.
Ymmärtää hyvä ja pyrkiä parhaaseen mahdolliseen.
(Sanna Parrila, 2022)*

Aurinko ohjaa tassujen pohjaa...

Veljekset, 2,5v. ja 4v., olivat istahtaneet kumpikin ikkunan ääreen omille tuoleilleen Pikku Kakkosen jälkeen odottamaan isän tuloa. Yksi kasvattajista teki lähtöä kotiin. Vanhempi veljeksistä kysyi: Mihin sä meet? Kasvattaja vastasi lähtevänsä kotiin. Nuorempi veljeksistä kysyi:

Koska sä tuut takas? Kasvattaja vastasi tulevansa takaisin taas huomenna, yhden yön päästä.

Vanhempi veljeksistä sanoi: Me tiijetään yks juttu! Kasvattaja kysyi ollessaan ovensuussa, että mikähän se juttu mahtaa olla, jolloin vanhempi veljeksistä tokaisi: Me ollaanki veljekset kuin ilvekset. Kasvattaja vastasi siihen: Niinhän te olette. Kasvattaja hymyili ja tunsi lämpimän aillahduksen sydämessään. Ihanan työpäivän ihana päätös!

Valloittavaa varhaiskasvatusta

Aitoja arvoja

Sensitiivisiä seikkailuja

Uskallusta unelmoida

